

СУЧАСНАЕ
швэдзкае апавяданье

Проза

Менск
“Галіяфы”
2009

УДК 821.113.6-32
ББК 84(4Шве)-44
C91

Укладальнік Вольга Цвірка

Кніга выдадзеная пры падтрымцы
Дзяржаўнай рады культуры Швецыі і Цэнтра шведскіх
доследаў

Сучаснае шведскае апавяданне : проза / уклад.
C91 Вольга Цвірка – Мінск : Галіяфы, 2009. – 176 с.
ISBN 978-985-6906-21-6.

Упершыню на беларускай мове выдадзены зборнік сучаснага шведскага апавядання. Чатырнаццаць навэлаў раскрываюць самыя значныя тэндэнцыі новай шведскай прозы; пачуццё знаходжання ў рэчаіснасці, неаддзельнай ад сну, і адчуванне нерэальнасці, дзе моўных сродкаў ужо не стае. Пісьменнікі экспануюць абсурднасць існавання ў часе сацыяльных змен; яны апісваюць грамадства і чалавека з мяккім гумарам, паказваючы драматызм штодзённага жыцця.

УДК 821.113.6-32
ББК 84(4Шве)-44

ISBN 978-985-6906-21-6

© Цвірка В., 2009

© Афармленне. ПВУП “Галіяфы”, 2009

Мастацтва навэлістыкі ў Швэцыі: гісторыя й сучаснасць

Кароткія ўводзіны

Мастацтва навэлістыкі разъвілася ў Швэцыі адносна нядаўна. Найбуйнейшыя навэлісты – Аўгуст Стрынданберг і Яльмар Сёдэрбэрگ – належаць да канца XIX – пачатку XX стагодзьдзя.

Самымі знакавымі, разам з сугестыўным аповедам Сыціга Дагермана “Забіць дзіця” (1948), напісаным у стылі кінасцэнтарыя, зъяўляюцца навэлы Сёдэрбэрга “Футра” й Стрынданберга “Палова аркуша паперы” – у якой на дзвюх кніжных старонках дынамічна апісваецца кароткі шлюб, нечакана перарваны съмерцю героя. Гэтыя навэлы – нібыта трэй каштоўныя камяні ў скарбніцы швэдзкай навэлістыкі. І ўжо не адно дзесяцігодзьдзе яны абіраюцца швэдамі ў якасці лепшых кароткіх празаічных твораў. Таму ўсе швэдзкія пісьменнікі, якія працуяць сёньня ў гэтым жанры, ня могуць не арыентавацца на іх у сваёй творчасці.

Але найперш з'явітае на сябе ўвагу постаць Сёдэрбэрга і ягоныя “Мініятуры”, выдадзеныя ў 1898 годзе. Гэта зборнік сымбалістычных аповедаў, якія часам больш нагадваюць верш у прозе, чым навэлу. Субтыльная іронія стомленага жыцьцём чалавека зъяўляецца найважнейшым атрыбутам творчасці Сёдэрбэрга. Эмацыйны стан у апавяданьні “Футра” можна ахарак-

тарызываць як абыякавая безуважнасць, ці нуда на мяжы дбаньня і сну. А яшчэ ва ўсіх навэлах Сёдэрбэрга моцна заўважнае пачуцьцё нерэальнасці – дарэчы, нешта падобнае можна ўбачыць і ў творчасці Франца Кафкі, які працаваў у Празе прыблізна ў той жа пэрыяд. Рэчаіснасць, якая мае пэўныя прыкметы сну ці, хутчэй, рэчаіснасць, неаддзельная ад сну, зъяўляецца адметай многіх твораў Сёдэрбэрга.

Пачуцьцё нерэальнасці характэрнае і для шмат якіх швэдзкіх пісьменнікаў-навэлістай, што дэбютавалі ў 1990-х і 2000-х гадах, хаця яны ўжо і не ператвараюць сваіх пэрсанажаў у жукоў (як Кафка). Не з фантасмагорыі паўстаем у іх нерэальнасць і не праз кашмары апoведы нагадваюць сон. У іх праста рэчаіснасць залішне *рэалістычная*. Менавіта гэта і выклікае пачуцьцё нерэальнасці.

Цэнтральнай у творчасці сучасных швэдзкіх навэлістай зъяўляецца ідэя “народнага дома”. Так назвалі грамадзства з дбайна пабудаванай сацыяльнай систэмай дабрабыту, якое расквітнела ў Швэцыі ў пасъляваенных дзесяцігодзьдзі. Галоўная мэта “народнага дома” – зънішчыць сацыяльныя й эканамічныя бар’еры, якія разьдзяляюць грамадзян.

Ідэя “народнага дома” мае надзвычай важнае значынне для разумення швэдзкай літаратуры пасъляваеннага часу. Але цягам двух – трох апошніх дзесяцігоддзяў “народны дом” пакрысе пачаў разбурацца. Гэта знаходзіць сваё адлюстраванье і ў навэлах. Пратаганісты бачаць у снах разбураны народны дом, а народны дом съніць іх. Зразумела, што тэмата новай прозы пераважна экзыстэнцыяльная. Хаця ў некаторых пісьменнікаў праяўляецца і відавочны рэалізм. Разам з тым, яны не абмінаюць і сюррэалізм. У швэдзкай крытыцы дзеля характеристыкі гэтай эстэтыкі выкарыстоўваецца выраз “сюррэалізм народнага

дома". Заўважная таксама цікавасьць навэлістаў да праблемы недастатковасці мовы. Пэрсанажы размаўляюць нібыта праз адно аднаго, як, напрыклад, у навэле Пэтэра Кільгорда "Дыярама" (1998). Моўных сродкаў не стае... Калі заўгодна, перад намі пэсымістычная лінгвафілязофія (як, напрыклад, у Людвіка Вітгенштайна).

Часам сустракаецца, як у Сесіліі Давідсан, своеасаблівы гумар абсурду – гэта досыць новая зъява ў швэдзкай навэлістыцы. І справа ня толькі ў стылі дыялёгу, які хараکтарызуецца наўнасьцю адмаўляючага съвет чалавека. Тут моўна выяўляецца новая съядомасць.

У многіх апавяданьнях Давідсан экспануеца абсалютнае пачуцьцё абсурду таго, што здараеца з намі штодня – пачуцьцё драматызму беспадзейных сътуацый. Ня ў меншай ступені цікавыя і яе дыялёгі, скажам, у навэле "Чаго ня ведаюць цёткі", дзе расповед вядзеца пра трох юнакоў, якія едуць на хакейны матч. Тут майстэрства пісьменніцы сягае таго ж узроўню, што выяўляе Улінэ Стыг, напрыклад, у навэле "Бэтон" (2003), дзе аўтар падбухторвае фантазію чытача, які спакваля ўцягваеца ў расповед.

Клаўдыя Маркс вырасла ў Швайцарыі, але з 1996 года жыве ў Швэцый. Яе дэбютны зборнік навэлаў "Выбар Кузака" (2002) можна ахарактарызаваць як "спуск у пекла". У тытульным аповедзе кнігі своеасабліва выкарыстоўваеца знакамітая тэхналёгія айсбэрга Эрнэста Хэмінгуэя: большая частка з таго, пра што думаюць героі, знаходзіцца паміж радкамі.

Яшчэ адзін аўтар зборніка сучаснага швэдзкага апавяданьня – Эйнар Аскестад. У навэле "Перашкода" (1997) паводзіны галоўнага пэрсанажа, ад імя якога вядзеца расповед, не падобныя ні да якіх іншых. Тут прыгадваюцца творы Сэмюэла Бэкета, дзе самотнае

“я” таўталягічна выказваецца й выказваецца ў нібыта бясконцым дыялёгу. “Перашкода” – найбольш эксперыментальная навэла Аскестада.

Навэла Тэадора Каліфатыдэса “Сызыф з Грамадзянскага пляцу” (2008), наадварот, напісаная ў рэалістичнай традыцыі. Сызыф – цар Карынфа, якога багі пакаралі бясконцаю працаю, бо ён паспрабаваў падмануць іх. Сызыф мусіў закочваць на гару вялізарны камень і кожны раз назіраць за tym, як той зрываваецца ўніз. У аповедзе Каліфатыдэса ідзе гаворка пра чалавека, у якога ўсё было добра, пакуль адзін зъ ягоных сыноў раптоўна не загінуў. І жыцьцё імгненна мяняеца – нават у матэрыйальным пляне. Герой пачынае гандляваць кветкамі і вымушаны пераехаць зъ сям'ёю ў кватэру ў прыгарадзе. Тады і пачалося ў яго “сызыфава” жыцьцё: адно й тое ж штодня, з тыдня ў тыдзень – з чаго галоўны герой навэлы і ўбачыў сваё падабенства з Сызыфам. Але гэта яго зусім не абурыла, бо “чалавек павінен несьці жыцьцё на сваім уласным карку”.

Прызначэнне памяці і яе вытанчаныя прыхамаці – асноўная тэма навэлы Пэтэра Энглюнда “У чаканьні катастрофы” (2008), якую таксама можна было б назваць аўтабіографічным эсэ. Расповед тут вядзеца пра жыцьцё падчас “халоднай вайны” 1960-х у ваеннім гарадку на поўначы Швэцыі, дзе людзі існуюць у бясконцым чаканьні атамнай вайны. Пісьменнік даследуе, як у дзіцячым разуменіні съвету дзякуючы сіле фантазіі факты пераплятаюцца з выдумкаю, і як усё гэта ўплывае на памяць дарослага чалавека, што згадвае сваё дзяцінства.

Лябірінты памяці – пачатак усяго літаратурнага мастацтва.

*Даніэль Мёльлер, кандыдат філялягічных навук,
Університет Лунда, Швэцыя*

Пэтэр Энглюнд

www.kamunikat.org

У чаканьні катастрофы

1. Усё маё дзяцінства поўнілася чаканьнем Вялікай Катастрофы. Адным з самых ранніх успамінаў была калёна цяжкіх вайсковых машинаў, якая цягнецца паўз дом, калі я ляжу ў ложку. Яна рушыць знізу, ад форту, наверх да гары, што высіцца над горадам.

Спачатку даляцеў гук, такі глухі ды нізкі, што яго лягчэй было адчуць, чым пачуць. Аднак хутка ён стаў больш выразным і нарэшце пераўтварыўся ў гуд рухавікоў, якія быццам бы зладжана съпявалі. Ціхая музыка з кухоннага транзыстара адразу патанула ў гэтым гудзе. І вось першы конус съятла працяў цемру. Гэта быў яркі бліск у форме касога чатырохкутніка, які ўтварыўся вакном дзіцячага пакою. Падалося, што на некалькі імгненняў тое съятло затрымалася над майм ложкам – выразныя контуры зылёгку парушаліся паліцаю з кнігамі і цацкамі, сярод якіх былі “Мой скарб”, “Віня-Пых”, маленькая легкавікі фірмы Дынкі Тойз, фігурка Фрэда Флінта ў тоўстым, з салодкім водарам, цэляфане. Затым чатырохкутнік съятла пачаў вельмі паволі рухацца налева. З усё большай хуткасцю ён сълізгаў па выщертых шпалерах, потым во-камгненна тузануўся над ложкам майго маленька-

га браціка, каб нарэшце, падміргнуўшы мне нааста-
чу, высьлізнуцца праз тое ж самае вакно, зь якога і
аб'явіўся. І вось некалькі сэкунд цемры. Кожны на-
ступны цяжкавік прымушаў дом крышачку дры-
жаць. Калі гуд рухавіка, быщам бы на разьвітанье,
зъмяняў тон, ён амаль адразу перакрываўся глухім
басам наступнага цяжкавіка. Пасля таго, як па-
чатак калёны дасягнуў вяршыні гары, апошні ко-
нус асьвятліў маю съцяну, каб паўтарыць шлях усіх
сваіх папярэднікаў.

Гэтая надрывістая песня цяжкавікоў ня над-
та пасавала руху съветлавога конусу па съце-
нах, але дзіўным чынам прысынала мяне, калі я
ляжаў галавой на падушцы і сачыў за блуканьнем
блікаў па пакоі. Ледзь глухі гук апошняга грузавіка
съцішыўся, ахутаны цемрай пакой запоўніўся
далікатнымі гукамі з кухоннага транзыстара. Але іх
я лічы што ўжо не памятаю. Верагодна, таму, што
неўзабаве заснуў.

2. Горад майго дзяцінства ўвесь час жыў чакань-
нем будучай вайны. Прыйнамсі, так было ад пачатку
стагодзьдзя. Менавіта тады і пабудавалі фартэцыю,
хоць малую частку якой, дзе б ты ні находзіўся,
убачыць было немагчыма. Унізе каля рэчкі
шыхтаваліся доўгія і пакручастыя супрацьтанка-
выя загароды, паблізу якіх мы праяжджалі, калі на
роварах ехалі купацца. Над рэчкай перакідаліся
вялікія масты зь вежамі супрацьпаветранай аба-
роны, якія дзівілі сваёй вышынёй і шурпатай ву-
главатасцю. У лесе можна было натрапіць на
бункеры – некаторыя зь іх выглядалі надзвы-
чай мудрагеліста, іншыя былі цнатліва замаска-

ваныя пад традыцыйныя чырвона-белыя адрыны. Кружлялі там і дарогі, якія ніхто ніколі ня знайдзе на мапе. Зразумела, над усім гэтым узвышаліся чорныя, аголеныя вяршыні гор, што атачалі горад з усіх бакоў. Між імі з пэўных месцаў можна было заўважыць нейкія мачты альбо круглыя вежы спрацьпаветраных комплексаў. Вайсковая тэма ў нас прысутнічала паўсюль, пачынаючы з гарадзкога герба і цэлага шэрагу назваў з словам *гарнізонны* – гарнізонная вуліца, гарнізонны музэй, гарнізонны штаб, гарнізонны шпіタル, і канчаючы такой экзотыкаю, як голыя дэмбелі ў купальні ды конкурс прыгажосці “Mic Фартэцыя”. Дарэчы, гэты конкурс найперш згадваецца мне праз сарамлівых младых жанчын, што ехалі па горадзе на дахах звычайных легкавікоў.

Акрамя гуду вайсковых цяжкавікоў горад поўніўся яшчэ і зусім іншымі гукамі.

Рэха ад страляніны з усіх мажлівых відаў зброі было ўвогуле звычайнім там, дзе я вырас, і таму на іх ніхто не звяртаў увагі, апроч, можа, тых выпадкаў, калі здавалася, што траекторыі гарматных стрэлаў праходзілі прама над нашым домам, ад чаго шыбы грукацелі, альбо калі чуўся нейкі зусім адметны стрэл. Мой тата, які працеваў у бровары, прыйшоўшы дадому, звычайна поркаўся зъ якім-небудзь зламаным мэханізмам і кожны раз, калі нешта зноў залішне моцна грукацела, хмура і ляканічна заўважаў: “Вось застрэлілі яшчэ аднаго беспрацоўнага”.

Усё гэта было на пачатку шасцідзесятых гадоў, калі “халодная вайна” знаходзілася, бадай, у адной з

сваіх самых крытычных фазаў. Але, зразумела, той маленькі хлопчык, якім быў тады я, нічога такога ня ведаў. Таму збольшага гэта быў цудоўны час. Доўгая зіма скончылася, і мы стаялі на пясчанай дарозе, падставіўшы твары пад травенскую сонца, і нам здавалася, што неба быццам бы распусьцілася насустрach лету і будучыні. Балёнік, выпушчаны ў неба, лунаў неймаверна далёка. Бяда яшчэ толькі чакала недзе наперадзе. Мамкі хадзілі ў цяжкіх, звонападобных спадніцах. Мы прыдбалі сабе тэлевіzar і новае аўто – чакалядна-карычневае “Вольва – Амазон”. Асабіста я атрымаў хамячка.

Аднак была ўва ўсім гэтым нейкая трывога. Неадчэпная пагроза ўвесь час лунала над гэтай ідыліяй, пагроза, якая датычылася, вядома, усёй краіны, але асабліва выразна прысутнічала ў нашым горадзе. Менавіта тут усё паказвала на тое, што трэба рыхтавацца да Таго Дня. На самым пачатку тэлефоннага даведніка быў раздзел, які меў назvu “Калі пачнецца вайна”, і ў якім – наколькі мне памятаецца – друкавалася практичная інфармацыя аб tym, што трэба рабіць на выпадак бамбаванья. Ва ўсіх шматкватэрных дамах, і ў нашым таксама, у пад'ездзе ў рамцы вісела схема, якая звязлістымі стрэлкамі паказвала, куды трэба ўцякаць, калі пачнецца вайна.

3. Але пры гэтым ніхто не разважаў вось над чым. Калі б пачалася вайна, дык усё насельніцтва гораду мусіла некуды дзецца. А сам горад павінен быў папросту зьнікнуць, паводле маіх меркаваньняў – зрабіцца суцэльнай пустэльнай; я бачыў такую ў энцыклапэдыі. Сёньня я тут, але дзе буду заўтра?
Et in arcadia ego.

Я быў уражлівым і пужлівым хлопчыкам, які рэдка адважваўся залезьці на дрэва і часта съніў кашмары. Праўда, ніхто ня мог сказаць, ці гэтак на мяне ўздзейнічалі вонкавыя падзеі, ці такім ёсьць мой натуральны стан. Хоць сам я ўпэўнены, што багатае ўяўленыне мне больш дапамагала, чым шкодзіла. Дзякуючы яму я пераствараў пагрозы ў сапраўды захапляльныя падзеі. Як вось, напрыклад, парэшткі танка Т-26, пакарабачанага падчас зімовай вайны. Ён стаяў пераможаны сярод вучэбных акопаў каля Старахольмена побач з бурапенным вадаспадам. Але я звяртаў увагу толькі на птушак, якія ў яго ржавым рухавіку пабудавалі гняздо. Ці вось тая калёна цяжкавікоў уначы, зь якой я хутка звыкся і спакойна заснуў.

Нешта з усяго гэтага, дакладней, амаль усё паклалася ў нашыя дзіцячыя гульні. У вайну мы гулялі часта і з ахвотаю. І ніколі не здаралася, каб нехта з дарослых замінаў нам зь нейкімі там пэдагагічнымі альбо маралістычнымі мэтамі. Але пазней, у канцы шасцідзесятых, ужо зусім іншыя веды і падзеі пачалі дадавацца да той мазаікі, якую склалі нашыя першапачатковыя спробы зразумець рэальнасць.

Слова “вайна” ў нас заўсёды ўжывалася як нешта пэўнае і вызначанае, а ў размовах дарослых прысутнічала ў якасці само сабою зразумелай велічыні, як штосьці такое, што ўжо некалі было і ёсьць цяпер. Што асабіста да мяне, дык я меў ня вельмі выразныя ўяўленыні наконт таго, пра якую вайну ўвогуле ішла гаворка. У майм разуменіні абсолютна ўсё – і што было раней, і цяперашняе – зылівалася ў адно.

У цэнтры гораду, каля мастка над рэчкаю, там, куды мы часам ганялі на роварах альбо хадзілі на шпацыр па нядзелях, ляжаў вялізны шурпаты камень, на якім золатам былі выціснутыя слова. Калі на камень пакласьці далонь, можна было адчуць холад. Я навучыўся трошкі чытаць яшчэ да таго, як пайшоў у школу, таму з пэўнымі цяжкасцямі здолеў па складах разабраць слова на камені. Аказалася, што там было імя нейкага караля, які заклаў наш горад у 1919 годзе. Я ня ведаў, што такое “заклаў”, але разумеў гэтае слова як “паклаў у зямлю”, вось так узяў ды паклаў туды ўсё, што тут было – толькі голая зямля і засталася. Вынікам гэтих ягоных дзеянняў і сталася тая пустэльня, якую я бачыў у энцыклапэдыі. Такому тлумачэнню спрыяў і сам грувасткі камень, бо я ўяўляў сабе, што ён – гэта астача таго няшчаснага выпадку, хутчэй за ўсё парэшткі нейкага “закладзенага” дома. З гэтага ардынарны гарадок з драўлянымі дамкамі зрабіўся ў майм уяўленыні нейкім мітычным месцам – тут некалі стаяў вялікі каменны дом! Разам з тым, праз гэты камень падваліны Таго Дня раптам сталіся для мяне больш зразумелымі.

Такое маё фантазійнае тлумачэнье падтрымліваў яшчэ і той факт, што прыблізна ў той жа час я дазнаўся пра Першую сусветную вайну.

4. Адзіны канал тэлевізіі Швэцыі цягам апошніх гадоў паказваў калі-некалі сэрыял пра Вялікую сусветную вайну, зроблены BBC, які так і называўся: “Вялікая вайна”. Гэта, напэўна, адбывалася летняй парою, бо, як я памятаю, падчас трансляцыі на вуліцы было яшчэ съветла. З чаго я меў яшчэ больш

шую крыўду, бо як толькі пачынаўся фільм, мяне адразу адпраўлялі ў ложак, каб я ня мог яго ба-
чыць. Глядзе́ць сэрыял лічылася шкодным для дзя-
цей. Трэба сказаць, што пачатак сэрыялу мяне адра-
зу ўразіў: пад злавесную музыку камэра хутка ру-
халася над акопамі, у якіх побач былі забітыя і жы-
выя, а потым раптам затрымлівалася на ўжо добра
падгнілым трупе і яго галаве з застылай жудаснай
грымасай на твары.

Я ў сваёй блакітнай поліестэравай піжамцы пракрадаўся бліжэй да пакою з тэлевізарам у спадзяваньні, што змагу ўхапіць для сябе хоць што-кольвек. Найчасцей я стаяў, схаваўшыся за прыадчыненымі дзьвярыма, гатовы ў любую хвіліну кінуцца ў ложак, калі б нехта з бацькоў падняўся з канапы. Адтуль я пільна слухаў і спрабаваў зразумець сэнс – тэкст толькі часткова чытаўся швэдзкім дыктарам. Таму мае ўражаньні былі даволі зблы-
таныя. Але ў гэтых спробах ухапіць сэнс сказа-
нага, мае намаганьні зразумець вайну, падтрыма-
ныя ўяўленьнем, дасягалі найвышэйшай напругі.
Сёе-тое – дзе словаў я не разумеў – набывала кшталт сюррэалістычнай паэзіі, іншыя моманты ператвараліся ў выразны малюнак, як, напрыклад, аповед пра таго чалавека, што поўз, поўз і поўз – паўкілямэтры, цэлы кілямэтар, а можа і два – з адарванымі нагамі.

Нярэдка я адважваўся і падкрадаўся бліжэй, босы, крок за крокам, з надзеяй яшчэ нешта і пабачыць. І часам мне шанцевала ўлавіць такую-сякую сувязь паміж выбухамі ды руінамі ці проста чорна-белымі постацямі, якія ледзь цягнуліся на фоне спустошана-

га ляндшафту, покуль мяне не заўважалі бацькі і не адпраўлялі ў ложак. Аднойчы ў мяне нават атрымалася залезьці пад канапу, на якой сядзелі дарослыя, і адтуль я змог убачыць большую частку сэрыі: галава мая свабодна спачывала на руках, а ноздры лашчыў водар кавы, што стаяла на століку ля канапы. Цяпер я разумею, што бацькі тады праста дазволілі мне застацца ў пакоі. З самой сэрыі я не памятаю абсалютна нічога – спраўджаны намер выклікаў у мяне такое пачуцьцё трывомфу, што яно засланіла ўсё пачанае. Аднак нават гэтае фрагмэнтарнае адкрыццё Першай сусветнай вайны шмат дадало да мазаікі ўяўленняў пра яе. У пэрыяд з 1914 па 1918 гады мой горад далучыўся да найвялікшай у сусветнай гісторыі цыркуляцыі крыві. Той факт, што нешта тут крыху не сыходзілася – а менавіта тое, што кароль зынішчыў Будэн у 1919 годзе – ня лішне мяне турбавала. Я знайшоў тое, што забясьпечвала месца, дзе я жыў, гісторыяй і сэнсам існавання. Але ў тых выявах бязладных выбухаў, цъмяных руінах ды чорна-белых постацяў на фоне спустошанага ляндшафту бачыў я таксама і сваю будучыню. Дарэчы, не такую ўжо аддаленую ці неверагодную. Калі надыйдзе Той Дзень, мы будзем змушаныя пакінуць свой дом, загрузіўшы даверху чакалядна-карычневую “Амазонку”, каб разам з усімі астатнімі рушыць з гэтага асуджанага гораду, трymаючыся зывілістых стрэлак на схеме.

У маіх выдумках гэта заўсёды адбывалася ўвесень. Бо ўзімку ўсё ж было халаднавата, а летам выпраўляцца з дому куды як лацьвей.

Пераклад Любы Вараушукі

Тэадор Каліфатыдэс

Сызыф з Грамадзянскага пляцу

Ілья Амбрам-аглу выйшаў са свайго старэнька-га буса “Фольксваген” і перш-наперш пераканаўся ў тым, што мэмарыяльная шыльда Анны Лінд цэлая. Так яно і было.

“Гэта любоў”, – падумаў ён. Хлопцы, якія таксама працавалі на Грамадзянскім пляцы, заклаліся аднойчы, што шыльда не пратрымаецца і тыдня. Нішто так, здаецца, не правакуе вандалаў, як рэчы, зробленыя са шкла. Прыгожы шкляны абэліск, што стаяў непадалёк адсюль, на Фатбурскай лесьвіцы, быў таму відавочным доказам. Нехта пачаў разбіваць яго з моманту ўсталяванья, і гэтак паўтаралася пасля кожнай рэстаўрацыі.

Помніку Анне Лінд, аднак, шэнціла. Ужо трэці год.

Было відавочна, што Анну Лінд народ любіў.

І ён таксама. Ён памятаў яе апошнюю прамову. Акурат тут, на Грамадзянскім пляцы. Ня тое,

каб яна шмат сказала тады – галоўнае, як яна гэта зрабіла: з адвагай у голасе і агнём у вачах.

Маленькая дзяўчынка падбегла да мемарыялу з ружаю. Ускосным чынам Ілья таксама ўшанаваў Анну Лінд. Бо гэта ён прадаў тую ружу.

Гандляваць кветкамі была ягоная праца.

Але так было не заўсёды. Насамрэч ён меў прафэсію авіятэхніка. Вучыўся спачатку дома, у Турцыі, а пасьля ў Pacei. Але яго проблема была ў тым, што ён нарадзіўся габрэем. Пра тое, каб знайсьці адпаведную працу, можна было й ня ма-рыць. Таму і перабраўся ў Швэцыю, адну з тых нешматлікіх эўрапейскіх краінаў, якая мела сваю ўласную авіяпрамысловасць.

Гэта была не найгоршая ідэя. Яго ўзялі на пра-цу ў *SAAB* у Лінчопінгу, дзе ён ажаніўся са сва-ёй начальніцаю – інжынэрам Крыстынаю, трывцацігадоваю бляндынкаю зь вялікім жадань-нем мець дзяцей.

Адзін за адным у іх нарадзіліся троє малых. Кры-стына перайшла на паўстаўкі, а Ілья атрымаў яе працу. Яны купілі невялікі дамок, і Крыстына заня-лася хатняю гаспадаркаю. Хлопцам – а ў іх расьлі-тры сыны – патрэбная была маці. Грошай ім става-ла. Ягоны заробак увесь час падвышаўся.

Яны былі шчасльвыя. А ён, пэўна, быў най-шчасльвейшы ў свеце, калі глядзеў на Крыстыну, на яе доўгія сьветлыя валасы і тонкі стан; калі чуў, як яна съмьецца зь дзецьмі, насьпевуае ў дўшы ці размаўляе па тэлефоне зь сяброўкамі. Яму дастатковая было бачыць і чуць яе, каб адчуваць сябе ў поўнай згодзе з жыцьцём.

Часам ён ня мог заснуць ад свайго шчасльця.

“Крыстына – гэта мая Швэцыя. Мая маці – Турцыя. А мае сыны – гэта мой съвет. Няхай так будзе заўсёды”, – маліў ён свайго бога.

Але ягоная малітва ня спраўдзілася. Адным вясновым днём усё ўмомант пабурылася. Яны гулялі зь дзецьмі ў горадзе. На вуліцах было шмат народу. Малодшы хлопец пабег наўздагон за сваім, першым сёлета, балёнікам. Машына зъявілася зь ніадкуль. Хлопчык пражыў усяго шэсцьць хвілінаў і не дачакаўся “хуткай дапамогі”.

Пасля падзеі разывіваліся маланкава. Крыстына патанула ў жалобе. *SAAB* скараціў штат, і ён быў адным зь першых, хто мусіў сисьці.

Пошук іншай працы ня меў вынікаў. Яны прадалі свой дом і пераехалі ў трохпакаёўку ў адным са спальных раёнаў Стакгольму.

“У вялікім месцыце будзе прасьцей знайсьці заробак”, – такую параду ён атрымаў на біржы працы ў Лінчопінгу.

І сапраўды. Там было шмат часовых падпрацовак, але ж сталае працы не прапаноўваў ніхто.

У гэтым раёне жыло шмат імігрантаў, былі таксама і з Турцыі. Там Ілья і пазнаёміўся з Кемалем. Калі той зрабіўся бесспрацоўным, дык пачаў гандляваць кветкамі на пляцу Сёдэрмальм. Праз некалькі гадоў ён быў ужо ганарлівым уладальнікам уласнай палаткі і нават меў наёмнага працаўніка.

Кемаль заўважыў, што на Грамадзянскім пляцы ўвогуле не прадавалі кветак, і прапанаваў Ілыі заняцца гэтым супольна. Сказалі – зрабілі.

І яны не пралічыліся,

Не мінула й году, як у іх ужо была вялікая палатка і два працаўнікі.

Жыцьцё зноў перамянілася на лепшае. Крыстына таксама знайшла працу – школьнай настаўніцы ў раёне Ворбю, у школе, дзе праблемаў было больш, чым дзяцей. Але ж яна была швэдкаю. І ўмела шукаць выйсьця зь цяжкіх сітуацыяў. У сыноў зьявіліся новыя сябры. Туга пачала паступова суцішвацца, як стары стомлены кот.

Продаж кветак – нялёгкі занятак. Ілы і даводзілася падымацца штораніцы а чацьвёртай і ехаць на рынак у Орсту, каб набыць там кветкі. Пасьля трэба было ставіць палатку, выцягваць лавы ды паліцы, расстаўляць вазоны, кветкі й расьліны.

А дзевятай зъяўляліся першыя пакупнікі. Ілья працеваў да шостай. Увечары мусіў скласці палатку, а вазоны, кветкі й расьліны перанесьці ў свой старэнкі бус. А палове на восьмую ён вячэраў. А дзевятай глядзеў навіны. Па дзясятай ужо спаў. І так – сем дзён на тыдзень. Цэлы год. Без адпачынку. Як і ўсім іншым, яму хацелася наведаць бацькоўскі дом, але ён баяўся, што і жонка, і дзеці будуць расчараўваныя.

Што ім рабіць у ягонаій богам забытай вёсцы?
Там нават тэлевізара не было.

Таму Крыстына з хлопцамі звычайна ездзіла да сваіх бацькоў у Дальсьлянд, а ён заставаўся ў горадзе працеваць.

Ці чуўся ён калі стомленым?

Амаль увесь час.

Ягоны сусед па пляцы, грэк-“фастфудавец”, называў яго Сызыфам. Ілья ня ведаў, кім быў той Сызыф.

“Мужыком, якога багі пакаралі бясконцаю працаю. Сызыф мусіў закочваць на гару вялізарны камень, але кожны раз, як ён амаль ужо быў наверсе, камень зрывается ўніз, і Сызыф мусіў усё пачынаць зноў”.

Гэта, бяспрэчна, было трапнае парайанье што да ягонай працы: спачатку раскласьці палатку, а пасля скласьці яе назад. Штодня.

Стрэлкі вялікага гадзінніка над гандлёвымі радамі Грамадзянскага пляцу спыніліся а павое на шостую. Гэта здарылася ўжо некалькі месяцаў таму, але ніхто так і не парупіўся штосьці зрабіць.

Сынег заставаўся ляжаць на лавах, быццам чакаючы, што раптам тут зьявяцца дзеці, каб пазабаўляцца на штучным лёдзе.

На ўсходзе змрок ужо расьсейваўся.

Два жабракі, ухутаныя ў пацёртыя паліто і бясплатныя газэты, заставаліся ляжаць перад зашклённым уваходам у падземны гараж. Там было ня тое каб цёпла, але ўсё ж лепш, як на голым пляцы.

Ілья бачыў іх ужо другі год.

Самому Ілыі было пяцьдзесят тры, але ніхто б не паверыў. Ён выглядаў значна старэйшым. Валасоў ужо не было, сыпіна сагнулася крукам, рухаўся мрудна. Ён адчуваў боль ува ўсім целе, ды яшчэ боль у сэрцы, хаця хворым ня быў. Прынамсі, дактары мясцовага шпіталя ніякай хваробы ў яго не знайшлі.

“Менш маліцесь”, – сказаў гэты ідыёт доктар, мяркуючы, што Ілья быў мусульманінам. “Доўгія малітвы – шкодныя для сыпіны”.

Ягоныя працаўнікі спазняліся. Гэта хутчэй было правілам, чым выняткам. Ён пачаў сам выгружаць тавар. Праз колькі хвілінаў зъявіўся адзін зь ягоных памагатых, хударлявы хлопец з Ганы, які меў здольнасць працеваць хутка, але безь мітусыні.

“А дзе Ясэр?” – запытаўся Ілья.

“Ня ведаю. Магчыма, ён і сам ня ведае”.

У Ясэра былі праблемы.

Але ў каго іх не было?

З праблемамі ці без, але Ясэр урэшце аб'явіўся. Няголены, уваччу – пустэча.

“Дзе ты быў?” – спытаў яго Ілья.

Ясэр не адказаў.

Ім спатрэбілася паўтары гадзіны, каб устанавіць і абсталяваць палатку. Надышоў час перапынку.

Пляц спакваля ажываў. Тыя два жабракі падышлі да палаткі, прывабленыя водарам кавы. Ілья запрасіў іх пачаставацца.

Яны пілі каву моўчкі.

Праехала, як заўжды, прыбіральная машина. Пасьля ўзраз пляц прабегла дзяўчына з сабакам. На лесьвіцы Мунда яна затрымалася, каб зрабіць разьмінку.

“Учора я не знайшоў дарогі да мэтро”, – сказаў Ясэр.

Нешта новенъкае.

“Як гэта здарылася?” – пацікавіўся Ілья.

“Нічога дзіўнага. Там, дзе я быў, мэтро не было”.

Адзін з жабракоў ужо насядзеўся ў цяпле. Ён падняўся і, цягнучы ногі, наблізіўся да дзяўчыны. Яны не пачулі, што ён сказаў, але ўбачылі, як тая гучна зарагатала.

Так калісьці съмяялася і Крыстына. Але гэта было за мінулым часам. Уначы яны спалі яшчэ побрач, але агонь ужо зусім пагас.

“Прыглядзіце крыху за крамаю”, – папрасіў Ілья памагатых.

“Што зъбіраецеся рабіць?” – здзівіліся тыя. Раней ніколі не здаралася, каб ён кудысьці выходзіў, нават па патрэбе. Ён рабіў гэта ў бляшанку ад “Nescafe”.

Што ён надумаў?

Нічога.

Адпачне крыху ад працы. Сёньня ён больш не пакоціць камень на гару.

З-за хмараў вызірнула сонца. Цела яно ня грэла, але грэла душу.

Ён абышоў пляц. Грэк-“фастфудавец” быў на сваім звычайнім месцы.

“Добрай раніцы, Георгас”, – весела сказаў Ілья.

Георгас не паверыў сваім вачам. Ён ніколі раней ня бачыў, каб Ілья так бестурботна шпацыраваў па пляцы.

“У цябе дзень народзінаў?”

“Не”.

“Чаму ж ты ня ў краме?”

“Сёньня ў Сызыфа выходны”.

Грэк пакруціў пальцам каля скроні – красамоўны жэст.

“У вас усё добра?” – запытаўся ён, хоць адказу не дачакаўся, бо ягоныя *chorizo*, сывіныя каўбаскі, пачалі ўжо падгараць.

Ілья пайшоў у кірунку Паўднёвага вакзalu. Шкляны абэліск апынуўся зноў разьбітым. На лесьвіцы было сълізка, але гэта яго не турбавала. Далей унізе ён убачыў пару скульптураў і з зацікаўленасцю прачытаў надпіс на масянжовай шыльдзе.

Выявілася, што фантан у цэнтры парку называецца “Студня Афрадыты”. Трапнае імя. Зблізу можна было разглядзець жаночае ўлоньне, а па яго сярэдзіне – жалабок. Летам зь яго струменілася вада.

Ён весяла засымяяўся з свайго адкрыцця. На лесьвіцы ганарліва ўзвышаўся шкляны чэлес, а тут унізе было бронзавае ўлоньне. Вось яно як!

Доўга валэндаща па парку не выпадала: гэтая прастора выкарыстоўвалася для выгулу сабак, цэлай гайні якіх насілася па траўніку, як школьнікі падчас перапынку.

Ён сышоў прочкі.

Куды б пайсьці далей?

Ня так яно проста мець выходны. Кавы ён ужо папіў. Што яшчэ заставалася?

Яму ўжо не ставала крамы, сварак з памагатымі, пакупнікоў.

Раптам ён усё зразумеў.

Сызыф каціў на гару не камень, а сваё жыцьцё.

І каціў з уласнае волі. Магчыма, багі разумелі гэта як пакаранье. Але насамрэч усё было наадварот. Камень надаваў сэнс кожнаму ягонаму дню.

Хуткімі крокамі ён пасьпяшаўся назад да грэка-“фастфудаўца” – той выказваў сапраўдную занепакоенасць.

“Ты ўсё яшчэ прагульваеш працу?”

“Каб цябе чорт пабраў з тваім Сызыфам”, – сказаў Ілья.

“Што з табой?”

“Да чорта ўсе міты. Мы зусім ня так іх разуме-
ем”, – працягваў Ілья са злосцю ў голасе, хоць ён
зусім і не злаваўся.

Пасьля Ілья пасьпяшаўся назад да свайї
палаткі і, ступіўшы пад яе, з задавальненінем
набраў поўныя грудзі паветра.

Ягоным жыцьцём былі гэтыя кветкі ды гэтая па-
латка, якую ён мусіў кожны дзень ставіць і зьбіраць
зноў. Сызыф ён ці не, але чалавек павінен несьці
сваё жыцьцё на ўласным карку.

“Нядоўгі быў у Вас адпачынак”, – зъедліва
адзначыў Ясэр.

“Змоўч, ты нічога не разумееш”, – сказаў Ілья
ў спадзяваныні на бадзёрую спрэчку і выдыхнуў
паветра.

Пераклад Вольгі Цывіркі

Анна Шульцэ

Нядзельная імша

Цагляная съяна ўзьлятае высока над алтаром. Шэра-белая, жоўта-белая, брудна-белая. На ёй вісіць Езус у нечалавечы памер, пэўна, каб закрыць усю сцяну. Выштукаваны з дрэва. З ускінутай галавой. Быщам яшчэ ня страціў надзеі. Ці яго праста нішто не турбуе. Маўляў, “я тут уладкаваўся і больш ведаць нічога ня ведаю”. Стрыманы і стылізаваны. Абчасаны даволі прымітыўна. Але відавочна, што зроблены ў дваццатым стагодзьдзі.

Пад алтаром малюнкі на брудна-белай плісанай тканіне. Але ці гэта бруд? Можа, гэта такая брудна-белая фарба? Раптам у дваццатыя гады падабаўся брудна-белы колер? І нават лічыўся прыгожым? На левай харавой съяне сонца намалявала вакно. Блякlae зімовае вакно, якога не існуе. На лаўках ляжаць тонкія сінія падушкі.

Ён падняўся на амбон. Рассеўся там, нібы ў ластаўчыным гняздзе. Нос востры, як дзюба. Так-сама як бы абчасаны. Зь якога дрэва? Гужаватая скура-кара. Атрафаваныя драўляныя цягліцы. Мозг зь цвёрдага буку.

Зрэшты, гэта ня мае значэння.
Яна ўжо даўно на яго забылася.

Калі б гэтак ня сталася, яна б устала і заляпіла яму поўху. Ён жа, пэўна, пэнсіянэр і належыць да таго пакалення, якое ніколі ў сваім жыцці само не прасавала кашулю. Ён пачаў казань з пытаньня:

– Ці павінен я жыць дзеля іншых?

Затым уважліва агледзеў парафію. Як заўжды, большасць складалі жанчыны. Сярэдняга веку і старыя. Трохі дзяўчат канфірмацыйнага ўзросту. Колькі мужчын і жанатых пар. Але ўсё ж такі жанчыны пераважалі. Усе прыгорбленыя, што так тыпова для швэдаў.

– Ці павінен я жыць дзеля іншых? – паўтарыў ён, зрабіўшы большы акцэнт на слове “я”.

Ёй захацелася падняцца і крыкнуць: “Паспрабуй пражыць тыдзень, як мы, і тады пытайся! Пачні з прасавання кашулі. Сербані крыху гэтага лайна, мы ўжо яго нахлябталіся!”

Канечне, яна так не зрабіла.

Замест гэтага яна на ўсё забылася.

Яна ходзіць у царкву, каб адпацьці, а ня дзеля таго, каб сустрэць яшчэ аднаго мужчыну ці пазлавацца. Яна тут проста разъяўльваецца, калі слухае літургію. А рэштку часу сядзіць, паклаўшы руکі на калені, ды разважае.

Нішто так не вызваляе думкі, як дрэнная казань.

“Адчуйце зараз ціхае прызнанье кожнага сэрца”. А затым прапушчаны радок, які нібы павісае ў паветры. Сюды трэба ўставіць нешта сваё.

Але яна не знаходзіцца, што тут напісаць. Гэта дзіўна, бо яна ніколі не адмаўляла сваю віну.

Нарэшце з’яўляецца ідэя. Яна ведае, што напіша ў гэтым прапушчаным радку. У гэтым пустым мес-

цы, што далятае ад хора і апынаецца зь ёй сам-
насам. Яна адкрые каўпачок сваёй дарагой асадкі і
акуратна напіша: “Я была зь іншым мужынам”.

Але затым яна адмаўляецца ад сваёй задумы. Асадка застаецца ў сумцы. Трэба прызнавацца ў тым, ад чаго табе дрэнна. Каб вызваліцца, пазбавіцца, адсланіцца. Але яна не жадае адсланяць гэта, пазбаўляцца ад гэтага. Яна хоча яго пакінуць.

Ён стаўся нечым накшталт паўзы ў яе асабістым жыцьці. Паўзы, падобнай да съмерці.

На самай справе яна цяпер хацела б прылегчы на падлогу ў паставе зародка. Але як гэта будзе выглядаць? “Жонка міністра ляжала на падлозе ў гарадзкой царкве”. “Я проста хацела адпацьці”. Зрэшты, яе ніхто тут ня ведае. Яна хаваецца ад публічнасці. Удзельнічае толькі ў палітычных мерапрыемствах апошняй перадвыбарчай ночы. І ўсё. Так здараецца раз на чатыры гады, і гэта можна вытрываць. Яна звычайна напіваецца як мага больш, але гэтага ня бачна. Яна пытала шмат людзей, свайго мужа таксама, і ўсе яны адказвалі ў адзін голас, што выглядае калі ня цалкам цвярозай, як шкельца, дык толькі трохі падвясёленай.

Аднойчы яна так напілася, што звалілася са стульчака ў прыбіральні і займела сабе сіняк на сьпіне. Але і тады ніхто нічога не заўважыў. Яна пыталася. Нягледзячы на тое, што шмат п’е, яна ўмее падтрымліваць гаворку і прымушае ўсіх смяяцца.

Яна такі чалавек, што калі вырашае быць вабнай, дык заўсёды дасягае гэтага. У яе ёсьць гэтак

званы “лоск”. Пасля выбараў Томас доўга перадае прывітаньні ад розных людзей яго фантастычнай жонцы. Гэта робіць яе яшчэ больш сумнай.

Насамрэч ёй падабаюцца іншыя слова казані. Напрыклад: “Грахамі сваімі вінаваты я ў большым зле, чым разумею сам, і тым аддаляю чалавецтва ад Цябе”. Якімі, якімі грахамі? Распавядзі, распавядзі мне. Яна не сумняеца ў тым, што гэта праўда. Безумоўна, яна вінаватая ў большым зле, чым сама разумее. І ўжо ж, напэўна, “аддаляе чалавецтва” ад Бога. Яна ніяк не адпрэчвае слушнасыці гэтага цьверджаньня, ёй толькі цікава, якіх грахоў гэта тычыцца.

Магчыма, нейкіх банальных рэчаў – як, напрыклад, патрабаваньня перасесыці на электрамабіль. Ці нечага больш сур’ёнага, скажам, калі ты не працуеш сястрой Чырвонага крыжа ў Афрыцы. Але хто ж тады будзе клапаціцца аб тваіх дзесяцях? Ці гэта тычыцца нечага яшчэ больш істотнага. Калі ты нарадзіўся белым, гэта значыць каляніялістам і рабатаргоўцам.

Але няма ніякага значэння, што яна пра гэта думае. Бо самую сутнасьць гэтых словаў немагчыма зразумець. “Большае зло, чым я сам разумею”.

Насамрэч так думаць даволі дзёрзка.

Атрымліваеца нейкая бязвыходная сітуацыя. “Ты знайшоў адказ? Ён аблудны.” “Я ведаю да-кладна, у якой колькасці грахоў вінаваты.” “Не, ты заўсёды павінен у большым зле, чым сам лічыш.” “Ты ня ведаеш гэтага.” “Ведаю.” “Не.” “Так.” “Не.” “Так.” “Не табе вырашаць за мяне.” “Мне!”

Насамрэч ёй ня вельмі падабаеца гэтая казань.

Ёй падабаеца толькі рытм.

Затое ёй падабаюцца наступныя слова: “Ачысьці мяне, і я стануся чыстай. Вылечы мяне, і я зраблюся здаровай. Абдымі мяне, і заспакоіцца сэрца маё”.

Менавіта аб гэтым яна думала, калі ляжала ў цемры на канапе ў Юана і вынімала шпількі з валасоў: “Абдымі мяне, і заспакоіцца сэрца маё”.

Яна баялася, што ён не абдыме яе. Ён не прыцягне да сябе замужнюю жанчыну. Яна ляжала на канапе, а ён сядзеў на стале. Фіранкі былі прыпаднятыя. За імі было белае і натоленае пахамі прамінулага дня вечаровае неба. Яна працягнула да яго руку. Далоньню наверх. Пакуль ён яшчэ не дакрануўся да яе сваёй рукой, яна пасьпела падумаць: “А што, калі гэта ня ён? Што, калі нашыя рукі ня змогуць злучыцца?”

Але гэта быў ён.

Таму ўсё і супала: яна пачувалася так, нібы карміла цыцкаю немаўля. Быццам нічога іншага яны ніколі й не рабілі. Іхныя пальцы спляліся. Яны гладзілі рукі адно аднаго – на запясьці.

Ведала яна іншага с্বятара-ідыёта. У іншай парафіі. У той, да якой належала ў дзяцінстве. Ён любіў згадваць яблынню. Казаў, што яе трэба адначасова і даглядаць, і абразаць. Але тут узынікае пытаньне, ці санраўды яблыні патрэбнае абразаньне. Ці патрэбнае ўсім ім пакараньне? Усім гэтым хатнім гаспадыням і бабулькам, якія сядзяць у царкве кожны тыдзень. Са згорбленымі съпінамі. Ці с্বятары ніколі не глядзяць на сваю парафію? З кім яны размаўляюць? Ці патрэбна Агдзе, Асце і Грэце столькі пакараньняў? Выглядае, што ім больш патрэбны кальцый. Кальцый і глыток кавы.

Калі б яна была яблыняй, ёй бы зусім не хацела-
ся быць абрэзанай.

Пытана́не толькі, каму лягчэй пазъбегнуць кары:
чалавеку ці яблыні?

У кожным разе, шанцаў зусім ня шмат.

У адным варыянце цябе падпільноўваюць съя-
тары і бацькі, у другім – садоўнікі і арбaryсты. Усе
з аднолькавым сумным абавязкам і агульнай мэтай:
зрабіць крону такой рэдкай, каб празь яе можна
было кінуць капялюш. Але гэта ня яблыня просіць
абразаньня. Так жадае яе ўладар.

Калі б яна была яблыняй, яна б хацела толькі
расьці ды расьці.

Мець вялізны галамень і шмат галінаў.

І густую крону, каб сарокі маглі тут штукаваць
свае гнёзды.

Увесну па галінках пацячэ сок.

А пазней дрэва заквітнене.

Так было, калі Юан лашчыў яе запясьце.

Яна дацягнулася да яго твару і кранула вусны
пальцам. Ён растуліў вусны і злёгку куснуў яго.

Нарэшце яны чытаюць канфірмацыю пра “ува-
скрэсеньне і вечнае жыцьцё”.

Ёй цяжка верыць у вечнае жыцьце. Што ж рабіць
столькі часу? Ці сапраўды можна столькі жыць?
Але гэта нічога, што яна мае сумневы. У яе напе-
радзе яшчэ ладная частка жыцьця. Яна, мабыць, па-
верыць у вечнасць бліжэй да съмерці. І той веры
хопіць. Яна вырашыла, што гэтак таксама можна, і
вярнулася да ранейшай проблемы.

Які грэх рабіць яе вінаватай у большым зле, чым
яна сама разумее?

Магчыма, гэты грэх у тым, што яна закапала свой талент. Ці свой “фунт”, як напісана ў адным пера-кладзе “Бібліі”.

Калі яна памрэ, будзе пахаваная і пабачыць вечнае жыцьцё, тады яна нарэшце сустрэне Бога. Яна ведае, што ён будзе вельмі рады ўбачыць яе. Яна кінецца да яго ў абдымкі, а ён падыме яе ў паветра і закружыць. Потым апусьціць, пакладзе свае вялікія цёплыя руکі ёй на плечы, зазірне ў очы і запытаецца:

– Ну, Юлія, як ты скарыстала свой “фунт”?

А яна сарамліва закрые твар рукамі і прашэпча:

– Прабач, прабач. Я ніколі не разумела, што мне зь ім рабіць. Таму проста закапала яго ў садзе. Калі ласка, вось твой “фунт”. Дзякую за пазыку.

Яна хавае свае таленты.

Гэта так дзіўна, што яна, чалавек, які мае “лоск”, трапіла сюды. На гэтую царкоўную лаўку, у гэтую сям'ю, у гэтае жыцьцё. Як быццам уся яе сіла пайшла на тое, каб выйсьці замуж за пасьпяховага мужчыну і потым быць “пахаванай” пад гурмой дзяцей. Як тая дзяўчына з амэрыканскага раману, што вучылася ў нейкім прэстыжным каледжы. Але ня дзеля таго, каб стаць доктарам або адвакатам, а каб сустрэць там доктара ці адваката і выйсьці за яго замуж.

– Божухна ўсемагутны, – пяе съвятар. – Зылітуся з нас.

Насамрэч яна ўжо ведала, што зь Юанам у іх не заладзіцца, калі яны яшчэ толькі сядзелі ў кафэ на вуліцы. Лагодніўся цёплы вечар, і яны былі прыемна п’янаватыя. Ёй падабалася размаўляць зь ім. Гэта яе цешыла. Ён распавядаў пра дыск, які ў яго быў, і яна вырашыла: “Ні за што не прапаную пайсьці

да яго, каб паслухаць гэты дыск”. Потым падумала: “Божухна, наколькі небясьпечна гэта можа быць? Два сябра, якія слухаюць музыку і размаўляюць пра жыцьцё ды мастацтва. Прапанаваць пайсьці да яго азначае прыкладна тое ж самае, што зъняць зь сябе адзеньне, рассунуць ногі і сказаць: трахні мяне”.

Праз хвіліну яна запыталася:

– Мы можам пайсьці да цябе, каб я паслушала гэты дыск?

Было б добра, калі б яна верыла ўсім гэтым глупствам аб сябрах і мастацтве.

Ёсьць людзі, якія сур'ёзна съцвярджаюць, што вераць у гэта. Людзі, якія могуць забіць у сабе што заўгодна. Але яна не такая. Зрэшты, ёй здаецца, што яны таксама ня вераць у гэта, але ўмела сябе падманваюць. Яны хлусяць, каб не паддацца імпульсу. А затым прызычайваюцца да сваёй хлусльні. Хаця на са-май справе толькі абараняюць сваю першапачатковую інтэнцыю невінаватасці і даверлівасці. Дзень за днём, год за годам. Стагодзьдзе праз стагодзьдзе.

Яна ня ведае, што горш. Злачынства, зъдзейсьне-нае бяз злога намеру дурнымі людзьмі, ці злачынства, якое зъдзейсьнілі такія ж людзі, як яна сама, з широка расплюшчанымі вачыма. У глыбіні яна пагарджае тымі, хто кажа: “Я не разумеў”. Ці: “Я нічога ня ведаў”. Ёй заўсёды хочацца крыкнуць ім: “Тады трэба было добра падумаць! Трэба думаць, пакуль не зразумееш!” Таму што ня ведаць азначае прыкладна тое ж самае, што брыдкасловіць.

Насамрэч яна добра ведае, што горш.

Але сапраўдная жанчына ніколі не паказвае, што мае сваё меркаванье.

Асабліва калі яна ціха сядзіць на лаўцы ў гарадской царкве.

Арганіст грае прэлюду да псалома, які яна не пазнае. Хаця ня так лёгка пазнаць псалом з прэлюды.

Яна гартае псалтыр.

Відавочна, што гэты псалом яна ніколі раней не съпявала. Мабыць, ён адмыслова абраны гэтым пэнсіянэрам у съвятарах. “Грахі мае супраць тваіх наказаў, Божухна, так цяжка памятаць”.

Гэта ня цяжка.

Гэта лёгка.

Тое, што ёй трэба было запісаць на месцы праpusчанага радка, было лёгкім. Бязважкім. Нават магло лётаць.

Гэта ва ўсіх сэнсах грэх. І, безумоўна, парушэнне запавету.

Але ёй усё ж такі падабаецца ўспамінаць яго. Яна памятае яго лепш за ўсё астатніе.

Цяжка думаць пра тое, што яна закапала свой “фунт”. Але не клапацціца пра свой “фунт” – гэта ня грэх.

Чаму яна пайшла замуж за Томаса?

Гэта было даўно. Яны сустрэліся ў зусім іншым съвеце, калі абое былі зусім іншыя. Яны сустрэліся, і Юлія надоўга затрымалася ў яго жыцьці. У яго съвеце і яго посьпехах.

Яна пайшла замуж за Томаса, таму што зь ім было цікава размаўляць і таму што ён съмяяўся зь яе жартаў. І ўжо іншае пытаныне, ці яна съмяялася калі-небудзь зь яго. Ці лашчыла яго вусны пальцам. Ці зьвяртала ўвагу на палоску голай скуры паміж

барадой і акрайчыкам губы? Самай датклівай часткі цела. Ці зважала калі-небудзь на дэталі? А можа, бачыла толькі ягоны партрэт? Яго чорна-белыя фота, што часам зъяўляюцца ў часопісах?

Томас – сапраўдны ідэал мужчыны. Мабыць, таму яна пайшла замуж за яго. Бадай, яна заўважыла патэнцыял дасканаласьці ўжо на самым пачатку знаёмства. Ідэальны мужчына – добры, дастаткова зарабляе і ня здраджвае. Яна цалкам упэўненая, што Томас ёй адданы.

Хаця б таму, што Томас ніколі ня стане марнаваць час на тое, што не дае відавочнага выніку. А зрада не скіраваная на нейкі вынік. Таму яна не канструктыўная. З той жа прычыны Томас ня ходзіць у царкву, не чытае кніг і не разважае аб запашным “фунце”. Але ён паважліва ставіцца да таго, што яна гэтым займаецца. Выглядае так, быццам яна гэта робіць дзеля яго: нешта накшталт падзелу працы. Яна разважае, а ён прамаўляе ў газэце. Ён лічыць, што яна робіць яго жывым. Прынамсі, так лічыў раней. Яны ўжо столькі год жанатыя, што пра гэта цяпер ня мае сэнсу гаварыць.

Пэўна, гэта з-за ягонай дасканаласьці яна не расьце і ня мае галінак ды кветак.

Мабыць, яго дасканаласьць усё ў ёй высушвае.

Ён ня ведае, што высушвае яе, а яна ніколі на гэта ня скардзіцца.

Яна мусіць вінаваціць толькі сябе. Таму яна ніколі ня зробіць яго адказным за яе зраду. Такая ў яе натура.

Паводле ўсіх біялягічных законаў у яе натуры не павінна быць зрады. Яна мусіць клапаціцца аб на-

шчадках і больш нічога. Але яна апынулася здольнай адначасова ўпраўляцца і з хатнімі клопатамі, і са зрадай.

Часам яна падазрае, што біёлягі зъяўляюцца сябрамі сакрэтнай фэмінісцкай арганізацыі.

Найпершая мэта гэтай арганізацыі – залюляць людзей падманным пачуцьцём бяспекі. Накрыць брызентам навуковых фармулёвак.

Яна зрадзіла свайму мужу нягледзячы на тое, што вакол усе казалі, быццам нішто такое ёй не ўласцівае. Гэта добра, што ёсьць людзі, якія ведаюць, што каму ўласціва. Добра, што ёсьць людзі, якія заўсёды могуць адказаць на пытаньне “чаго я хачу?” ці на пытаньне “хто я?” Добра, што ёсьць людзі, якія за кожным разам ведаюць адказ. Шкада толькі, што яны доўбні.

Яна парушыла запавет, забылася на клятву і абвергла навуковыя высновы біёлягаў. Без проблемаў.

Няма нічога больш простага, чым зрабіць гэта, і яна нікога не вінаваціць. Яна ніколі нікога не вінаваціць. Гэта не ў яе натуры.

Ад сваёй сястры яна навучылася плыць з вадою. Трэба праста знайсьці баланс паміж сабой і асяродзем і тады лёгка мяняць пазыцыю, як у ложку.

Гэтаксама і з набажэнствам.

Перад Айцом нашым схілім галаву.

Усе швэдзкія жанчыны, дзяўчата і бабулькі падбародзьдзем кранаюцца грудзей. І яшчэ мацней згінаюць съпіны.

Яна заўсёды робіць наадварот.

Ён растуліў вусны і зълёгку куснуў яе за палец. Яна прыўзьнялася, і яны пацалаваліся. Раптам яна зас্পяла.

– Хадзем у ложак, – прашаптала яму ў вусны. Яна адчувала сябе драпежнай расьлінай. Імкліва сарвала з сябе адзеньне – ён таксама агаліўся і лёг. Затым пасадзіў яе на сябе. Праз хвіліну ўсё было скончана.

Яны ляжалі побач і глядзелі ў цемру.

– Хачу, каб ты спала тут, – сказаў ён.

– Я не магу.

– Тады гэта зручны момант, каб разьвітацца.

Тулава пацяжэла. Рукі, ногі і галава. Уся яе сутнасьць супраціўлялася. Усё пярэчыла. Гэта зусім ня зручны момант, каб расстацца. Здараецца, што для гэтага не бывае зручных момантаў.

Ёй хацела застацца ў яго непрыбраным пакоі. Яна хацела засынаць тут і прачынацца, адчуваючы яго каля свайго съязгна. Яна пратачылася пальцамі скрозь яго валасы. Яны крыху зліпліся ад гелю. Яна правяла рукамі па контурах твару, не кранаючы скуры. Яна быццам баялася, што нешта зрушыцца ці зламаецца, калі да яго дакранецца.

Яна сказала:

– Я магла бі кахаць цябе.

Яны паляжалі яшчэ трохі. Потым яна паднялася. Падышла да тэлефона і выклікала таксі.

Пераклад Яўгеніі Гаруновай

Улін Стыг

БЭТОН

Яго позірк блукаў па голых сьценах. Яны былі брудна-жоўтага колеру. Яму гэта падабалася. Пісьмовы стол, які стаяў пасярод пакоя, быў завалены старымі газэтамі. Таксама як і падлога. На скразьняку, што залятаў у пакой праз прыадчыненое вакно, віліся касмылі пылу. Ён падышоў да вакна й зачыніў яго. Ступні клеіліся да сынтэтычнага дывана. Раптам левая нага трапіла ў нешта мокрае. Гэта была кацячая ежа: вантробы, купленыя ў грэка з Молевэнген. Пяць кронай за паўкілё.

Ён выцер нагу аб съветла-блакітную прасыціну, якой быў засланы ложак. На ёй засталіся бурыя палосы. І хай сабе. Ён дазволіў ручніку, што абгортваў торс, сасылізнуць на падлогу. Затым уладкаваўся ў ложку і ўзяў у руку свой чэлес. “Я тут жыву”, — прамільгнула ў ягонай галаве.

У дзверы пазванілі якраз у той момант, калі ён скончыў. Ён падняў з падлогі ручнік і абцер жывот — засяроджана й акуратна. Потым, устаўшы ды абвязаўшы ручніком клубы, узяў са стала пакунак “Prince” і напаўпустую бутэльку слабаалькагольнага піва. У дзверы зноў пазванілі. Місан, зачыненая ў ванным пакоі, надрывалася ад енку. Але ён не плянаваў выпускаць яе адтуль у бліжэйшы час. “Іду, іду!” — крыкнуў ён.

Адчыніўшы дзъверы, пабачыў дзвюх дзяўчины. Яны былі аднолькава апранутыя: карычневыя боцкі, бэжавыя панчохі, блякла-сінія паліто. Два круглявыя тварыкі, аблямаваныя блокамі белага валосья, выглядвалі з-пад двух абсолютна аднольковых карычневых капялюшыкаў з вузкімі палямі. Абедзьве дзяўчыны ўсміхаліся. Тая, што зьлева, працягнула руку. Яна была танклявая й халодная. “Брыта Адамсан!” — ціха называлася дзяўчына, па-ранейшаму ўсміхаючыся. — “А гэта мая сястра, Вольга. Мы наконт абмена кватэраў — плянуем перабірацца на поўдзень. Мальмё дужа цікавы горад!”. Другая сястра па-ранейшаму маўчала.

Дзяўчыны зьнялі боцкі і акуратна паставілі іх побач з пірамідай абутку, што грувасцілася пад паліцай для капелюшоў. Туды яны паклалі і свае капялюшыкі. Ён запаліў цыгарэту й выдыхнуў дым праста ў твар сёстрам. Тая, што дагэтуль прамаўляла, закашлялася. Маўклівая ўталопілася ў яго, раскрыўшы рот, быццам толькі цяпер заўважыла, што мужчына неапрануты.

Ён выйшаў на кухню. Там, над гарой нямытага посуду з парэшткамі ежы, віліся, гудучы, мухі. Ён пагасіў цыгарэту ў талерчыне са спагеті-карбанара, якія пачалі ўжо плесьнечы. Маўклівая сястра надзвычай уважліва ўзіралася ў вакно; гаваркая, стоячы на адной назе, абцірала другую аб дыван, нібыта да яе нешта прыліпла і яна хацела гэтага пазбавіцца. “Вельмі добры раён, — сказала яна. — А ў нас двухпакаёўка ў Остэрмальме — Вы, пэўна, ведаецце...”

У гэты момант голасна азвалася котка.

– Хто гэта? – запыталася дзяўчына.

– Гэта мая котка, – ціха адказаў ён.

– Што-што?

– Ды котка мая! – гучна патлумачыў ён. – Мар-
цуе, халера на яе!

Ён згорбіўся над столом. Калі пасьля падняў га-
лаву, у ягоных вачох пацямнела ад прыліву крыві.
Дзяўчыны ўжо стаялі ў холе – іх цені калыхаліся ў
паўзмроку. Потым грукнулі дзъверы, і ён праз вакно
ўбачыў, як сёстры выскачылі ў сад. Яны нацягнулі
свае капелюшы, завязалі шнуркі на боціках і,
схапіўшы адна адну пад руку, прыпусьцілі прэч,
вылецеўшы праз брамку, нібы спуджаныя вераб'і.
Ён адзначыў: усё атрымалася, як трэба! Затым
скіраваў да ваннага пакойчыка і адчыніў дзъверы.
Адтуль куляй вылецела Місан.

Трэба было б чаго-кольвечы пад'есьці. На пад-
ваконьні побач з фікусам стаяў прыадкрыты паку-
нак равіёлі. Ён іх панюхаў. Зазваніў тэлефон. Ён
не падняў слухаўку і хутка пачуў уласны голас на
аўтаадказніку: “Прывітаньне! Вы патэлефанавалі
Карлу Гэнрыку, Каміле ды Івару. Пакіньце сваё па-
ведамлен্�не пасьля сыгналу”. “Пstryк!” – стужка ў
аўтаадказніку, на якую запісаліся паведамленні,
ад круцілася назад. Тэлефон зазваніў зноў. Гэтым
разам ён падняў слухаўку.

– Табе варта запісаць новае вітанье на аўта-
адказніку.

– Чаму?

– Гэтamu ўжо больш за год... Ты памятаеш, што
заўтра твой дзень?

Яна прамаўляла, нібы сакратарка.

— Як прайшла сустрэча зь сёстрамі Адамсан?—
пацікавілася яна потым.

Цяпер, седзячы на падлозе са слухаўкай, моцна прыцінутай да вуха, Карл ужо дыхаў спакойна. Ён спрабаваў уявіць, у якой яна паставе. Хутчэй за ёсё, сядзіць у сваім офісе за сталом, акуляры прыспушчаныя на нос — пяціхвілінны перапынак перад наступным сацыяльным мерапрыемствам.

— Усё атрымалася добра, — сказаў ён. — Мне здаецца, яны зацікавіліся.

— Гэта цудоўна! — узрадавалася яна. — Іх кватэра праста вышэйшы кляс!!!

— Вядома, — пагадзіўся ён.

— Дык ты заўтра зойдзеш!

— Так, зайду.

Ён лёг на падлогу, паклаўшы тэлефон на жывот, і заплюшчыў вочы.

Вазок рыпеў, ён быў блякла-блакітны — колеру неба. На галаве хлопчыка тырчэлі саломінкі сьветлых валасоў, нядаўна падстрыжаных. Яшчэ на мінулым тыдні ён меў доўгія кудзеры. Цяпер хлопчык трymаў у роце палец. А на мінулым тыдні яшчэ смактаў соску. Але Каміле гэта не падабалася, і яна выкінула соску ў съметніцу, нічога, вядома, не сказаўшы Карлу (хаця ў яе заўжды знаходзілася процьма слушных аргумэнтаў у абарону таго, што яна рабіла). Ён так ніколі й не даведаўся, як усю тую ноч Івар захлынаўся плачам, пакуль не заснуў зусім зьнясілены. Такога кшталту гутаркі не былі пазначаныя ў іхнай дамове па супольнай апесы над дзіцём.

Карл каціў вазок па вузкім ходніку, той падскокаў на выбоінах. Набліжаючыся да ямінкі, Карл крыху прыпадымаў пярэднія колы і, ціхутка нахіляючы вазок наперад, рухаўся далей. Плошча Густафа Адольфа выглядала зусім пустой у кволых промнях веснавога сонца: пятнічнымі вечарамі бальшыня людзей тоўпілася ў вінагарэлачным аддзеле.

— Глядзі, Івар: марозіва! — у кавярні ён дастаў хлопчыка з вазка і паднёс да крэсла. Ну чаму ён цяпер съпіць? Ён жа спаў у садку!

Карл пасадзіў хлопчыка ў вялікае крэсла, бо той быў ужо занадта дарослы для дзіцячага.

— Марозіва, Івар! — зноў прашаптаў ён. — Вялізная порцыя малінавага марозіва!

Павекі хлопчыка задрыгжэлі, і ён крыху расплушчыў вочы. Узяўшы дзіця на рукі і наблізіўшыся разам зь ім да прылаўка з марозівам, Карл замовіў для сына порцыю з трyma шарыкамі — малінавым, чарнічным ды трускаўкавым, а сабе малую бляшанку піва. Цяпер ён мог дазволіць сабе піва нават удзень. Ён асьцярожна рушыў назад, тримаючы кубак з марозівам у адной руцэ й куфаль піва ў другой — за съпінаю ў Іvara.

Яны сядзелі ля вакна. Дзіцё разамкнула вусны, калі ля ягонага рота зьявілася лыжка, аднак вочы па-ранейшаму былі заплюшчаныя.

— Што ж ты такі стомлены, малеча! — прашаптаў Карл і пяшчотна казытнуў хлапчука па носе. — Ну, паглядзі, што мы маем! Колькі марозіва!.. У таты ёсць і чарнічнае марозіва!..

Хлопчык раскрыў і зноў закрыў раток. Сонца ярка заз্যяла ў вакне. На вуліцы, вольныя ў пят-

нічны вечар, маладзёны езьдзілі на роварах, на сыпінах цыбатых дзяўчат боўталіся заплечнікі... Гэта здарылася зусім нечакана: дзіцячае цельца зьнянацку скаланулася, і на стол пырснула сіне-чырвоная жыжка. Пацягнуўшыся па сурвэткі, Карл перакуліў куфаль зь півам. Ён спрабаваў прыкрыць Івару рот, але ваніты прасочваліся скрозь ягоныя пальцы і, съязкаючы са стала, капалі на падлогу. Нейкая мама з вазком ля суседняга століка, прыўстала і дала яму рулён папяровых сурвэтак. Карл пракаўтнуў “Дзякую!” і выпусціў рулён – той пакаціўся па падлозе. Нарэшце ў яго атрымалася ўладкаваць Івара ў вазку, які крычэў, як шалёны. Хутчэй на двор!

На вуліцы ён захутаў сына ў свой швэдар, каб таму не было халодна. Хлопчык ужо зноў спаў, бледны, як папера. Карлу ўзгадаўся яшчэ адзін выпадак, калі Івару было блага. Аднак тады яго даглядала Каміла, бо Карл быў на працы – здаецца, у Бэргслягане, дзе будавалі тунэль.

Ён зрабіў круг, каб не набліжацца да сацыяльнай канторы, у якой працавала Каміла: яна не павінна была яго бачыць, ён меўся залацьвіць гэтую справу сам. Івар глыбока спаў, усё, што яму цяпер было трэба, – гэта новая адзежа. Але на раҳунку было пуста. Карл намацаў на руцэ гадзіньнік “Ролекс” – падарунак цесьця на саракагодзьдзе. Пакідаючы вазок зь Іварам ля ўваходу ў Дэпазітны Банк, ён мармытаў: “З гэтым мы мусім разабрацца самі: ты і я...”

Яе абцасы звонка цокалі па асфальце: цок, цок, цок, цок... Каміла прыйшла праз брамку, прамінула бакі для съмецьця і вось-вось мелася ступіць у съвятло вулічнага ліхтара. Дарэчы, менавіта яна

змусіла гаспадара дома павесіць у двары гэты чыгунны, старой мадэлі ліхтар. Каміла дамагалася свайго доўга і настойліва, пакуль гаспадар, у рэшце рэшт, не саступіў ёй. А йнакш і не магло стацца, бо яна была ўпартая, як д'ябал.

...І вось Каміла зъявілася: чырвоная кофта, нафарбаваныя вусны, пах салодкае парфумы, съветлыя валасы, якія пераліваліся пад промнямі ліхтара. На ёй не было акуляраў – няўжо яна стала карыстацца лінзамі?..

– Вы што, дагэтуль гулялі на вуліцы? Ужо ж цёмна! Ён заснуў? – яна нахілілася й пацалавала Івара ў лоб. – Вам было весела?

– У нас усё было супэр!

– Які ён прыгожы!.. Ты што, купіў яму новую вітратку?

– Так, я падумаў, што Івару патрэба новая адзея, бо са старой ён ужо вырас...

– Зразумела. Я мушу забраць з кватэры сякіятакія рэчы.

– На жаль, у мяне цяпер госьці.

Яму падалося, яна крыху зьдзівілася, зъбянтэжылася, а мо нават і трохі засмуцілася. Аднак усе гэтыя пачуцьці толькі на імгненьне прамільгнулі ў яе ўваччу. Потым яна сышла. Разам зь Іварам, які спаў у вазку, што скрыпеў у цемры. Цок, цок, цок, цок....

Вуліца Фрыіса, 15А. З вакна на другім паверсе лілося цёплае жоўтае съятло. Там над кухонным столом вісела лямпа з каляровым абажурам у італійскім стылі. У Карла ўжо пачалі балець

калені: на горцы, што ўзвышалася сярод дзіцячай пляцоўкі для гульняў, было дужа нязручна сядзець. Затое адсюль, як ён ужо даўно высьветліў, было добра бачна, што адбываеца ў кватэры на другім паверсе... У роце перасохла, жудасна карце-ла выпіць піва...

І тут на кухні зъявіўся ён – Уільям Фогэльбэрг. У кімано, з накінутым паверх фартухам... Чорт, яко-му нармальнаму мужыку можа прыйсьці да галавы разгульваць па кватэры ў кімано?!! Уільям стаяў, пакалыхваючыся ўзад і ўперад. Потым спыніўся і, кінуўшы нецярплівы позірк на гадзіньнік, зрабіў упэўнены крок да ракавіны. Ягоныя рукі рытмічна рухаліся сюды-туды. Ён ня зъняў гадзіньнік – ка-нечне, той не баяўся вады... Уільям нагадваў ляль-ку, завадную ляльку ў фартуху. І гэты чалавек мае ўсё: ён толькі што пацалаваў Івара наnoch і хут-ка пакладзеца ў ложак побач з жанчынай Кар-ла... А вось і яна – Каміла. Увайшоўшы, яна абня-ла Ўільяма й пацалавала ў шыю. Ён абярнуўся і, абцершы з рук мыльную пену, ахапіў яе галаву... Як у кіно.

Карл скаціўся з горкі й проста ў мокрым пя-ску раскінуўся на сьпіне. Неба было чорнае, як чарнілы. Карл прымружыўся й падумаў пра сваю працу. У съвеце не існавала нічога, чаго б ён ня ведаў аб зылітаваньні расколінаў на горных схілах. Спачатку схіл акуратна расчышчаўся. По-тym з дапамогай съціснутага паветра ў расколіны ўпырскваўся бэтон: частка бэтоннай сумесі за-стывала ўнутры расколінаў, частка аплятала зям-

лю. Затым расколіны яшчэ пакрывалі некалькімі слаямі бэтону. Калі бэтон высыхаў, працэдуру паўтаралі нанова.

Карл параўноўваў сябе ў Камілу з гарой – настолькі прыгожай, што балелі вочы на яе глядзець. І Карл ведаў, як гэтую гару зноў зрабіць маналітнаю.

Ён чарговы раз пракруціў у галаве дыялёг з Камілай:

– Ты нарэшце разабраўся з жытлом?

– Не.

– Ты ж цудоўна ведаеш, што калі Ўільям прыедзе ў Стакгольм, яму трэба будзе недзе пераначаўца. І ўвогуле – гэта мая кватэра, ёсьць дакумэнт, які пра гэта съведчыць!

– Угу...

– Добра. Я, дарэчы, казала, што мы зьбіраемся ехаць у Францыю?

– Зь Іварам?!

– Так, мы едзем утрох. І да ад'езду нам трэба вырашыць пытаныне з кватэрай. Я зазірну да цябе сёньня ўвечары. Ты....

Карл выцягнуў руку са слухаўкай перад сабою: ён быццам адчуваў над Камілай нейкую ўладу, калі чуў яе голас здалёк, які, нягледзячы на гняўлівыя слова, нагадваў ціхі гул і губляўся ў пустаце паветра. Потым ён лёг. Яму ўзгадалася мінулае лета: Івару быў тады год і два месяцы. Яны купілі білет на чартарны рэйс. Карл якраз пачаў працаваць і цвёрда вырашыў ісьці вучыцца. Яны съятковалі пачатак яго новага жыцця... Івар штодзень гуляўся на ўзьбярэжжы ў сваёй белай кепцы, і на

працягу двух тыдняў яны, седзячы на гаўбцы, елі авечы сыр, пілі грэцкае белае віно ды цешыліся зарападамі...

Карл, нацягнуўшы камбінэзон, рушыў на кухню, дзе зазірнуў у халадзільнік: палова агурка й слоік маянэзу бязь вечка.

У кругласутачнай краме на рагу вуліцы зъмяніўся гаспадар: цяпер ёю валодала пажылая сямейная пара з Афганістану. Гаспадары нядаўна вывучылі фразу “Дзякую, заходзьце да нас яшчэ!”. Усё атрымалася як мае быць: Карл засунуў пад тоўстую куртку мясную выразку, вяршкі трохпрацэнтовай тлустасці і банан. Затым падышлоў да касы і купіў маленькі пакунак цыгарэтаў “Prince”.

– Дзякую, заходзьце да нас яшчэ! – усьміхнуўся яму гаспадар.

Вярнуўшыся дадому, Карл напоўніцу ўключыў Боба Дыляна і шырока расчыніў вокны. Потым пачаў закідаваць у душавую кабінку, пад моцны струмень вады, усё, што трапляла на вочы: брудныя талеркі, пакрытыя плеснёй рэшткі ежы, каструлі, газэты, абутак, пустыя слоікі, нямытую бялізну, чэзлыя кветкі ў гаршэчках... Некалькі талерчынаў пабіліся, аднак гэта цяпер ня мела аніякага значэння й падавалася абсолютнай драбязой.

Ванны пакой знаходзіўся за кухняй. Напачатку стагодзьдзя там быў сывінарнік. Карлу зрабілася горача, і ён сцягнуў зь сябе ўсю вопратку. Потым прапыласосіў і спрэс вымыў падлогу, а затым адшкроб унітаз. Пасля пагаліўся і спырснуў цела адэкалёнам. Агледзеўшы пустыя сьцены, згадаў,

што недзе ў шафе павінна валяцца пурпуровая драпіроўка з выявай двух вярблодаў, набытая імі, пэўна, у Каіры. Ён знайшоў яе і павесіў над ложкам, які заслаў чыстай бялізнай. Потым, зноў пакапаўшыся ў шафе, выцягнуў адтуль свежую пару джынсаў і белую кашулю.

Каміла мелася прыйсьці зусім хутка. Ён высунуўся з вакна, сарваў з клюмбы трох нарцысаў і паставіў іх у шклянку на нядоўна выщертым стале. Потым, нарэшце прысеўшы, сербануў вады. У лядоўні чакала на свой час бутэлька белага віна.

У дзьверы пазванілі. Калі Карл ішоў адчыняць, ногі яго ледзь слухаліся.

Аж гэта была не яна. Гэта быў Уільям Фогэльбэрг. Ён працягнуў для вітання руку й халодна ўсыміхнуўся: “Нам трэба залацьвіць адно пытаньне”.

Карл не паціснуў ягонае рукі.

Уільям, уладковаўшыся на кухні, расклай на каленях папку:

– Не жадаеш пачаставаць мяне каваю?

– Не.

Карл адчуў, як пачынае пацець.

– Я гутарыў з адным арэндадаўцам. У яго ёсьць для цябе двухпакаёўка.

– Мне й тут жывеца нялага.

Уільям пацёр нос указальным пальцам:

– Ты ж цудоўна ведаеш, што гэтая кватэра належыць Каміле. Яна яе цалкам у цябе выкупіла.

Карл съціснуў у кішэннях кулакі і зірнуў у вакно: на каштанах ужо палопаліся пупышкі, і галіны дрэваў апрануліся ў блякла-зялённую лістоту.

– Мы б хацелі ўлагодзіць гэтую праблему да таго, як зъедзем у Францыю. Ня ведаю, ці Каміла табе казала... Мы ад'яжджаєм заўтра.

Карл прыняў рашэнье роўна за тыя сэкунды, якія спатрэбліся Ўільяму, каб закрыць тэчку.

– Зразумела, – пагадзіўся Карл, – няма ніякіх праблемаў... Толькі вось што: я хачу цябе папрасіць дапамагчы мне: ты ж, здаецца, рукасты...

Уільям ганарліва пацягнуўся:

– Але, забіў колькі цывікоў на сваім вяку...

– Шлянг для душа нешта кепска працуе – зь яго дужа слаба цячэ вада.

Уільям лямантаваў і грукаў у дзъверы ваннага пакоя, як вар'ят – што было вельмі недарэчы. Раптам позірк Карла спыніўся на буфэце – яго адзінай фамільнай каштоўнасці... Прынамсі, Карл ім сапраўды даражыў: буфэт быў вялізны і амаль сягаў столі. Раней ён належаў бабулі Карла, якая жыла ў Бахуслене. Гэтага буфета мусіла хапіць, каб вырашыць праблему: Карл усім целам наваліўся на мэбліну й прысунуў яе да дзъвярэй у ванны пакой. Грукат трохі аддаліўся, хаця яго паранейшаму было чуваць. Аднак уключыўшы радыё ды зачыніўшы дзъверы на кухню...

Калі зноў пазванілі, вячэра была гатовая, і Карл ужо накрыў на стол у гасціёні, расклаўшы на ім сьветла-зялёныя сурвэткі і запаліўшы сьвечкі. Каміла была гэткай жа прыгожай, як і ў той апошні раз, калі ён яе бачыў. Ад яе паты-

хала водарам вясеньяга вечара, валасы крыху варушыліся пад павевамі вільготнага паветра. У Камілы на руках сядзеў Івар. Карл падкінуў яго дагары, і хлопчык радасна ўскрыкнуў. Каміла зьняла плашч.

– М-м!.. Як смачна ў цябе тут пахне! – сказала яна й прынюхалася.

Карл зрабіў гучней радыё і выцягнуў з духоўкі мясную запяканку:

– Насамрэч нічога надзвычайнага – проста мясоное філе. Я падумаў, ты будзеш галодная...

– А што, Уільям не заходзіў? Ён абяцаў сюды зазірнуць.

Карл пачухаў патыліцу і, дастаючы віно, выказаў меркаванье:

– Можа, у яго не атрымалася раней вызваліцца?..

Івар сядзеў у Камілы на каленях і гуляўся зъ лямкай яе бюстгальтара: цягнуў за яе, а потым адпускаў. Каміла стрымала ягоную руку.

– Дык ты зрабіў тое, што абяцаў? – звярнулася яна да Карла.

– Натуральна! А ты як думала?!

Калі яны скончылі вячэраць, дык уладковаліся разам зь Іварам на падлозе.

– Ён стаміўся, – сказала Каміла.

– Яго можна пакласьці ў ложак.

Аднекуль пачуўся слабы грукат. Каміла прыслухалася:

– Што гэта?

– Ат, суседзі...

Івар ускараскаўся на ложак і прылёг. Крыху пакруціўшыся, залез пад коўдру. Потым, высунуўшы з-пад яе толькі галаву, паказаў ручкай на драпіроўку з выявамі двух чырвоных вярблюдаў і сказаў: “Мама і тата...”

Карл прынёс сьвечку і паставіў на падлогу. Ён зірнуў на Івара, які ўжо амаль спаў, і на Камілу, чые вочы зьзялі ўмяккім съятле.

– Нам трэба пагаварыць, – сказала яна.

– Скажы, мы ж сям'я?.. – спытаўся Карл і пяшчотна съціснуў яе руку.

Каміла прыбрала яе:

– Аднак мы больш ня разам.

– Але мы можам на хвіліну ўяўіць сабе, што мы разам, што мы – сапраўдная сям'я...

Яна паклала галаву яму на калені.

– Ведаеш, а я някепска ўпраўляюся з рознымі праблемамі... – сказаў ён, лашчачы ейныя валасы. – Я нават магу зълітаваць гару.

– Так, ты можаш змацаваць яе бетонам... – прашаптала яна.

Зноў пачуўся грукат – гэтам разам гучнейшы – а за ім слабы крык. Каміла прыпаднялася на локцях.

– Гэта Місан. Я зачыніў яе ў ваннай: ты ж ведаеш, на яе часам находзіць.

Каміла зноўку прылегла і заплющыла вочы.

– Хадзі сюды, – прашаптала яна. – Мы можам, прынамсі, на адну хвілінку ўяўіць...

Пераклад Дар'ї Вашкевіч

Сесілія Давідсан

ЖЫЦЬЦЁ і СЪМЕРЦЬ

Людзі прыяжджалі ў порт Лаўтэргорн на роварах ці на якім рухомым ламачы, што за некалькі сотняў здаюць у Фарасюньдзе. Яны шпацыравалі па каменных мастах і глядзелі на яхты. Гэтым разам іх было пяць. Месца бракавала, і яхты прышвартавалі ўздоўж берага бокам. Пачынаўся другі тыдзень жніўня, становілася цёпла, нават съякотна.

У насавой частцы навюткай яхты спала немаўлятка, маленъкі хлопчык з сусолкай у роце. Там, на ложку бацькоў, было найбольш прахалоды. Каб хлопчык не зваліўся з ложка, маці атуліла яго падушкамі і, на ўсялякі выпадак, заклада імі падлогу. Сусолка нэрвова гайдалася, калі хлопчык смактаў у съне. Прачынаючыся, ён альбо съмяяўся, альбо ванітаваў. На яхце, куды вока ні кінь, былі раскіданыя ручнікі ды ануchy.

На мосьце стаялі пустыя вазкі, і мінакі разумелі, што на яхтах ёсьць дзеци. Нехта з мінакоў лічыў, што браць немаўлят на ваду залішне съмелы ўчынак, іншыя меркавалі, што гэтым людзям проста не хапае праблемаў. Тата немаўляткі нацягнуў над ложкам нейкую посьцілку, але цень не выратоўваў ад съякоты. Посьцілка была акрапленая маленъкімі чорнымі мухамі, якіх аднекуль прыносіў вецер.

На лаўцы, дзе драмала маці, стаяла вядро з вадой. Калі прыгледзецца, у вядры можна было заўважыць маленъкую лодку з кары з пер'ем замест ветразя. Яна належала старэйшай сястры хлопчыка, які цяпер спаў. А сама дзяўчынка ляжала жыватом на мосьце непадалёк і вадзіла сачком па вадзе. Калі пыталіся, ці злавіла яна каго, адказвала, што вылавіла шмат марскіх конікаў. Калі прасілі паглядзець на іх, казала, што выпусціла іх назад у мора, бо там яны лепш пачуваюцца.

Маці спадзявалася, што хлопчык яшчэ хоць трохі пасыпіць. Ягоны сон быў блаславенънем, як і час, калі ён прачынаўся. Цікаўнасць хлопчыка ўзрастала з кожным днём, ён мог падоўгу ляжаць нерухома, назіраючы, як маці ўпраўлялася на міні-кухні. Тады яна распавядала яму пра ўсё, што робіць, да прыкладу, пра тое, як абірае бульбу. Альбо казала: “Я, вядома, марнатраўна стаўлюся да вады, так на яхце нельга рабіць!” Ці, шукаючы вяршкі ў лядоўні, папікала сябе: “Выпускаю холад зь лядоўні, ай-ай-ай!”

Бацька сядзеў на лаўцы ля адзінай будыніны тут, чырвонага рыбацкага дамка, дзе, за выняткам якой гадзіны ў суткі, ніколі нікога не было. Ён гуляў у тэтрыс на мабільным тэлефоне з той пары, як пасьля працяглай размовы раззвітаўся са сваім страхавым агентам. Толькі на гэтай лаўцы можна было пасярод дня знайсьці цену. Кожны раз, калі нехта заходзіў на мост, ён спыняў гульню й сачыў за мінакамі позіркам. Яму было цікава, колькі часу яны затрымаюцца каля ягонай яхты й колькі каля іншых. Ніколі не было так, каб яны праміналі яго-

ную яхту, не агледзеўшы яе. Некаторыя спыняліся і казалі нешта ягонай жонцы, штосьці накшталт: “Прыгожая лодка”. Глядзелі таксама і на ягоную жонку, і ён ня ведаў, што яго больш цешыла.

Бацька з дачкой пайшлі ўніз па супрацьлеглым беразе затокі, а яна пакаціла вазок да дамка лоцмана, што стаяў ля дарогі ў мэтрах ста ад порту. Учора ён убачыў аб’яву, што гэты маленъкі дамок з вапны адчынены для туристаў. Ён схадзіў туды і там увесь час згадваў пра жонку. Раніцай ён прапанаваў ёй наведаць дамок і сам-насам падумаць там трохі пра сябе: яму здавалася, што менавіта гэтым яна займалася, калі шукала спакою.

Яна асьцярожна перакаціла вазок праз парог. Калі паshanцуе, хлопчык яшчэ гадзіну пасыпіць. У дамку прахалоды было не нашмат болей, чым на вуліцы. Ля адной съянны стаяў комін, другая была з вакном, у якое глядзелася мора. З мэблі – толькі стол і два зэллікі. Яна прысела і паглядзела ў вакно. Унутраны порт быў утыканы мачтамі. Але самая высокія былі ў дзвіюхмачтавых караблёў, што гойдаліся зусім непадалёк. У зынешнім порце яна затрымала ўвагу на занядбаным пірсе, зь якога неяк увечары скочылі ў воду дзесятка два апранутых французскіх маладзёнаў. Легкавікі, пераважна дабітыя, раз-пораз пад'яжджалі да порту. Некаторыя тут жа разварочваліся і адразу ехалі назад, што яе раздражняла. Нешта было ў гэтым часе і гэтым месцы, што яна хацела запісаць у яшчэ цалкам пусты сыштак, які ляжаў на стале. Яе рукі выглядалі чорнымі на белай паперы. Але асадкі ў дамку не

было, а тая, што звычайна ляжала ў вазку, кудысьці зьнікла. Цытрынавы матылёк прысеў на шыбіну знадворку, яна пасунулася да яго бліжэй.

Дзяўчынка ішла па траве, што расла на камянях у чыстай вадзе. Падводныя скалы былі пляскатымі, па іх лёгка і далёка можна было зайсьці. Тут не было съмерці, начных немарасьцяў, а трава апынулася вельмі мяккай. Але калі яны з бацькам дайшли да канца рыфаў і паглядзелі за край, дзяўчо задрыжэла. Праз хвіліну бацька нырнуў у бездань, а яна стаяла нерухома і, стаіўшы дыханьне, чакала, пакуль зьявіцца ягоная галава. Вось яна, і з рота пырскае вада. Яна зас্মяялася. Ён ускінуў рукі і паклікаў яе. Але яна ня рушыла да яго, хоць і плавала, як рыба. Яна чакала, калі бацька вылезе наверх і пойдзе зь ёй па мяккай траве, якая паволі калыхалася пад вадой. Яна прагнула трymаць яго за руку, і кожны вечар, засынаючы, хацела начуць абяцаньне, што бацька ніколі не памрэ, але ён ніколі гэтага не абяцаў.

Тое самае было і з маці, якая не магла гэтага абяцаць. Яна тлумачыла, што ўсё жывое памірае, раней ці пазней, як бы жахліва гэта ні выглядала.

Матылёк зьнік, і яна згадала начны сон. Там, у сyne, яна зьбіралася заручыцца з чалавекам, якога наўрад ці калі сустракала, але які цьмяна бачыўся ёй худым і бляклым. Ён быў не жанаты. Ніхто ня ведаў, што ён падабаўся ёй, і сама яна гэтага ня ведала. Яны яшчэ не цалаваліся, і яна трымцела, думаючы пра першую зь ім сустрэчу сам-насам, якая, вядома,

рана ці позна, але адбудзеца. Сотні гасьцей, сярод якіх яна не заўважыла знаёмых, прыйшлі, каб паласавацца тортам у гэтай самотнай вёсцы, дзе ладзіліся заручыны. Яна ўвесь час думала, што трэба рабіць, каб не апынуцца ў залішне няёмкім становішчы. Яна зайшла на кухню па нейкай справе. Неўзабаве туды завітаў жаніх, і яны апынуліся сам-насам. Яна стаяла каля мыйкі, калі ён падышоў і пацалаваў у шую, што неверагодна ўзбудзіла яе. Яна падумала ў съне, што цяпер магла б цалкам страціць над сабой контроль і забыцца на сорам перад гэтым мужчынам.

Вазок паварушиўся, яна адразу паднялася, і, нахіліўшыся над хлопчыкам, прашаптала: “Штось нядоўга ты спаў”. Маленькі паглядзеў на яе і высалапіў язык. Здавалася, ён выкарыстоўваў яго як сродак утриманья раўнавагі, бо адначасова размахваў рукамі і матляў нагамі.

Яна падняла хлопчыка і ў той жа момант убачыла праз вакно, што муж з дачкой вярталіся з затокі, трymаючыся за рукі, з мокрымі валасамі і ручнікамі на шиях. Лоцманы, што вякамі жылі тут, зімой, пэўна, мерзьлі ад холаду і ветру, які працінаў гэты дамок наскрозь.

Яна паклала хлапчыка ў вазок і падумала, што ён цяпер выглядае як ніколі здаровы. Затым пакінула дамок з пачуцьцём, што забыла нешта зрабіць.

Калі яна зьявіліся на дарозе, муж азірнуўся, убачыў яе і памахаў рукой. Ён быў усьцешаны, што знайшоў для яе гэты дамок, здавалася, ёй падабаецца й новая яхта. Акрамя таго, ён быў вельмі задаволены размовай са страхавым агентам.

Пасярод дня, у самую сьпёку, бацька ўсадзіў хлопчыка ў вядро з вадой. На ім быў капялюш сястры, які ўвесь час насоўваўся на вочы, бо ягоны ўласны зъдзымула за борт. Маці фатаграфавала зъдзіўлены тварык хлопчыка, а бацька паліваў плечыкі вадой. Сястра сказала, што таксама хацела б сфатаграфавацца і прысела на кукішкі ля вядра. Затым яна запыталася, чаму маці з бацькам ніколі не апраналі ратавальных камізэлькаў, калі выходзілі ў мора.

“Калі лодка перакуліцца, выратуемся толькі я ды малы”, – сказала яна.

“Лодка не перакуліцца”, – запэўніў бацька.

“Дый мы ніколі і не адплываем у дрэннае надвор’е”, – дадала маці.

“А калі маланка патрапіць, – запярэчыла дзяўчынка. – Я чытала, што гэта можа здарыцца і ў добрае надвор’е. Мы мусім тады скочыць у ваду, а ратавальная камізэлькі толькі ў нас з малым. Як мы тады бяз вас, мы хіба ўдвох жыць будзем?”

Хлопчык пачаў хныкаць, і бацька выцягнуў яго зь вядра.

“Мы ж можам загінуць ў ад якой-небудзь выпадковай бомбы літаральна праз трох хвіліны, але гэта ж цалкам неверагодна, ці ня так?” – заўважыў бацька.

Маці позіркам не ўхваліла ягоныя слова.

“Праз трох хвіліны? – запыталася дзяўчынка. – Цяпер якая гадзіна?”

Дзяўчынка ляжала ў сваёй койцы, але яшчэ ня спала. Бацька раскладаў фатаздымкі паўночнага Готлянду на стале, а маці сядзела побач і думала

пра сон і тыя пачуцьці, што ахапілі яе, калі мужчына дакрануўся і пацалаваў. Сярод іншага яна адчула роспач, бо неабходна было заручацца з чалавекам, якога не кахала. Але хіба ў яе не было мноства падобных сноў, у якіх яна зьбіралася замуж за якога былога хлопца ці маўклівага незнаёмца, у той час як той, з кім яна хацела быць, мужчына, што цяпер паклаў руку на яе съязгно, праз нейкае непаразуменне зьнікаў зь яе жыцьця?

Яна паглядзела на яго. Не, яна б не змагла быць з ім такой жа бессаромнай. А ўсё ж менавіта такой яна і ёсьць, калі шэптам распавядзе яму пра свой сон.

Ён слухае ўважліва, не перапыняючы пытаннямі, бо ягоная жонка ніколі не абыходзіць ніводнай дэталі. Яна паказала пальцам на шыі, куды мужчына ў сне пацалаваў “прыемна вільготнымі вуснамі” і растлумачыла, як пацалунак працяў усю съпіну да вульвы, што пачала пульсаваць і “жыць сваім асабістым жыцьцём”, і што мозг “быццам заняло”, і што яна адчула жаданье разысьціся па швах звонку і ўсярэдзіне. Калі яна скончыла распавядаць пра сон, дык сказала, што хацела б, каб падобны “вялікі сорам” абмінуў яе дзяўчынку, а, можа, і хлопчыка. Мужчына падумаў, што зараз ужо час і яму што-небудзь сказаць: “Пэўна, ты ўсё залішне ўскладняеш. Уласна кажучы, ты проста ўзрушаная, хоць і сама гэтага не ўсьведамляеш”.

Яна сапхнула ягоную руку са свайго съязгна і паднялася з лаўкі.

“Але ж я не псыхоляг”, – спрабуючы злагодзіць свае слова, прамовіў ён.

Наступнай раніцай яна апранула спартоўкі, каб прабегчыся колькі кілямэтраў да месца, дзе брала ровары напракат. Апошні раз яна бегала пяць дзён таму і з гэтага вырашыла, што сёньня абавязковая мусіць прабегчыся хоць трошкі, каб зноў вярнуць сябе ў норму. Ён папрасіў, каб яна лішне не напружвалася, бо ўжо 25 градусаў съякоты.

Покуль жонкі не было, ён сядзеў пад посьцілкай і гуляў у тэтрыс на мабільным тэлефоне. Ён ужо два разы даў нырца з кармавой палубы. Хлопчык спаў у насавой частцы, а дзяўчынка абыякава лавіла сачком рыбу. Ён прапанаваў падсадзіць яе на мачту, каб агледзець ваколіцу, якая яму падавалася проста казачнай, але яна не хацела. Летась ён падымаў яе ў кожным другім порце.

Хлопчык пачаў плакаць, ён спусьціўся да яго і лёг побач. Няздольнасць мужчыны напаіць дзіцё ўласным малаком здавалася яму жахлівай несправядлівасцю.

Калі на нейкім хісткім ровары прыехала маці, хлопчык сядзеў у плястыковым вядры з вадой і гарлапаніў, што дурны. Твар быў чырвоны, маленькае цельца дрыжэла. Яна спакойна пакінула ровар і, не адказваючы на пытаньні мужа, дастала хлопчыка з вядра ды прыклала да цыцкі – нават не выціраючы яго. Неўзабаве крык перайшоў у ціхае ныцьцё, а ў ту ю хвіліну, калі хлопчык пачаў смактаць моўчкі, зь яе вачэй пакаціліся сълёзы.

Гэта быў іхні апошні вечар у фарасюндзкай затоцы. Яны засталіся адныя ў порце. Яна ляжала гала-

вой на падушки, глядзела ў неба і неўпрыкмет глы-
тала віно, налітае ў кубак для гарбаты, каб дзяўчынка
не абвінавачвала яе ў tym, што яна рыхтуе сына ў
алькаголікі. Ён згатаваў макароны і накрыў на стол
разам з дачкой. Яму было добра, бо пачынаўся вечер
ды яшчэ й у спадружным накірунку. Ён ня мог да-
чакацца пачатку вандроўкі да мацерыка сам-насам з
месяцам. А яна марыла схадзіць у рэстаран без дзя-
цей і напіцца ў зюзю – да страты прытомнасьці. Яна
прыўстала і сказала амаль ваяўніча:

“Я буду жыць яшчэ прынамсі сто гадоў!”

Дзяўчынка падсунулася да яе, паглядзела, паду-
мала і сказала:

“Тады табе будзе прыкладна сто сорак гадоў,
мама”.

“А чаму б і не? У будучым навукоўцы прыдума-
юць, як нам жыць доўга”.

Ён пасьміхнуўся з гэтага і з жахам уявіў, што да-
вядзецца жыць сто сорак, а хай сабе і сто гадоў.

“Так, магчыма, так яно і будзе”, – памяркоўна
прамовіў ён.

Ён мог бы памерці хоць у гэтую самую хвіліну, ці
раптоўна ў які іншы момант, калі менш за ўсё чака-
еш съмерці, найлепш за штурвалам далёка ў моры,
але дзеля сям'і было б нялага пражыць яшчэ з
чвэрць веку.

Яны елі макароны з аліўкам алеем, чорным
перцам і драбкамі чадарскага сыру. Уся садавіна
скончылася. На наступны дзень яны зьбіраліся
ехаць у Фарасюнд закупіцца і заправіць легкавік.

Дзяўчынка ела ў смак. Цэлы вечар яна была вя-
сёлай і зусім не капрызнай, як часта здаралася,

асабліва на зъмярканьні, калі посуд ужо быў прыбраны, а бацька з маці палеглі і адразу заснулі. Аднак пазней, калі прыйшла ноч і волкасьцю, як вільготнай коўдрай, накрыла яхту, яна ляжала ў сваім ложку з добра вычышчанымі зубамі, і яе вочы баяліся заснуць.

“Я таксама баюся, – сказала маці і пасунулася бліжэй да дачкі, – як і ты, сонейка”.

Дзяўчынка адкінула мяkkія цацкі, дбайна адабраныя дома – тыгра, чарапаху і сабаку, – ды прытулілася да маці.

“Часам мне так боязна, што я хачу лепш памерці, адно каб толькі не баяцца”, – призналася маці.

“Так боязна мне не бывае”, – адказала дзяўчынка.

“Добра.”

“Тату ня боязна?”

“Не, тату ня боязна.”

“Ён толькі кароваў бацца?”

“Так, толькі кароваў ды коней.”

Яны амаль адначасова заснулі, маці і дачка, тварамі адна да адной. Бацька, які баяўся кароваў ды коней, даўно ўжо спаў, нязграбна скурчыўшыся, наверсе на палубе. Адзіным незаснулым быў хлопчык, які пакуль ня меў ані найменшага ўяўлення пра гэты съвет.

Пераклад Ганны Марчанкі

Чаго ня ведаюць цёткі

Манге, Епэ ды я сядзелі разам, астатнія ў іншым вагоне, то бок мы іх ня бачылі. Яны абяцалі, што да Флемінгсбэрга да нас ня прыйдуць. Паміж намі быў стол са стосам газетаў, сярод іншага там ляжаў “Вячэрні лісток”, але я не чапаў яго, бо некаторыя й вочы могуць выдрапаць з-за нейкай газэткі.

Мы расшпілілі курткі, а Манге выняў корак зь вялікай бутэлькі грушавага напою. Ён піў вось гэткае, а ня Колу ці Фанту; часам Манге нават становіўся вэгетарыянцам.

“Хутка ты ўбачыш, Епэ, як зіхаціць увечары Стакгольм. Ён ачмуральна прыгожы”, – сказаў Манге.

“Я ведаю, як гэта выглядае, бачыў, калі мы ехалі ў Орэ. Гэта было ўвечары, і ўсё так клёва блішчэла”, – згадаў Епэ.

Манге ўталопіўся на яго.

“Трываць не магу твой бас”.

“Вось-вось, ты фаніш, як найгоршы ў съвеце магнітафон”, – пагадзіўся я.

“Ну, калі табе пятнаццаць год...”, – пачаў Епэ.

“Мне ж таксама пятнаццаць”, – сказаў я.

“Мне будзе празь месяц”, – дадаў Манге.

Епэ паціснуў плячыма. Каля міні-Манге ён выглядаў зусім дарослым. Епэ меў 185 сантымэтраў

росту, быў аблавухі і паstryжаны пад “вожыка”. Але Епэ немагчыма было раздражніць гэтym, ды яго ніхто й ня цвеліў, бо ён быў занадта добры і таму яго нішто не чапляла так, як мае быць. Дарэчы, я ўжо даўно перастаў цвяліць людзей, а нават калі такое здаралася, дык зусім не наўмысна. Mae бацькі і бацькі Манге жылі ў Стакгольме, таму мы і ехалі туды – плюс хакей. Чаму з намі цягнуўся Епэ, я не даганяў, можа, таму, што ён ніколі ня быў у сталіцы. Мы зьбіраліся на гульню *AIK* супраць *Фэр'естаду* ў палацы Глёбана.

“Можа, возьмем напракат фільм з працы маёй сястры? Нам дазволяць задарма ўзяць”, – сказаў Манге.

“Хіба ты маеш сястру?” – зъдзівіўся Епэ.

“Кажуць, што так. Але ніхто дакладна ня ведае”, – патлумачыў Манге.

“Хіба такое можна ведаць пэўна? – уплішчыўся я. – Ці ты бачыў яе дакумэнты?”

“Не, але мы падобныя, як дзьве шклянкі вады”, – сказаў Манге.

“Ты маеш на ўвазе, як дзьве кроплі”, – паправіў Епэ.

“Не, як дзьве шклянкі”, – настойваў Манге.

“Слухай, заткніся нарэшце”, – сказаў я. Тады Манге засунуў рыльца бутэлькі ў ляпу і адпіў трохі.

“У любым выпадку, яна клясная, – сказаў ён, зрыгнуўшы. – За выняткам тых момантаў, калі выціскае мае вугры”.

“Мама ніколі не выціскае маіх”, – сказаў Епэ.

“Гэта агідна!” – абурыўся я і не згадаў хоць каго, хто змог бы выціснуць мае.

“Ім, напэўна, падабаецца, калі зь іх пырскае”, – выказаў меркаваньне Епэ.

“Што ты там вякнуў?” – пацікавіўся Манге.

“Калі шмат пырскае”, – патлумачыў Епэ. Манге і я ўталопіліся на яго. “Ну, калі золь выціскаецца.” Праз сэкунду я ляжаў на стале, паміраючы са съемаху. Калі мы вярнуліся да жыцьця, Епэ ўсё яшчэ ўяўляў з сябе пытальнік.

“Ну, ты цуд проста!” – сказаў Манге.

“Ды я ведаю!” – пагадзіўся Епэ.

“Ты калі-небудзь галіўся?”

“Не”, – сказаў Епэ, бо ня ўмеў хлусіць.

Нават тады, калі можна было несьці лухту, як цяпер. Я б дакладна сказаў, што галіўся ўжо некалькі разоў, а таксама, што паліў гашыш і займаўся сэксаам, калі б хто запытаў.

“Пасьля сушыць скuru, я чуў”, – заўважыў Манге.

“Ды, што ты за лухту нясеш!” – сказаў я і агледзеўся. Людзі драмалі, гарталі газэты, але я быў упэўнены, што яны слухаюць. Щётка па другі бок праходу, напрыклад. Мне цяжка было стрымлівацца, калі я думаў пра тое, што яна падслушоўвала нас і рабіла з гэтага нейкія высновы.

“Як вы мяркуеце, скура тады сапраўды сухой робіцца?” – запытаўся Манге.

“Так, менавіта таму выкарыстоўваюць адмысловую ваду пасьля галенъня”, – сказаў Епэ.

“Ага, а я думаў, што гэта дзеля таго, каб пах быў прыемны, – признаўся Манге. – Некаторыя і п'юць яе, калі нічога іншага няма”.

“Блін, ня вешай локшыну”, – сказаў я.

“Так, я яшчэ са сьняданку трymаю поўны рот локшыны”, – вымудрыў Манге і заліў у сябе трохі напойчыку. Затым пачаў тыкаць пальцам у вакно і малоць языком.

“Хутка будзем праяжджаць адно месцейка, маленькае вельмі, дзе ў Швэцыі найбольш здараецца забойстваў і рознага іншага лайна. Я сам аб гэтым чытаў. Гэта вам не Стакгольм, зусім маленькае мястэчка. Обю? Не, не эстарготляндскае Обю.”

“Гэта, прынамсі, не Маляксандар, – сказаў Епэ. – Там толькі аднойчы здарылася нешта. Мо, Тым-ра?”

“Думаецца мне, што больш за ўсё лайна здараецца ў Стакгольме або Гетэборгу,” – выказаў меркаваныне Манге.

“Не заўсёды насамрэч ёсьць так, як думаецца, – сказаў я. – Дай сюды напойчык.”

“Якім ты стаўся фанабэрыйстым”, – зауважыў Манге і працягнуў мне бутэльку, але мая смага адразу зьнікла, калі я ўбачыў, што ўсярэдзіне плавае нейкае крышыва, пэўна, з роту Манге. Замест таго, каб піць, я пачаў патроху выліваць напой у пакет для съмецца. Епэ нахіліўся над столом, забраў у мяне бутэльку і аддаў яе Манге, які пасьпяшаўся закрыць корак.

“Хачу пратэставаць аднаго чалавека”, – сказаў я.

“На трываласць, ці як?” – спытаў Манге, драпаючы нейкую плямку на штанах. Ён меў новыя джынсы, новую куртку і новыя красачы. Манге ўмелы выкленчваў у бацькоў усё, што хацеў. Я скасавурыўся на цётку збоч: тыповая занудлівая

цётка ў бэжавай гарнітуры і туфлях без абцасаў; хіба яна што ведала аб tym, хто такі Манге ці як жывецца мne? Съвет поўніцца цёткамі, якія нічога ня ведаюць. Да прыкладу, мая бабуля, якая съцвярджае, што можна ап'янець нават ад лёгкага піва!

“Грондальскі зноў зъбег”, – паведаміў Манге.

“Хто? – перапытаў я. – Які нафіг Грондальскі?”

“Грондальскі пэдафіл. Ён уцякае ўвесь час. Глядзі, дзікія козы!”

Епэ нахіліўся да вакна.

“Тады можна, напэуна, скарыстацца момантам”.

Я паглядзеў на яго. Выглядаў ён цалкам сур'ёзна.

“Гэта Сёдэртэлье?”, – запытаў Манге.

“Не, Катрынагольм”, – адказаў я.

Нешта пляснула па шыбіне – Манге даўся аб съценку галавой.

“Некаторых Бог карае адразу ж”, – заўважыў Епэ. Манге зъедліва пасыміхнуўся сам з сабе.

“Я толькі хацеў лепиш пабачыць, боўдзіла!”

“А мы пабачылі ідыёта”, – адказаў я.

“Глядзіце, дзікія козы! А колькі іх!” – закрычаў Манге.

Мы з Епэ паглядзелі ў вакно, але не заўважылі, каб хоць дзе мільганула якая казулька. Цётка так-сама не змагла стрымацца і паглядзела; стопудова, настаўніца, падумаў я, цяпер яна сядзіць ды разважае, у якой школе мы вучымся, і хто нам дазволіў ехаць у Стакгольм пасярод тыдня. Няма больш цікаўнага чалавека за настаўніцу ў спадніцы.

Я штурхануў Манге і Епэ пад сталом.

“Слухайце, ці ведаеце вы, як найлаўчэй забіць габрэя?”

“Не дуры галавы і заткніся.”

“А негра? Як лацьвей замачыць негра?”

Епэ нахіліўся над столом і выткнуў свой вялізны кулак да майго рота. Съмеючыся, я зірнуў на цётку; я ня ведаў, як найлаўчэй забіць габрэя ці негра, але быў упэўнены, што вядзьмарка думае цяпер менавіта пра гэта. Епэ прыбраў кулак і споўз на крэсла, Манге папляскаў яму па галаве. Паветра вакол нас напялася, ва ўсім вагоне не было чутно ані гуку. Я нікога не цвяліў, толькі задаў колькі простых пытаньняў. Але ў мяне засталося яшчэ адно.

“Ну чаго ты зыркаеш?”

Цётка не варушылася і амаль ня дыхала. Я глядзеў на яе, ня зводзячы вачэй, і праз нейкі момант яна трошкі паварушыла азадкам ды паправіла спадніцу.

“Што табе ад нас патрэбна?”

Вось цяпер нарэшце яна павярнулася да мяне.

“Вы ў мяне пытаецеся?”

“Так, я ў цябе пытаюся.”

“Мне пазваць кандуктара? Хочаш?”

“Кандуктара? Якое ён мае да гэтага дачыненьне?”

“Ён можа выклікаць паліцыю.”

“Паліцыю?” – сказаў я, імкнучыся выглядаць напышлівым дурнем.

“Вось-вось”, – сказала цётка і падціснула вусны.

Епэ штурхнуў мяне нагой пад сталом, але я яшчэ ня скончыў.

Абапіраючыся на падлакотнік, я нахіліўся да яе бліжэй – яна адварнулася. Яе ноздры пашыраліся, як у спалоханай кароўкі.

“А войска? – спытаў я, – на войска ты забылася.”

Цётка пырхнула; я мог бы дабіць яе, зь яе маленъкім круглым тварыкам, я мог бы... Але з гэтага нічога не атрымаеш, акрамя хвіліны асалоды, за якую потым яшчэ давядзеца воз лайна зьесьці. Штурхелі Епэ рабіліся ўжо занадта балочымі, і я скончыў даймаць цётку. Час ад часу я нават адсылаў усъмешку камусьці ўдалеч, хоць блізарукасць і не дазваляла пэўна разгледзець – каму? Затым узяў спартовы дадатак і пачаў гартаць. Цётка паднялася – я сачыў за яе вялікай дупай і баязьлівай съпінай, калі яна ішла праз дзвіверы ў суседні вагон.

“Да пабачэнья, – крыкнуў я. – Да пабачэнья!”

“Глядзіце, съвіньні!” – закрычаў Манге, грукаючы па шыбіне.

“Ты прышпільваешься”.

“Ані трошкі, – сказаў Манге і зъедліва ўсьміхнуўся. – Будзеш цукеркі?”

“Хопіць съцябацца”, – сказаў я.

“Гэтым разам ты маеш рацыю”.

“У мяне ёсьць цукеркі”, – сказаў Епэ.

Ён дастаў вялікі пакет “Усялякага смакоцьця” з заплечніка, разарваў яго зубамі і высыпаў зьмесціва на стол.

“Вось, калі ласка, частуйцеся.”
Манге ўражана паглядзеў на Епэ.
“Ты хочаш ажаніцца са мной?”
“Ды ну цябе!” – сказаў Епэ і пачаў хутка выбраць з горкі смакоцьця цукеркі з салодкага кораню, тыя што з палоскамі, а яго вушы ўсё больш і больш чырванелі. Я ня вымавіў ані гуку, Манге таксама трymаў язык за зубамі, адно сядзеў і пасыміхаўся. Я прыхінуўся галавою да вакна і затуліў вочы. Мы імчаліся наперад, быццам нас замоктвала туды, угару, – да Стакгольма і Глёбана. Я ўжо чуў гуд хакейнага палацу, стук клюшак па лёдзе, крыкі трывунаў і віскатлівы голас Манге. Ён не саромеўся таго, што паходзіў на бабу, калі кричаў. Ён нічога не саромеўся.

Пераклад Ганны Марчанкі

**Юнас Хасэн Хемірбы /
Анна Руус**

КанТраЛяваць уСё. съцЕрці.

Першая частка – як поўныя спадзяваньня ў уводзіны: ты махаеш на развітанье сваёй сям’і, твая маці ня можа стрымаць сылёз радасьці, твой брат жадае табе посьпехаў, а ты заскокваеш на седала побач з грузчыкамі і ўжо апошні раз махаш усім рукой. Неўзабаве вы ўжо ў дарозе – далёка ад усяго былога, ад прымітыву й зайдрасьці. Ты і твая новая будучыня, ты і твае новыя ключы ад кватэры ў горадзе, тэлефонны код якога мае напалову менш лічбаў, чым у тваёй мясцовасьці. Потым мы бачым, як грузчыкі развітваюцца, спускаецца змрок; цёмная гасьцёўня і гара скрынак з-пад бананаў ды разьдзымутых мяхоў для съмецьця, напакаваных адзеньнем. І вось ты ў адзіноце. Ты стаіш там, у сваёй новай вітальні, пад цымянай лямпачкай і ўсміхаесься. Усё, што можна тут пачуць, – гэта гукі, якія асьцярожна прасылізгваюць да цябе з кватэры ўверсе. Сусед. За піяніна. “Гэта ж клясычная джазавая мэлёдыя “Night and Day”, – згадваеш ты, а пасля ідзеш, паўтараючы яе, у ванны пакой.

Другая частка поўніцца тактам і рytмам. Мы можам сачыць за тым, як ты перафарбоўваеш гасьцёўню і развесхваеш карціны, і як толькі ўсё ў кватэры ўсталявана, ідзеш на біржу працы,

дзе на гэты раз усё павінна быць цалкам інакш. Адміністратарка ў квяцістай блузцы – зусім як папярэдняя, хоць і ў тысячу разоў больш далікатная. Яна ня кажа, што ўжо позна пачынаць усё з пачатку, не камэнтуе чатырохгадовы пропуск у тваёй аўтабіяграфіі. Неўзабаве ты пасылаеш сваё першае запытаньне, і ў хуткім часе ўжо амаль што сяbruеш зь цёткаю на пошце. Ты вітаесь з чалавекам на турнікеце каля дома і пачынаеш думаць, што кожная паездка ў мэтро нагадвае рух кро-вазвароту. Увечары ты бярэш келіх у адзіноце і толькі зрэдку размаўляеш па тэлефоне з домам. Тады ты робіш усё магчымае, каб выкарыстаць свой новы гарадзкі голас, гэтую сумесь знуджэння і заўсёднага імкнення нагадаць пра сябе. Часам яны крычаць здалёк, што ты ўжо, прынамсі, размаўляеш, як сапраўдная гарадзкая жыхарка! Пасъля глыбоке ноччу ты трапіш у зусім іншую кампанію – піяніна з кватэры над табою. Твой сусед упарта грае адну і ту ю ж джазавую кампазыцию ноч за ноччу, зноў і зноў. Калі ты ня можаш заснуць – дастаеш швабру і грукаеш ёю ў столь, а калі гэта не дапамагае, дык шкрэбаеш асушкам па батарэі, але звычайна ён пачынае граць адно крыху цішэй. І калі нават падстаўляеш шклянку пад кухонны кран, дык усё роўна чуеш, што ён яшчэ сядзіць там і клінькае.

Трэцяя частка пачынаецца ў мажоры, а заканчваецца мінорам. Мінула, здаецца, некалькі месяцаў, таму што раптам прыйшла зіма, і ты ад-

святкавала Каляды разам з бацькамі. Ты вяртаесья ў сваю кватэру. Вуши твае стомленыя ад безылічы пытаньняў: як любоўныя справы, ці ўсё ладзіцца на працы і ці ня чула ты, што Оса нарадзіла дзіця, а таксама ці ня бачыла хаця б якіх-небудзь вядомых людзей? Ты распавядаеш аб нечаканым спатканыні з Гундэ Сванам у супэрмаркеце “NK” ці кажаш, што перастрэла Арне Вайсэ ў краме “Åhlens”. Табе так імпануюць тыя хвіліны ўвагі, калі яны вагаюцца, ці варта табе верыць альбо не. Ты вяртаесья зноў у кватэру, якая раптам падаецца меншаю за тую, што сабе ўяўляла, і там у гасьцёўні на дыване ляжыць яшчэ адзін ліст ад працадаўцы, які ў стандартных выразах дзякуе за выказаную цікавасць, але якому, на жаль, не патрэбны экспэрт па *Windows 98*. Ты толькі пасьпела згатаваць сабе кубак гарбаты і супакоіць нэрвы, як гадзіннік паказвае поўнач, і пачынаеца гэтае халернае клінъканье на піяніна, і ты адчуваеш, што цяпер ужо досыць! Аніякі нармальны чалавек ня грае на піяніна ў такі час, асабліва адну і тую ж мэлёдью, зноў і зноў. “Night and Day” дваццаць чатыры гадзіны на добу змушае цябе выскачыць з ложку, нацягнуць халат і выйсьці на лесьвічную пляцоўку. На яго паштовай скрынцы не пазначана прозвішча. Ты пачынаеш крыху хвалявацца, бо ён жа можа быць псыхам-забойцам, які толькі і чакае, каб каго праткнуць сваімі жалезнымі кіпцюрамі піяніста. Але ж не, няма чаго за сябе турбавацца! Ён не наважыцца адчыніць. Баязьлівец. Ты звоніш у ягоныя дзвіверы зноў і зноў, глядзіш на пашто-

вую скрынку, чуеш, як “Night and Day” адбіваецца рэхам на лесьвічнай пляцоўцы. Ты выкрыкаеш некалькі адпаведных моманту словаў перад тым, як вярнуцца да сябе і спрабуеш заснуць з затычкамі ў вушах, супакойваючыся зялёнай гарбатай. Калі і гэта не дапамагае, спрабуеш заглушыць піяніна дыскам з мэдытатыўнай музыкай. Потым робіш новую спробу заснуць. Але “Night and Day” перамагае цябе, і ўрэшце ты капітулюеш: выходзіш на лесьвічную пляцоўку, употай крадзеш газету *Dagens Nyheter* з суседзкай паштовай скрыні, сънедаеш і чытаеш аб’явы працадаўцаў.

Чацьвёртая частка граеца гіпнатычна і поўніцца спадзяваньнямі. Мінуў ужо, пэўна, год, таму што твая фрызура значна пабольшала ў аб’ёме, а пас на халаце знасіўся. Шпалеры нехта абкрэмзаў чорнымі й зялёнімі загагулінамі, якія выглядаюць, як назвы песен і ноты, ці нейкі праграмны код. Калі-нікалі ты забаўляйся здагадкаю, што будзеш першым чалавекам у сусветнай гісторыі, які вытрываў столькі часу бяз сну, таму што і думкі ная можа быць аб тым, каб паспрабаваць заснуць, калі ў цябе суседам *піянінавы* тэрарыст, які з цябе збыткуеца штоноч. Ты шукаеш падтрымкі ў іншых жыхароў дома, але ўсе яны напалоханыя, а некаторыя нават не жадаюць адчыняць табе дзверы. Тыя ж, што адчыняюць, не наважваюцца зьняць ланцужка. Адзін спадар нават сказаў, што кватэра піяніста пустуе, а цётка з

чацьвёртага паверха зъялела й адказала, што ня чула аніякага піяніна. Дзеецючок з шостага паверха наадварот запэўніў, што “джаз у доме – гэта клёва”. Адзіны чалавек, які згаджаеца з табою – пакістанская бабуля. Яна ківае і ўсьміхаеца, калі ты выкрыкваеш сваё: “Так больш ня можа працягвацца!” Вяртаесься ў кватэру, дзе знаходзіш ліст з біржы працы. Гэта абсолютна апошняе папярэджанье, якое патрабуе, каб ты прыйшла да іх. Ты складваеш ліст і апускаеш яго ў кішэню халата.

Пятая частка найбольш драматычная, са зъменяю танальнасці і тэмпу. Ты ўжо звязваесь з арандатарам, ідзеш па дапамогу да праёніка, уводзіш нумар Службы парушэння грамадзкага парадку на хатнім тэлефоне. Працэс высялення *тэрарыста* рухаеца як мае быць. Неўзабаве перамога робіцца ўжо фактам, і ўсе навокал жадаюць дапамагчы, акрамя мо паліцыянтаў, якія пагражают табе проблемамі, калі ты яшчэ раз ім патэлефануеш. Але гэта ўжо неістотна – хутка прыйдзе вызваленне, і адзінае, што цябе нэрвuje – гэта тое, што ты пакуль ня ведаеш, як выглядае той піяніст. Хутчэй за ўсё, гэта бедны самотны барадач, які зачыніўся там наверсе і якому было б значна лепш, калі б яго забралі ў вар'ятню. Гэта ж, перш за ўсё, дзеля яго ты так напружвалася. Зрэшты, ня толькі яму, але і ўсяму дому яго высяленне пойдзе толькі на карысць. Аднак

ёсьць такі нешта, што не дае табе спакою, штосьці, што прымушае цябе спусьціца ў памяшканье з бакамі для съмецьца ў тую ноч, калі ты апошні раз чуеш, як яго мэлёдыя гучыць зноў і зноў. Ты шукаеш доказы тэрору і выглядваеш такія пада-
зроныя рэчы, як злачынныя камэртоны ці паке-
ты зь піянінавымі струнамі. Але адзінае, што ты знаходзіш – гэта пустая абгортка ад вінілавага дыска “*Ebony and Ivory*”. У расчараваньні ты пакідаеш съметнік і падымаесья на гарышча. Ты праходзіш каля ягоных дзьвярэй, за якімі піяніна ўжо гучыць, як арган. Паштовыя скрынкі й во-
кны вібруюць ад гуду, а звонку чуваць сабакаў, якія выюць у такт, і ад усяго гэтага нават пачы-
нае спрацоўваць сыгналізацыя. Ты ўжо змушаная затыкаць вушки, калі адчыняеш дзьверы на гары-
шча. Нэрвовымі крокамі пачынаеш хадзіць ад ад-
ной груды рэчаў да другой, шукаючи хаця б што-
небудзь: якую зачэпку, тлумачэнье, фатаздымак,
толькі ўсюды нешта накшталт нартаў для слала-
ма ці старых абажураў. Але глянь туды! Ці магчы-
ма абмінуць гэты бліскучы плюпітар. І там жа ў гэ-
тай грудзе схаваны за чорным пакетам са съмець-
цем ксыляфон. А ў скрынцы з-пад бананаў – нот-
ныя паперы і чорны дыярыюш. І калі ты толь-
кі прapaўзеш па парапеце, адгарнеш сетку і,
выцягнуўши ся наколькі магчыма, пралезеш туды,
дык здолееш дабрацца да іх... Неўзабаве ты ўжо
спускаесья з гарышча і ў кватэры разгортваеш
пазалочаны дыярыюш. Кароткія запісы пачына-
юцца ў 1949 годзе. Аўтарку завуць Іза (ці, маг-

чыма, Іда), яна слухае джаз і марыць аб кар'еры піяністкі ў квартале Сан-Жэрмэн у Парыжы. Потым запісы ўжо датуюцца 1956 годам. Іда, альбо Іза, пераехала ў Умеа і закахалася ў клярнэтыста, якога завуць Енс. Яны шпацыруюць па Эрык-слюндскому парку і разам удзельнічаюць у джазовых імправізацыях са стакгольмскімі аркестрамі. А позна ўвечары Іда, ці Іза (а можа, абедзьве адначасова) адважваюцца сесыі за піяніна, і тады адзін вялікі чалавек са Стакгольма, магчыма, Андэш Бюрман ці Пютэ Вікман, падтрымлівае і заахвочвае яе, і яна абяцае, што заахвяруе джазу ўсё сваё жыцьцё. Яна грае *"There Is No Greater Love"* цягам усёй ночы, і наступным днём Енс робіць ёй прапанову. Яна грае *"God Bless the Child"* цягам двух тыдняў і зацяжарвае. Яна грае *"The Masquerade Is Over"*, і Енс прызнаецца, што зрадзіў ёй. Яна грае *"Solitude"*, і Енс, гэты сабака, кідае яе. Яна грае *"Here's That Rainy Day"*, і пачынаецца дождж. Яна грае *"Blue Skies"*, але дождж ператвараецца ў залеву. Яна грае *"Baby Won't You Please Come Home"* месяц за месяцам да таго часу, пакуль Енс не ўзынікае зноў на ганку і сотні разоў просіць прабачэння. Яны спрабуюць ратаваць свой шлюб разам з *"Speak No Evil"*. Але, здаецца, што нічога не дапамагае, бо надпісы становяцца ўсё менш разборлівымі і трапляецца ўсё больш чарнільных плямаў. *"You Don't Know What Love Is"* ды *"You Took Advantage of Me"* – і так да самага канца, чатыры месяцы з *"I'll Be Glad (When You're Dead) You Rascal You"*.

Тут ты падымаеш вочы ад дыярыюша. Ты разумееш, што піяніна змоўкла. Хтосьці грукае ў дзьверы.

Апошняя частка адкрытая для вольнай імправізацыі.

Раптам ты спыняеш пісаць тое, што павінна быць шостай, кульмінацыйнай часткай. З усхватываным сэрцам пакідаеш дыярыюш і асадку там, дзе яны былі, паміж рэшткамі чыпсаў пад падушкаю на канапе і прыбіраеш чубок за вуха. Вось цяпер белетрыстыка можа зрабіцца сапраўднасцю, і для гледача будзе сыграны фінал. Гэта прамы эфір, праносіцца нэрвовая думка, і ты ведаеш, што ўрэшце чаканае спраўдзіцца. Табе толькі нельга адчыніць дзьверы. Гэта твой квіток на свабоду. Чакаць – гэта тое, што трэба. Так ціха, як можаш, ты крадзесься ў шлёнках на кухню. У дзьверы працягваюць настойліва званіць. Неўзабаве ты ўжо сама пачынаеш верыць у тое, што звонку стаіць псыхапат, які па начах бясконца грае джаз, зъехаўшы з глузду “элэсдэшны забойца”. Ты амаль гатовая съмяяцца з гэтае думкі, але стрымліваеш сябе. Вельмі асьцярожна цягнесься па тэлефон і набіраеш патрэбны нумар. Праз слухаўку мы на-самрэч можам пачуць, як звоняць у твае дзьверы. Магчыма, дагэтуль мы ўспрымалі цябе не зусім адэкватна. Твая жавая фантазія, твая здатнасць да мадэляванья праўды. Тваё жаданье заўсёды быць дома. Усе няўдалыя спробы застацца на

ноч у сяброў і сваякоў у дзяцінстве, драматычныя ўцёкі дадому ноччу, калі табе было 13 год, тое бясконцае тэлефанаванье зь інтэрнату народнае школы перад тым, як ты вырашаеш усё ж такі яго пакінуць. Ты заўсёды была такою. “Ты пабачыш, што ўсё наладзіцца, што ён урэшце капітулюе”, – казалі мы і настройвалі цябе на працяг змагання, прасілі патрымацца яшчэ трохі. Але цяпер – без аніякіх сумневаў – гэта было сур’ёзна. Уяві, што ён на самай справе стаіць за дзьяврыма, рашучы, грозны, непрадказальны. І ўсё тое, што ты казала – праўда. Цяпер у нас для цябе ёсьць толькі адна парада.

Сёмая частка, на самай справе, павінна выконвацца вельмі хутка, але чамусьці граецца надзвычай марудна. Як у запаволеным кіно, ты запакоўваеш рэчы назад у скрыні. Пасля гэтак жа паволі ў разважліва мыеш падлогу. Да цябе вось-вось прыйдзе расплата. Між іншым, за надпісы на шпалерах. Табе вельмі не спадабалася, як гаспадар кватэры паглядзеў на цябе, калі завёў аб гэтым гаворку. У яго быў такі погляд, быццам ад цябе пахла сікамі. Калі ты потым пачынаеш выносіць скрыні, воркі ў кветкі ў ліфт, а затым на падворку звалываеш усё гэта да адной купы, у цябе зъяўляецца нясьцерпнае жаданье пераматаць стужку, каб съцерці ўсё... Перадусім для публікі, каб усе бачылі, але таксама і дзеля сябе самой, ты глядзіш на чорнае акно, і адно

калі чуеш гук рухавіка, пераводзіш позірк на грузавік. “Толькі б былі ня тыя ж самыя!” – спадзяесься ты ўсю раніцу, але, пазнаўшы, ківаеш знаёмым грузчыкам. І адразу пачынаеш думашь аб тым, што яшчэ маеш магчымасць падрыхтаваць распoved пра сваю гісторыю, прыгадаць усё, як яно было і як ёсьць. Цяпер ты ведаеш, што неўзабаве зробісься профі ў распovedзе гэтае гісторыі. Само сабой зразумела, што ты не разьлічвала, каб хтосьці махаў табе рукой на разывітаныне. Зразумела, што не. Як гэта не стасуецца з тым яркім фіналам, што ты наканавала сабе. Пятнаццаць месяцаў – гэта даволі доўгі час. Ты будзеш распавядাць пра печыва. Яго прыгатавала і загарнула ў фольгу адна з суседак, пакістанская бабуля. І гэтае печыва ты з грузчыкамі падзяліла на адным з прыпынкаў. А ў падзяку атрымала каву з іх тэрмасу. Печыва з фруктамі й арэхамі, шкада толькі, што не з чакалядам. Такое францускае, якое звычайна пячэ бабуля. Магчыма, што ў машыне ў цябе былі сумныя вочы. Ад суму цяжка пазбавіцца. Ты ўвесь час глядзіш убок ад дарогі. Дадому. Зразумела, некаторыя будуць съмяяцца з тваёй няўдачы, але гэта непазыбежна. Лепей звярнуць увагу на тое, што ты ня здрадзіш сваім пачуццям, якія захлынулі цябе паслья кампазыцыі “Night and Day”, што прагучала па радыё якраз у той момант, калі вы выяжджалі з гораду. Калі ты апошні раз чула гэтую песню?

У восьмай частцы гучыць трывомфальная мэлёдыя вяртаньня дадому. Тваё сэрца стукае трохі хутчэй, калі вы вітаецся. “Досыць неблагі горад”, – кажаш ты грузчыкам. “Чаму не, халера, я і жонка вырасьлі тут”. Здаецца, што мы ўжо трохі знаёмыя. Маці, тата, брат, я і нават кот стаім на сходах, быццам дзеля таго, каб зрабіць фатаздымак, калі машина збочвае да дома, і жвір шаргаціць пад коламі. Пасъля маці прытуляе цябе да сябе і кажа, што ўсё гэта – ня вартае ўвагі, галоўнае, што ты – дома. Яна запрашае грузчыкаў на філіжанку гарбаты. Брат усьміхаецца і глядзіць на цябе так, быццам усё разумее. Грузчыкі дзяякуюць, але адмаўляюцца, спасылаючыся на недахоп часу. Яны разьвітваюцца і кажуць, што, магчыма, вы яшчэ хутка пабачыцесь. А ты, трymаючи руکі ў кішэнях, адказваеш, што пакуль ня ведаеш, але насамрэч ведаеш дакладна.

У апошняй, дзевятай, частцы фактычна йдзеца пра завяршэнье мэлёдыі. Ты лёгка пакачваеш бёдрамі. Уся хата пахне суботній раніцай. Кава пырскае і цячэ ў збанок, кавалкі белага хлеба ча-каюць у тостэры свайго часу. Два яйкі і чатыры скрыльцы каўбасы шкварчаць у масле на патэльні. Ты перамешваеш у каструлі фасолю і адчуваеш, як жывот пухне ад голаду. Праз вакно маленьkай кухні бачыш, як маці выходзіць з дому ў сваім старым блякла-жоўтым халаце. Ты не памятаеш у яе іншага халата. Яна крыху горбіцца і выглядае так, быццам мерзыне. Ты з пяшчотаю глядзіш на яе.

Твая любая матуля. Яна ідзе да паштоваў скрыні, і ты ведаеш, што там будзе газэта. Пасьля сънядання ты папросіш яе, і, магчыма, атрымаеш яшчэ адну філіжанку кавы і крыху печыва. Съвеціць сонца. Якая цудоўная раніца! Яшчэ адна цудоўная раніца, яшчэ адзін цудоўны дзень. Менавіта так і павінна быць.

Пераклад Аляксея Патоні

Эйнар Аскестад

www.kamunikat.org

Перашкода

Ведаю, што да дзьвярэй зусім не далёка. Я нават бачу іх са свайго месца. Пад нагамі ў мяне паркет, увесь мярэжысты, з рознымі фігурамі ды пералівамі колераў, паблізу – падлакотнік, канапа й фатэлі, пры канапе сталок, а па съценах – карціны, якія я павесіў, а пасьля мяняў месцамі некалькі разоў. Цяпер я задаволены: яны вісяць бездакорна роўна, у балянсе адна з адною і ў супадзьдзі з мэбллю ды вокнамі. У пакоі, здаецца, пануе гармонія. Але я ўсё ж ня рухаюся, прытуліўшыся сцягном да падлакотніка фатэля. Гляджу ў бок калідора, у канцы якога відаць дзверы. Бачу, што пошта з рэкламаю ўжо прыйшла, і цалкам усьведамляю, якое гэта глупства, што я не могу падысьці да канвэрта, каб падняць яго і прачытаць, а пасьля вярнуцца на кухню, выкінуць канвэрт і рэклому, каб затым пайсьці з дому. Мушу быць на месцы праз гадзіну, не пазней. Гадзінніка на съянне ня бачу, але чую яго ціканье ў калідоры. Я надумаў усталяваць тэлефон у кожным пакоі. У гасцёўні – два. Але ўсё неяк не атрымліваецца. Адзінае, на што мяне хапае – гэта тэлефанаваць ім і казаць, што захварэў або што спазняюся. І прызначаць новы час – на заўтра ці праз тыдзень. Адна рука на падлакотніку

канапы. Другая абаперлася аб падлакотнік фатэля. Ногі – паралельна малюнку на паркеце. Перасоўваю левую нагу на наступную паркетіну. Вачэй не падымаю, пакуль не апынаюся на ёй. Спатрэбіцца, пэўна, чвэрць гадзіны, каб дайсьці, калі пашанцуе. Толькі б не сустрэць якога старога ці дзяцей. Няма часу, каб збочваць ды ісьці іншай вуліцай. Няма часу на абыходныя шляхі. Мой досьвед такі, што калі ўжо я пайшоў, а мяне прымусілі збочыць на іншы шлях, дык гэта прывядзе толькі да новых адхіленньняў. Як тым разам, калі мне трэба было ў бліжэйшую прадуктовую краму. А трапіў у нейкую іншую. Там быў малы з бабуляю, ці цёткаю, ці з кімсьці яшчэ. Я пасьпяшаўся прэч, трymаючыся ходніка, і ўвесь час збочваў за ім, пакуль не наблізіўся да свайго ганку. Але з другога боку вуліцы. Я памкнуўся наперад, аднак у мяне пачала кружицца галава, і я прытуліўся да съязны. Уціснуўся ў яе. Не, трэба нейкім чынам растуліць пальцы на падлакотніку. Не магу адараўца нагу ад падлогі. Заўважаю, што на сталку побач з канапай ляжыць кніжка, якую меркаваў дачытаць яшчэ ўчора ўначы. Я цягнуўся за ёю і думаю, што вось нарэшце я яе дачытаю, але гадзіннік у калідоры ўсё цікае, а я ня ведаю, колькі цяпер часу. Я разгортваю кніжку і трапляю акурат на тое месца, дзе спыніўся. Чытаю той радок і разумею, што мушу пачынаць нова. Трэба пачынаць з самага пачатку. Зь першага радка. Кладу кніжку на месца, не, пакідаю яе, бяру пад паху, прыціскаю да сябе і гляджу ў бок

калідора ды на дзъверы, бачныя ў яго канцы. Каб дадаць сабе рашучасьці, думаю, што добра б было рабіць, як іншыя: прайсьці цераз пакой, апрануцца, адчыніць дзъверы, зачыніць іх за сабою, не ўдакладняючы зноў і зноў, ці насамрэч зачыніць, паехаць на ліфце, не спыняючыся ні на адным з паверхаў, ці спусьціцца па прыступках, не трymаючыся ўвесь час за парэнчы, насьвітваць песеньку, а затым проста выйсьці на вуліцу, адчуць на твары сьвежы дотык ветру, але ня крочыць разам зь ім і збочваць кожны раз, калі ён зъмяняе свой кірунак. Я пакідаю кніжку на сталку. Зъдзіўляюся, як лёгка мне ісьці, спыняюся ў калідоры, час мінае так хутка. У мяне засталося толькі паўгадзіны. Аднак мне трэба спачатку на кухню, а пасля можна будзе забраць ліст. Пераступаю цераз парог, трymаючыся за лядоўню. Яна лачынае гудзець. Заходжу на кухню пяць разоў, але ня ўпэўнены, ці дастаткова. Інтэрвалы паміж гудзенем лядоўні ня большыя за тры хвіліны. Калі пасыпшаюся, магу пасьпець. Лядоўня гудзе зноў і съціхае – я слупянею з канвертам ды рэкламай у руках. Побач цікае гадзіннік. Неўзабаве ён б'е два разы. Дыван у мяне пад нагамі, але я бачу яго ў люстэрку. Мне трэба перавярнуць люстэрка, і я выпускаю з пальцаў рэкламу, аднак не магу пазбавіцца канверта. Прыйтрымліваю яго локцем, хаця так ён можа высылізнуць, таму я паварочваюся да люстэрка сыпінай, а пасля раблю яшчэ паварот – зь лістом у зубох – і здимаю люстэрка з кручка. Стaўлю яго на падлогу, ля съцяны. Скідваю пінжак і закрываю

ім люстэрка. Я коса ступіў на дыван, а тут зноў б'е гадзіннік. Я падымаю люстэрка, пераварочваю, вешаю, апранаю пінжак, стаўлю ногі на дыван як сълед, паралельна, здымаю люстэрка, пераварочваю, прыхінаю да съяны, здымаю пінжак, накрываю люстэрка і заходжу на кухню. Сядаю за кухонны стол. Фіранкі занавешаныя. Я сяджу зь лістом у зубох, а ўжо прабіла дзьве гадзіны. Абсушваю ліст, разгладжаю пазногцямі съяды ад зубоў і бяру нож. Пальцамі не кранаю, а правяраю на абрусе – нож добра тупы. Рэклама ляжыць на дыване ў калідоры. Ляжыць там, дзе я выпусьціў яе на дыван, і ляжыць няправільна. Кашуля ліпне да съпіны, а гадзіннік цікае. Я кладу нож на канвэрт паралельна яго краю. Трымаю адну руку на стале, а другую – на крэсьле. Трэба ўсталяваць тэлефон на кухні. Я б ім пазваніў і скажаў, што спазняюся, што мы сустрэнемся заўтра ці праз тыдзень. Спаўзаю на кукішкі, бо мне трэба прасылізнуць у калідор, і прыгадваю сон, у якім я нічога ня бачу. Сон, дзе я стаю, прыхіліўшыся да съяны. Да кранаюся пальцамі да яе. Енчу. Нічога ня чутна. Спрабую вылічыць пройдзеную адлегласць, але кожны раз, як пачынаю лічыць, зьбіваюся. Не знаходжу таго месца, дзе трэба паварочваць назад. “Гэта ўсё сон”, – чую я свае слова. Адпусьціў съяну. Выцягваюся целам наперад як мага далей, ня ссоўваючы пры гэтым ног, але там съяны няма. Трэба зноў апусьціцца на падлогу. Паўзу на кукішках і разумею, што гэта сон, што я хутка прачнуся. Грукаюся аб зямлю так, што працінае

боль. “Прачніся!” – кричу я сабе. Нічога не адбываецца, ну, зусім нічога. Трэба пачынаць усё спачатку. Адной рукой трymаюся за падлакотнік канапы. Другой – за падлакотнік фатэля. Рэклама ляжыць у калідоры на дыване. За ёй відаць дзвёры. Падымаю нагу, перасоўваю яе і стаўлю паралельна наступнай паркеціне. Трэба патэлефанаўаць, дамовіцца пра час новай сустрэчы, заўтра ці праз тыдзень. Зноў перасоўваю нагу. Цягнуся па кніжку. Трапляю акурат на тое месца, дзе спыніўся. Чытаю радок, але трэба пачынаць ад са-мага пачатку. Бяру кніжку пад паху і прыціскаю рукой. Падымаю вышэй нагу і зьбіраюся паставіць яе на бліжэйшую паркеціну. Я мушу рушыць наперад, і я павінен высока трymаць нагу, як буду рухацца. Я мушу апусьціць нагу. Я падымаю нагу. Я найперш павінен пачаць, да таго як пачну, бо я падымаю нагу і цяпер магу рушыць наперад.

Пераклад Вольгі Цвіркі

Клаўдыйя Маркс

www.kamunikat.org

Мэбліроўка

Мы пазнаёмліся ў суботу. Я ведаю гэта так да-
кладна, таму што аўкцыён па продажы антыквары-
яту, дзе мы і сустрэліся, звычайна ладзіцца па су-
ботах. Я вырашыў купіць францускі падлогавы
гадзіннік колеру грэцкага арэха з цыфэрблатам з
белага фарфору. Быў такі ж па велічыні і насычен-
ны гадзіннік, які прыцягнуў некалькі патэнцыяль-
ных пакупнікоў. Але адзін чалавек упартая перабіваў
маю цану і ўрэшце застаўся з пакупкай.

Пасля я пашкадаваў, што дазволіў гэтаму гадзінь-
ніку праслызнуць паўз мяне. Раззлаваны, я пакінуў
аўкцыён. На месцы паркоўкі зноў сутыкнуўся з tym
чалавекам. Я прапанаваў яму купіць гадзіннік, калі
так здарыцца, што той яму станецца не даспадобы.
Ён занатаваў мой адрес.

Праз некалькі дзён ён ужо стаяў каля маіх дзвя-
рэй. Сказаў, што гатовы перапрадаць мне гадзіннік.
Ён быў у машыне, і мы адразу ж накіраваліся за ім.
Зь вялікім задавальненнем я паставіў францускі
падлогавы гадзіннік у кут, даўно дзеля гэтага за-
рэзэрваваны.

Зразумела, я запрасіў яго да сябе. Ён прадста-
віўся як Франак. Мы сядзелі ў гасьцёўні і пілі
каву. Я адзначыў, што ён таксама, як і я, паклаў

тры кавалачкі цукру ў каву. Мы размаўлялі пра гадзіннік, пра ягоны кошт і паходжаньне. Ён сказаў, што ў маёй кватэры гадзіннік выглядае значна лепей, чым у яго, дзе займаў занадта шмат месца. Потым пачаў распытваць пра мэблю ў кватэры. Я вельмі ганарыўся сваёй калекцыяй. Аднойчы да мяне прыходзіў фатограф з прэстыжнага часопісу, прысьвежанага інтэр'ерам, каб зрабіць фатаздымкі. Я расказваў аб усім вельмі падрабязна, а ён слухаў зацікаўлена. Я падумаў, што ён, магчыма, быў гандляром. Кім бы ён ні быў, але мяне цешыла, што знайшоўся хтосьці, хто, здавалася, падзяляў мой інтарэс.

Я паказаў яму ўсё. Чым больш я паказваў, тым больш маўклівым ён рабіўся. Напрыканцы я запытаў, ці не стаміў яго, але ён прамаўчаў. Ён быў занадта ашаломлены, каб штосьці казаць. Пазней толькі патлумачыў, што ўражаны мной як чалавекам, які змог цалкам прысьвяціць сябе такому грандыёзнаму праекту. Было адно некалькі калекцыянэраў, сказаў ён, у якіх атрымалася сабраць такую ж аўтэнтычную мэблю ў поўным камплексе. Ён захапляўся мной. Яму было дзіўна бачыць чалавека, які ўжо скончыў справу свайго жыцця. Яго камэнтар усхваляваў мяне, і я зъмяніў тэму нашай размовы. Праз паўгадзіны мы разьвіталіся. Ён даў мне сваю візытоўку і паціснуў руку.

Я разважаў над tym, што сказаў Франак. Апошня дваццаць пяць гадоў я прысьвяціў мэблі, якая

стаяла ў маёй кватэры. Дваццаць пяць гадоў! Мой ванны пакой, напрыклад, быў абсталяваны даска-нала. Мне заўжды падабалася там знаходзіцца. Я зайшоў туды і няўпэўнена агледзеўся. Усё тут вы-глядала, як у каталёгу. Я працягнуў сваё падарожжа далей – у спальню, на кухню, у гасыцёўню. Раней я заўсёды любаваўся гэтымі высокімі вітражнымі вокнамі з паўлінамі на каляровым шкле. А цяпер стаяў перад імі без усялякага захаплення.

У той самы вечар я пазваніў сваёй былой жонцы. Я расказаў пра падлогавы гадзіннік і пра тое, што цяпер мне ўжо болей нічога не патрэбна. Ганна змоўкла. Потым запыталася, што я зьбіраюся рабіць далей, і я адказаў, што ня ведаю. У мяне не было сяброў, каб парайцца. Я ня меў на іх часу. Тады трэба завесыці сяброў, сказала яна, напрыклад таго, хто прадаў табе гадзіннік, як яго там зваць, Франак? Ён, бадай, зможа зразумець цябе. Сказаўшы гэта, яна гучна зас্মяялася, нібы зразумець мяне было чымсьці немагчымым. І я яму пазваніў. Мы дамовіліся сустрэцца зноў.

Франак мяне зразумеў. Я не памятаю, хто сказаў гэта першым, але ў размове прагучала слова: пра-даць. Продаць усё. Гэтая думка была настолькі не-верагоднай, што я ледзьве ня страціў прытомнасць. Але потым супакоіўся. Я разумны чалавек. Іншага выйсьця не было. Далей заставацца ў гэтай кватэры было немагчыма. Яна зможа існаваць і без мяне, пэўна, так яно будзе нават і лепей, таму што ніхто

тады не парушыць парадак і не наробіць якойсьці бяды крохкім і далікатным рэчам. Франак сказаў, што я павінен усё добра ўзважыць і не съпяшацца з рашэннем. Перадусім трэба паспаць некалькі начэй з думкамі пра тое, што мае адбыцца. Нягледзячы на ўсе гэтыя парады, маё рашэнне пазбавіцца калекцыі было канчатковым.

Спаў я дрэнна і прачнуўся ў неверагоднай паніцы. Мне сънілася, што фарфор разбіўся, а карціны трапілі ў рукі злыдняў, якія зусім іх не разумелі. У гэту ж ноч я зьняў першыя карціны са съцяны. Я паставіў іх у куток і накрыў кавалкам палатна. Потым зноў прылёг і толькі тады змог спакойна заснуць.

Ганна сказала, што калі рэчы выклікаюць такія праблемы, дык не існуе іншага выйсьця, як толькі пазбавіцца ад усяго адразу. Франак, якога я цяпер бачыў значна часцей, з гэтым не зусім пагаджаўся. Ён быў гатовы контактаваць з рознымі гандлярамі і арганізоўваць распрадажу па частках. Так склалася, што сам я ня мог шукаць гандляроў ці пакупнікоў і весьці перамовы аб цэнах. Таму быў удзячны лёсу, што ў мяне завёўся гэткі бескарыслівы сябра, як Франак. Безумоўна, ён ня мог гарантаваць мне найвышэйшыя цэны ці найлепшых пакупнікоў. Але гэта мяне не турбавала. Галоўнае, каб рэчы адсюль сыходзілі. Я замовіў вялікія кардонкі ў адпаведнай фірме і пачаў пакаваць дробныя рэчы.

Неўзабаве першыя кардонкі мы асьцярожна зьнесылі на падворак. У наступныя выхадныя Франак прадаў сёе-тое і прынёс мне канвэрт з грашым. Я ўзяў новыя кардонкі і яшчэ запакаваў карцінаў. Так яно ўсё і працягвалася. Я цешыўся з кожнай магчымасці перадаваць яму ўсё больш і больш кардонак. Жыцьцё ў кватэры становілася прыкметна вальнейшым. Я зноў узяўся за справы, хадзіў сярод пакояў і не сутыкаўся з крэсламі, да таго ж пазбавіўся патрэбы хаваць карціны ад сонечнага съятла. Карацей, я мог там проста жыць.

Неяк, якраз калі мы пакаваліся, зъявілася мая былая жонка. Яна ня часта да мяне заходзіла, бо звычайна гэта мяне раздражняла. Я пазнаёміў яе з маім новым сябрам і працягваў працаваць. Яна дапамагла. Жонка ўзяла сабе невялічкую статуэтку, якая ёй заўжды падабалася. Потым яны пакінулі мяне аднаго. Яны жылі ў адным канцы горада і паехалі разам.

Пустыя месцы, дзе стаяла мэбля, выглядалі, як чорныя дзіры. Вітражы з паўлінамі былі замененыя на звычайнае шкло. Гэта было сумнае развітанье. Нават Ганна адгаворвала мяне, каб прадаць яшчэ што-небудзь. Але я не паддаўся на ўгаворы і ўпарты працягваў пакаваць свае кардонкі. Гэта было як у сyne. Калі зноў прыйшоў Франак, каля дзвіярэй яго ўжо чакалі чарговыя скрынкі.

Я ўзяў грошы, не такія вялікія, як спадзяваўся, але інтарэс да маёй калекцыі быў ня надта велькі. Я мог толькі меркаваць, колькі часу і сілы патраціў Франак, каб мне дапамагчы. Нарэшце я паверыў, што такія бескарысьлівыя людзі існуюць насамрэч. Шкада, што іх не было тады, калі я пачынаў сваё жыцьцё.

У кастрычніку я ўпершыню пачаў заўважаць недахоп сярод маіх асабістых рэчаў, якія не выстаўляліся на продаж. Не знайшлася адна кніга, кудысьці зьнікла шклянка для зубных шчотак – я не памятаў, каб каму іх аддаваў. Але галоўнае – не хапала папераў у справаздачы аб выніках продажу маіх рэчаў. Францускі падлогавы гадзіннік мусіў быць прададзены калекцыянэру, аднак чэка абліце я не знайшоў. Я ўпарадковаў усе свае паперы і пачаў правяраць сьпіс выстаўленага на продаж, але, напэўна, сёе-тое прапусьціў, бо мне ўвесь час не хапала некаторых даведак аб рэчах, якія я памятаў, што пакаваў у скрынкі. У сьнежні ў мяне застаўся толькі ложак ды лямпа, каб чытаць. У астатнім кватэра была пустой. Нават абіўка дзвіярэй была прададзеная. Гэтак не магло бясконца працягвацца. Я пазваніў Франаку.

Ён вельмі здзівіўся, калі пачуў мае скаргі. Ён нагадаў, што адгаворваў мяне ўсё прадаваць. Ён лічыў, што мая калекцыя была вельмі прыгожая. Выдатная, сказаў ён. Тады я пачаў нешта падазраваць. Я вырашыў наведацца да яго. Мне ўпершыню падумалася, што я ніколі ў яго ня быў.

Ён падаўся абыякавым да майго раптоўнага візыту і дазволіў увайсці. Мая былая жонка сядзела ў фатэлі з маёй калекцыі. Яна выглядала, як і раней: акуратна прычасаныя валасы, шчырае дэкалтэ, вільготныя, ружовыя губы. Праўда, пахла тут неяк інакш, хоць усё, што я бачыў вакол, было мне добра знаёмым. Тут былі і вітражы, і карціны. Уся мая калекцыя была выстаўленая ў яго кватэры. Кожная рэч.

Спачатку я зъбянтэжыўся. Але потым падумаў, што ў гэтых дваіх, мабыць, лепшыя стасункі з жыцьцём, чым у мяне. Я ветліва развязітаўся і пайшоў.

Празь некалькі месяцаў нашыя шляхі перасекліся зноў. Гэта здарылася на аўкцыёне ў горадзе, куды я патрапіў выпадкова. Я стаяў у апошніх шэрагах і сачыў за некалькімі канкурэнтамі, якія спрабавалі набыць каштоўныя рарытэт. Я ўзяў каталёг. Першае, што я пабачыў, калі разгарнуў яго, быў французскі падлогавы гадзіньнік.

Я зноў прапанаваў сваю цану за яго, і зноў нехта паспрабаваў яе перабіць. Але на гэты раз я заўпарціўся. Цяпер гадзіньнік стаіць у вітальні. Здаецца, ён выглядае трохі самотна са сваім цёмным шкапам на фоне белых сцен. Можа, мне купіць адпаведны фатэль да яго ці крэсла, каб усё было ў адным стылі. Трэба будзе падумаць.

Пераклад Настасці Савік

Сябры

Мы з Мюлерамі жывём па суседзтву, у адным з дамоў на ўскрайне горада. Маклер, празь якога мы куплялі кватэру, казаў, што дом атулены зелянінай, але ён схітраваў. Зялёным было толькі футбольнае поле на другім баку шашы метраў за сто ад дома, а ўсё астатніе навакольле апынулася забудаваным катэджамі й шматпавярховымі дамамі. Але кватэру мы ўсё ж набылі, бо былі знаёмыя зь сям'ёй Мюлераў, якія жылі ў адным з суседніх пад'ездаў і падабаліся нам. Яны мелі траіх дзяцей таго ж узросту, што й нашыя хлопцы, а Франак, так звалі суседа, гэтаксама, як і я, працаваў на пошце.

Мы з жонкаю ня лішне ахвочыя да сяброў. Але з Франакам і ягонай сям'ёю ўсё склалася само сабой, можа таму, што ў нас не паўставала аніякіх проблем ні ў звязку з прыбіраньнем вуліцы перад дамам, ні з пераходным узростам нашых дзяцей. Яны былі сардэчнымі й сяброўскімі людзьмі, як і мы, за тым выняткам, што ім не ставала пачуцьця гумару й шчодрасці. Па чацвяргах мы мелі звычку хадзіць з Франакам гуляць у боўлінг. Некалькі разоў нашыя сем'і разам ездзілі ў адпачынак.

Але паўгода таму я перажыў сапраўдны шок. Я стаяў у чарзе ва ўнівермагу (гэта было адзінае месца, дзе я мог купіць неабходную дэталь да майго парасона). Наперадзе за некалькі чалавек я ўбачыў Франака. А на ягонай таліі трymала сваю цёмнаскурую руку падобна што тайландка. Прыгожая, у чырвоным паліто, якое мне падалося вельмі дарагім. Яны напоўнілі свой вазок да самых краёў. Калі жанчына павярнулася, я заўважыў, што яна была на апошніх месяцах цяжарнасці. Жывот ажно вытыркаўся з-пад паліто. Сытуацыя апынулася настолькі няўмкай, што я схаваўся за паліцай з газэтамі і заставаўся там, пакуль яны не разълічыліся і не пайшлі.

Ужо дома я пачаў думаць, што, можа, абмыліўся. Я зноў пакорпаўся ў сваёй памяці. Ніякага сумненія – гэта быў Франак. Пасьля я паспрабаваў шукаць самыя розныя апраўданыні таму, што Франак рабіў ва ўнівермагу так далёка ад дому пад руку з тайландкай. На жаль, гэтаму магло быць толькі адзінае тлумачэнне.

Я вырашыў зайсьці да Мюлераў. У той момант я нават дакладна ня ведаў, што яму скажу, але мне трэба было ўпэўніцца, ці выходзіў ён з дому. Я нават спадзяваўся, што Франак нікуды не адлучаўся. Але ён адсутнічаў. Была субота, а па суботах Франак звычайна хадзіў гуляць у сквош. Так ён, прынамсі, усім казаў. Але цяпер я ведаў іншае. Дома была толькі Франакава жонка. Калі яна адчыніла дзвіверы, я адчуў, як мой твар пачырванеў.

Я прамармытаў нешта наконт наступнага сумеснага барбекю, а затым бегма вярнуўся дамоў. Мне было так няёмка!

Пра ўбачанае я расказаў жонцы. Яна была ў шоку, як і я, хоць звычайна выяўляе ў падобных сытуацыях большую талерантнасць. Можа, яна б і абмежавалася нейкім рэзкім камэнтаром, калі б тая, другая жанчына Франака не была цяжарнай. Неўзабаве Франак, ва ўзросце пяцідзесяці двух год, у чацвёрты раз зробіцца бацькам, а ягоная жонка і ведаць пра гэта ня будзе. Але самым горшым было тое, што ўся адказнасць за будучыню нашых суседзяў і сяброў неспадзеўкі легла на нашыя плечы. Мы ведалі, што адбывалася. Франак вёў падвойнае жыцьцё.

Ганна перабрала ўсе верагодныя сцэнарыі развіцця падзеі. Яна магла б сама расказаць пра ўсё Франакавай жонцы – як жанчына жанчыне.

Я мог бы сустрэцца з Франакам, можа, у наступную сераду ў боўлінг-клубе, і сказаць яму, што ўсё ведаю.

Мы маглі б запрасіць іх абаіх да нас і завесці размову пра стасункі па-за шлюбам. Напрыклад, згадаць банкаўскага службоўца, які меў трох сям'і, пра што даведаліся зусім выпадкова, толькі калі яго малодшая дачка здавала апошнія ўніверситетскія іспыты.

Мы маглі б увогуле нічога ім не казаць. Трымацца думкі, што гэта – ня наш клопат. Але так рабіць было няправільна! Натуральна, двайноге жыцьцё

Франака было нашаю справай. Мы ж ведалі. Як пры гэтым мы маглі надалей сябраваць зь імі? Ганна сказала, што яна ні пры якіх абставінах ня зможа больш зь імі сустракацца. Таємнае жыцьцё Франака назаўжды лягло б ценем на нашыя стасункі. Да таго ж Ганна была перакананая, што Франакавая сям'я мела маральнае права дазнацца, чым ён займаецца, калі сыходзіць з дому. Сытуацыя выглядала небясьпечнай і з фінансавага боку. Франаку ж трэба будзе забясьпечваць тую жанчыну з дзіцём, што рана ці позна адаб'еца на ягонай законнай сям'і, і, верагодна, разбурыць яе.

Нарэшце мы вырашылі адкрыта пагаварыць з Мюлерамі. І ў той самы вечар запрасілі іх да сябе.

Франак аж спалатнеў, пакуль я рассказваў пра тое, што бачыў яго з тайландкай ва ўнівермагу. А ягоная жонка пачала рагатаць. Пасыля і ён сам. Затым рагаталі мы ўсе, але неяк праз сілу. Ня трэба было быць псыхолягам, каб зразумець, як ненатуральна гучаў Франакаў съмех. Зьнянацку зрабілася ціха. Усе маўчалі. Мы, аднак, працягвалі займацца барбекю. Па-ранейшаму заставаліся ў сваіх шэзлонгах на тэрасе. Франак рассказваў пра свой новы спрынклер, а Ганна распачала палітычную дыскусію. Аб адзінаццатай Мюлеры пайшлі да дому. Як мы з Ганнай ні прыслухоўваліся, але за дзьвярыма сваркі не пачулі.

У наступны чацьвер Франака на боўлінгу не было. А ў суботу раніцай ягоны аўтамабіль так і застаўся стаяць каля дома. Такім чынам, гуляць у

сквош ён таксама не паехаў. Ганна сказала, што цяпер, без сумневу, жонка ўвесь час будзе трymаць Франака каля сябе. Ва ўсякім разе, так яна б зрабіла сама. І толькі празь месяц мы пачалі заўважаць, што Мюлеры нас унікаюць. Яны больш не тэлефанавалі нам, а калі выпадкова сустракаліся з намі на запраўцы ці ў прадуктовай краме, былі ветлівыя, але відавочна трымаліся адчужана.

Мы з Ганнай вырашылі высьветліць, у чым тут справа. Я пайшоў да Мюлераў і пазваніў у дзъверы, але мне не адчынілі. Мы паўтарылі спробу яшчэ два разы, аднак вынік быў той самы. Ганна сказала, што зь цягам часу ўсё наладзіцца. У іх жа не было іншых сяброў. Мы павінны даць ім прызвычаіцца да новай сітуацыі. Мінуў яшчэ месяц, і мы стаялі каля іхніх дзъвярэй, на гэты раз з кветкамі ды печывам. Ніхто нам не адчыніў. Мы заўважылі, што Франак зноў пачаў па суботах гуляць у сквош, але ўжо разам з жонкай. На вялікім съяце ў парку, што ладзіцца штогод у жніўні, Мюлеры зьявіліся ў кампаніі іншай сям'і з нашага квартала, зь якой у нас ніколі блізкіх зносін не было. Яны павіталіся, але прайшлі паўз нас. Ганна была агаломшаная. Яна ж заняла месцы за сталом і для іх і цяпер лічыла, што Мюлеры паводзілі сябе проста абразыліва. Яе абурэнне было справядлівым, бо ня мы ж былі вінаватыя ў tym, што Франак займеў сабе жанчыну.

Мы мусілі шукаць новых сяброў і выбралі стающую пару, якая жыла ў шматкватэрным доме насупраць. Ім вельмі падабалася адпачываць у нашым

садзе, а калі мы рассказалі ім пра Мюлераў, яны цалкам падтрымалі нас. Часам мы ездзілі разам на машинах купляць прадукты.

І вось аднойчы я зноў убачыў Франака зь ягонай тайландкай. У tym самым універмагу, як і мінулым разам. Яна была па-ранейшаму прыгожая і апранутая ў тое самае драгое паліто. Яны стаялі перад паліцай з дзіцячым харчаваньнем, а ў вазочку сядзела мілае цёмнаскурае немаўлё і гулялася з бразготкай. Не цырымонячыся, я падбег да іх. Я меў поўнае права атрымаць ад Франака тлумачэнні, а ня толькі “прабач”. Я быў так моцна раззлаваны, што ледзь не наскочыў на іхні вазок. Перада мной стаяў Франк. Ці нехта іншы, хто быў неверагодна падобны на яго. Неверагодна падобны.

Пераклад Вольгі Цывіркі

Выбар Кузака

Начны вецер нагнаў з поўдня жоўтага пяску, і той засыпаў увесь горад. Кузак і ягоныя калегі ў “*Cargo International*” разважалі, адкуль ён мог зьявіцца. Нехта заўважыў, што нічога такога раней не здаралася і што далей усё, напэўна, будзе толькі горш. Некалькі чалавек кіўнулі і задуменна паглядзелі ў акно. Кузак, заняты ў той момант плацяжамі, праверыў тэрмомэтр за акном і згадаў газэтныя здымкі ссушаных палеткаў ды скрыўленых чыгуначных рэек. Сорак градусаў у ценю.

Кузак ніжэй схіліўся над пісьмовым столом, каб унікнуць скразьняку ад кандыцыянэра. Яшчэ мінулым летам ён прасіў перасадзіць яго, і шэф паабяцаў вырашыць проблему. Кузак больш не нагадваў яму пра гэта, хаця, калі лішне згінаўся, яму моцна балела спіна. Увечары Віга памасажуе яго; дарэчы, праз два тыдні ў Лізі пачнуща летнія вакацыі. Набытым за бесцтань старэнъкім легкавіком ён павязе сям'ю на азёры.

Перад абедзенным перапынкам Кузак надзеў пінжак. Як кожную іншую сераду, ён забярэ са школы дачку. Грэцкі, што сядзеў за столом насуп-

раць, стомлена памахаў яму на развітанье. Кузак зачыніў за сабою дзверы і пайшоў, насьвістваючы, калідорам.

Аўтамабіль ён прыпаркаваў у ценю дрэва. Школьны гадзіннік над чырвонаю брамаю паказваў чвэрць на першую; раней за палову Лізі ня зьявіцца. Кузак выбраўся з машины і пайшоў у кавярню Джані на другім баку вуліцы. Асфальт разъмяк і ліп да падэшваў.

Джані прывітаў яго моцным поцікам рукі. Рэзкі італьянскі акцэнт нагадаў Кузаку пра тое, што ён сам паходзіў зь іншай краіны і яго таксама ўспрымалі, магчыма, за чужаніцу, але ён, як і Джані, зрабіў свой выбар. На расчырванелым потным твары італьянца адлюстроўвалася рашучасць дамагчыся лепшага жыцця.

Кузаку ў гэтым пашэнціла.

Школьны аўтобус спыніўся перад кавярняю. Кіроўца ўвайшоў у залю і завёў гаворку пра тое, як людзі млеюць ад съпякоты за рулём і тым самым правакуюць дарожныя здарэньні. Кузак съцепануў плячыма, працягваючы лізаць лімоннае марозіва, і зноў паглядзеў на школьнага гадзінніка. Праз тры хвіліны Ліза мусіць ужо выйсьці. Яна пачне шукаць яго сваймі яснымі блакітнымі вачымі, убачыць ягоную машину крыху зводдаль, а ён сам будзе хавацца ў той час ля ўваходу, за заслонаю з бліскучых пацерак. Восем гадоў таму такой гульні ён нават ня мог сабе ўяўіць.

Віга таксама зъмянілася, калі ў іх нарадзілася дзіця. Яна зрабілася спакайнейшай і больш разъняволенай. Нават яе жахлівыя прысту-пы мігрэні, здавалася, сталі менш далягаць. Ёй толькі трэба яшчэ крышачку часу, і тады яна вывучыць мову. Завядзе сяброў, як ужо зрабілі ён і Лізі. Удзячнасьць, менавіта ўдзячнасьць да Вігі, адчуваў Кузак, а таксама гонар, калі ля бліскучай заслоны падхопліваў Лізі і на руках заносіў у кавярню.

Стрэлкі гадзінніка наблізіліся да паловы на першую. Кіроўца разълічыўся і рушыў да свайго аўтобуса. Джані ў сваім белым фартуху працёр вымыты посуд і расчыніў дзверы. Пасьля пачуўся школьны званок і праз імгненьне выбеглі дзецы.

Праз каляровыя пацеркі заслоны Кузак адразу ж заўважыў Лізіну жоўтую сукенку. Як заўжды, дзяўчынка была сярод першых, хто выбягаў на двор. Яна пачала шукаць яго вачыма, пасьля ўбачыла пад дрэвам легкавік і паглядзела ў бок кавярні. Съмеючыся, Лізі паспяшалася да брамкі па пляцоўцы, засыпанай жвірам, пераскочыла ходнік побач з аўтобусам і выбегла на дарогу.

Яна нават не паспела заўважыць той блакітнай машины, якая падхапіла яе, нібыта бязважкі мячык, і адкінула на другі бок вуліцы. Кузак убачыў, як кіроўца аўтобуса разявіў быў рот, каб закрычаць, але ня крикнуў. Усе дзецы раптам аслупянелі.

Спадарыня Лінд, настаўніца, расштурхала іх і, ма-
хаючы рукамі, выбегла на вуліцу. Кузака заўсёды
раздражняла, што яна пачынае махаць рукамі, калі
лічыць, быццам мае паведаміць нешта важнае.
Нейкі голас запытаў яго аб нечым, але Кузак ня
мог вызначыць, адкуль ён гучаў. Штосьці халоднае
лілося па ягоным твары, а радыё грава напоўніцу.
Толькі тады ён убачыў Лізі, яе ненатуральна сагну-
тую правую нагу, кроў на шчацэ і нябесны блакіт
у вачах.

Кузак радаваўся, што Лізі паклалі ў прахалод-
ным пакоі. Ён мог бачыць, як праз белую прасыціну
праступаюць ейныя худзенькія плечыкі, як ледзь
прыкметна прамалёўваюцца маленькія ножкі. На
шыльдачцы ля ног было напісаное імя і дата нара-
джэння: сямнаццатага траўня. Праз два тыдні ёй
споўніцца восем гадоў. Месяц таму яна вывесіла на
лядоўні сьпіс пажаданых падарункаў. Ён ужо купіў
усё, што яна пажадала. Больш за тое, нагледзеў пек-
ную зялёную куртачку, падбітую трусінным футрам.
Для лета яна занадта цёплая – Лізі ня будзе насіць
яе да зімы.

А другой з чвэрцю ён паправіў Лізіну прасы-
цінку і выйшаў з пакою. У калідоры яго абдало
гарачынёю. Джані сядзеў на лаве ў процілеглым
канцы, бяздумна глядзеў у нацёртую да бляску
падлогу і ўвесь час выціраў насоўкаю твар. По-
бач зь ім стаяла мэдсястра й нешта казала. Ку-
зак палічыў, што самым дарэчным будзе пакінуць

іх сам-насам. Подбегам ён прамінуў выпалены траўнік і сеў у аўтобус. Машыну ён пакінуў перад школаю. Каля ягонай канторы ніколі не было цяністых парковак, і вечарам у салёне можна было проста засмажыцца на седале. Заўтра машину ён забіраць ня будзе.

У аўтобусе сядзела дама сталага веку і абмахвалася газэтаю. На сукенцы пад пахамі былі цёмныя плямы. На голых грудзях кіроўцы блішчэў залаты крыж. Ён матлянуўся туды-сюды, калі аўтобус зрабіў рэзкі паварот каля канторы Кузака.

Яго ахінула прыемная прахалода. Грэцкі змахнуў з кашулі драбкі хлеба і пагрозыліва паказаў спачатку на свой гадзіньнік, а пасьля на дзвіверы шэфа. Кузак надзеў пінжак і ўвайшоў. Робэрц, з пачатай бутэлькаю вады ў руцэ, сядзеў на краі пісьмовага стала і нешта нагаворваў на дыктафон. Выявілася, што ён нават не заўважыў спазненія Кузака, а проста хацеў даведацца аб нейкім тавары. Пасьля запытаўся пра сям'ю і паведаміў, што таксама зьбіраецца з дочкамі на азёры.

Неўзабаве перастаў працаваць кандыцыянэр. Офіс так нагрэўся, што на пісьмовых сталах пачалі выгінацца паперы. Робэрц выйшаў з развязаным гальштукам і паведаміў, што рамонтнікі прыйдуть не раней за вечар. Таму, зважаючы на

абставіны, ён дазваляе ўсім ісьці дамоў. А палове на чацьвертую Грэцкі падвёз Кузака да школы, дзе таго ў ценю чакаў легкавік.

Спрынклер перад іхным домам распырскаў ваду па зялёнym траўніку. Калі абмяжуюць карыстаньне вадою, усе намаганьні Вігі будуць марныя. Кузак прыпарковаўся побач з паштоваю скрыняю ля брамкі і замкнуў машыну. Да чаравіка прыліп драбок асфальту. Віга, напэўна, ведае, што з гэтым рабіць.

Праз адчыненае наверсе акно Кузак мог чуць, як яна съпявае. Ён забраў пошту і паклікаў жонку. Яна не чакала яго так рана. Ён патлумачыў, што здарылася з кандыцыянэрам, і паказаў свае чаравікі. Віга паскардзілася на съпякоту і на мрудную пральную машыну, што ўсё яшчэ палошча бялізу. Яны селі на вэрандзе, дзе стаялі чэзлыя кветкі, якія Лізі зьбірала штодня. Кузак пачытаў уголос газэту, перакладаючы жонцы навіны, пакуль тая не паднялася, сказаўшы, што пойдзе назад у спачывальню. Віга мелася выпіць сонных пігулак, каб запабегчы мігрэні. Ён абяцаў яе пабудзіць, як толькі Лізі будзе дома. Зъ лесьвіцы данёсься шоргат ног і адразу за гэтым шоргат жалюзі ў спачывальні.

Побач з Лізіным съпісам на лядоўні вісела таксама цыдулка ад дантыста. 4 траўня, 7:45 – каб не забыцца. Уставаць трэба рана, а Лізі гэтага ня любіць. Съпярша ён завязе яе, а пасля пае-

дзе ў офіс. Можа, яму пашэнціца знайсьці добрую паркоўку. Яны выпраўляцца яшчэ да таго, як прачнецца Віга.

На кухні вуркатала радыё, у вечаровых навінах нагадвалі пра тое, што трэба ашчаджаць ваду. У Канадзе выкралі сям'ю проста з уласнага дому. Памёр нейкі вядомы мадэльер, а адна амэрыканка перамагала ў забегу на сто мэтраў. Дзіця загінула пад коламі аўтамабіля. Тэмпэратура паветра заўтра ўдзень перавысіць трывцаць восем градусаў. Кузак дастаў зь лядоўні бутэльку піва, перачытаў Лізін сыпіс падарункаў і паслухаў, як сакочуць за вокнамі цвыркуны.

Наступнае раніцы ён на кухонным стале пакінуў цыдулку. Напісаў, што яны пагрэлі съяданак, які быў у лядоўні, і паехалі крыху раней да дантыста. Дарэчы, не працуе тэлефон; ён будзе званіць з канторы, каб яго адрамантавалі.

Кузак знайшоў добрую паркоўку. У ліфце ён сустрэў Грэцкага, які схапіў яго за рукі і пачаў плацаць, як малое дзіця. На другім паверсе Кузак урэшце здолеў адчапіць ад яго, даў Грэцкаму насоўку і вывеў зь ліфта. Кузак засеў за плацяжы, зь якімі працеваў штодня. Грэцкі ціха размаўляў з астатнімі супрацоўнікамі, а пасля зайшоў у офіс Робэрца, дзе на пэўны час затрымаўся. Кандыцыянэр пачаў працеваць зноў.

Абедаў ён разам з Грэцкім, у сталоўцы, супольнай з кампаніяй, офіс якой мясціўся ў tym жа бу-

дынку. Яны амаль не размаўлялі адзін з адным. За каваю Грэцкі запытаўся, ці не магла б ягоная жонка, Шарлёт, зазірнуць да іх сёньня. Яна хацела пабыць з Вігаю.

Калі Кузак паркаваўся ўвечары перад домам, ён убачыў Вігу, якая ішла вуліцаю ў сваёй найлепшай сукенцы. Яна несла торбу з прадуктамі і ўсъміхалася яму. Віга ўпершыню сама сходзіла ў краму. Ёй было ніякавата, што ён і Лізі паехалі з дому, не пабудзіўши яе. Сёньня яна ўжо ня будзе піць тыя халерныя пігулкі, але ён жа бачыў, што боль, нібы малаток, стукаў у яе галаве.

У доме была прахалода. Кузак падняўся на другі паверх, каб прыняць душ і пераапрануцца. Побач з зубною шчоткаю ляжала скрынка з Вігінымі соннымі пігулкамі. Ён прачытаў засьцярогу на абгортцы. Звычайна яна прыме адну, найбольш дзве пігулкі разам, раствараваючы іх у шклінцы вады ці соку, каб не адчуваць горкага прысмаку. Калі пазней увечары пастукалі ў дзвіверы, Віга ўжо спала на вэрандзе.

Шарлёт прынесла жалобныя кветкі. Яна сказала, што нават уявіць сабе не магла, што жыцьцё можа быць такім жорсткім. Ён правёў яе на кухню і прapanаваў кавы з лусьцікамі. Шарлёт схавала твар у далоні. “Усё пойдзе дымам, – казала яна, – і гэта калі Віга ўрэшце пачала зазна-

ваць посьпехі”. Яна запыталася, у якім цяпер стане Віга. Ён патлумачыў, што ў яе быў прыступ мігрэні і што яна толькі нядаўна заснула. Але Шарлёт, нягледзячы на гэта, хацела зь ёю паразмаўляць. Стрымаць яе было немагчыма. Яна абавязкова жадала патрапіць на вэранду і пачала галасіць, як шалёная, калі ён схапіў яе за шыю. Лепш было пакуль не турбаваць Вігу. Шарлёт мусіць зразумець, што ў Вігі пачнуцца болі, калі яна прачнецца ў гэтай съякоце. Жанчына вырывалася. Ён съціскаў яе ўсё мацней. Ён па-сяброўску ўгаворваў яе, прасіў, пакуль яна не заціхла.

Калі Кузак падняўся са склепу, ён узяў кветкі Шарлёт і глыбока закапаў іх у кампос্যце за домам. Пасьля вымыў посуд.

Праз адчыненае акно даносілася сакатаньне цвыркуноў. Было за чвэрць да восьмае – насьпей час дапамагчы Вігі падняцца ў спачывальню і прыняць таблеткі.

Калі ўжо было цёмна, завітаў Грэцкі. Ён ня мог зразумець, чаму яшчэ не было Шарлёт. Каб пача-каць яе, прысеў зь півам на вэрандзе. Цвыркуны сакаталі, як шалёныя. Пазбавіцца Грэцкага ака-залася зусім няпроста. Утульна ўладкаваўшыся ў фатэлі, ён круціў у сваіх тоўстых пальцах Лізіну ляльку і запэўніваў Кузака, што заўсёды будзе по-бач, калі яму спатрэбіцца дапамога. Альбо калі той

проста захоча паразмаўляць. Ізвыркуны ў садзе, здавалася, зусім яго не турбавалі. Калі Кузак выйшаў па піва, Грэцкі падняўся наверх і спыніўся ў дзъярах спачывальні. Віга кідалася ў съне па пасьцелі. Кузак прычыніў дзъверы.

Зь ёю нічога ня здарыцца, пакуль ён будзе побач.

“Усім будзе лепей крыху паспаць і хоць на час забыцца на ўсё”, – сказаў урэшце Грэцкі.

Віга прачнулася досьвіткам і запыталася пра Лізі. Ён патлумачыў, што дазволіў той застацца на ноч у школьнай сяброўкі, каб яна не перашкаджала Візе. Тая і сапраўды пачувалася вельмі слабою. Сэрца, здавалася, тукала зь перапынкамі, а глухі боль уваччу ўзмацняўся з кожным промнем сонца, якое прабівалася скрозь жалюзі. Ён дапамог ёй падняцца, апрануць халат і падтрымаў яе на шляху да да кухні. Пасьля сьняданку яна мусіла патэлефанаваць Лізінай сяброўцы.

Кузак прыгатаваў ёй лусьцікі, якія яна ледзь здолела праглынуць. Ён расказваў ёй пра адпачынак на азёрах і пра тое, што съпёка ў хуткім часе скончыцца. Віга заплюшчыла вочы і забарабаніла пальцамі па слухаўцы.

Якраз перад тым, як яна мусіла патэлефанаваць, ён згатаў моцнай кавы і даў ёй выпіць. Калі яна заснула, ён аднёс яе ў спачывальню. У навінах перадалі, што зноў будзе горача, і ён апусьціў

жалюзі. Пасьля зазваніў тэлефон. Доктар са шпіталю хацеў даведацца, што яны будуць рабіць зь дзіцём. Не пасьпей Кузак пакласыці слухаўку, як патэлефанаваў Грэцкі. Шарлёт усё яшчэ не вярнулася дамоў.

На высокіх зашклёных дзвярах офісу вісеў чорны вянок, прыкрыўшы вялікую літару *C* у слове *Cargo*. Робэрц паклаў руку на ягонае плячо і адвёў убок. Ён прапанаваў Кузаку узяць некалькі вольных дзён і працягнуў запячатаны канвэрт. У “*Cargo International*” лічылі ганаровым абавязкам клапаціцца пра сваіх працаўнікоў. Кузак прыняў канвэрт і пайшоў. На вуліцы да падэшвы чаравіка прыліп асфальт. Пакуль ён стаяў і адскрэбваў падэшву аб бардзюр, дык усё паглядаў на сваё адлюстраванье ў вітрыне, дзе ляжала такая ж зялёная куртачка, якую Лізі мусіла атрымаць на дзень нараджэння.

Лізі ўсьміхалася. Яе маленъкае цельца здавалася халодным пад тонкай прасыцінкай. Ніхто ня бачыў, як ён пакідаў пакой зь дзіцем на руках. У машыне ён паклаў зялённую куртачку побач з дачкою і ўключыў радыё.

Кузак быў у добрым настроі, калі пад'ехаў да сваёй брамы. Паштовая скрыня так нагрэлася, што яе немагчыма было адкрыць. Ранкам ён забыўся ўключыць спрынклер, і траўнік выгарэў. Лізі была ужо цяплейшаю, калі ён даставаў яе з машыны і заносіў у дом, наверх у ейны пакой.

Віга спала. Ён паклаў галаву на яе грудзі і прыслухаўся да сэрца, якое білася ледзь чутна ды няроўна. Яна засталася ляжаць у той самай позе, як ён яе пакінуў – падушка наскролькі прамокла ад сыліны. Потым ён пайшоў да Лізі, якая спачывала на сваім ложку. Ён пацалаваў яе ў лобік, апусьціў крыху ніжэй жалюзі і захінуў шторы. А пасьля пэўны час глядзеў на гэты маленькі сонечны твар. Цяпер ён ужо адчуваў стому і пот па ўсім целе. Цвыркуны пачалі сакатаць зноў, і ён як мага шчыльней закрыў жалюзі. Лёг побач зь Лізі.

Съпёка хутка міне. Праз два тыдні яны выпраўляцца на азёры, дзе можа нават сустрэнуть Робэрца і паедуць разам на экспкурсію. Так яно насамрэч і будзе. Так, як ён абяцаў Візе.

Ён прачнуўся ад галашэння за съянай – Віга стагнала ў паўсуне, скінуўшы з сябе прасьціну, і клікала Лізі. Пасьля зноў съцішылася.

Нават калі Віга была зьнядужаная хваробай, усе яе пытаныні былі толькі пра Лізі. Ён абмыў Вігі халоднаю вадою з-пад крана і пераапрануў у свежую начную сарочку. Яна вярнулася ў пасьцель, а ён растворыў некалькі пігулак у шклянцы вады і даў ёй выпіць.

Калі яна зноў заснула, у дзвіверы пазванілі. Кузак быў упэўнены, што яна не прачнецца ад гэтага, і не пайшоў адчыняць. Пасьля з боку вэранды пачуўся голас Грэцкага. Кузак згадаў, як яны разам сыходзілі з трапа самалёта: ён, Віга, Грэцкі і Шарлёт – кожны са сваёй торбаю і з адным на ўсіх

размоўнікам. Як Віга ўпершыню пабачыла іхны дом і пайшла ў сад. У той момант ён зразумеў, што ўсё будзе добра, толькі каб ён сам вытрымаў.

Неўзабаве ён пачуў, як Грэцкі размаўляе з кімсьці на ганку. Зноў пачуўся званок у дзвіверы. Паліцыянт, у кашулі з закасанымі рукавамі, таптаўся па выпаленым траўніку і глядзеў зынізу на Кузака, які стаяў за апушчанымі фіранкамі. Нехта пагрукаў у дзвіверы, і зазваніў тэлефон. У спачывальні ўрэшце зрабілася прахалодна. Кузак паправіў на Візе прасьціну і пайшоў па Лізі. Тэлефон больш не званіў. Паклаўшы дачку ў руکі Вігі, ён сеў на крэсла побач з ложкам і з палёгкаю адкінуўся на спіну.

Пераклад Вольгі Цывіркі

Пэтэр Кільгорд

www.kamunikat.org

Дыярама

Ад дарагіх машинаў так больш ня пахла.

Той рэзкі пах эксклюзыву і неўтаймаванай энэргіі зъмяніўся на штосьці лісьліва-фальшывае – як танная парфума правінцыяла.

Ён памятаў, як усё пачыналася, калі можна было проста сядзець і гадзінамі ўдыхаць гэтую цяжкую, эратычную атмасферу, якая паводле маўклівай дамовы абяцала адданы і эфектыўны рух наперад; гэты пах дарыў яму пачуцьцё бяспекі, рабіў яго порсткім і настойлівым, ён наталяў дваццацігадовую прагу да чагосьці... іншага. Ён уздзейнічаў на яго мацней, чым пах наркотыкаў на наркамана, прымушаў забыцца на нястачу і штурхаў на хоць які пункт працату аўтамабіляў, а падчас выходных патрабаваў падвышэння статусу добрым адзеньнем і дарагімі цыгарэтамі, што стварала яму імідж аўтамабіліста, які даўно сябруе з дарогай. Сучасны, харызматычны, у новым аўтамабілі, поўным імклівай моцы, ён высакародна браў на сябе адказнасць за гэтую шалённую энэргію. Ехаў хутка і ўпэёнена, але лішне не газаваў і падчас руху паводзіў сябе як джэнтльмен – своечасова кранаўся з месца ды заўсёды спыняўся

на пешаходных пераходах. Натуральна, у думках ён быў далёка ад такіх дробязных проблемаў, як адмоўны балянс на банкаўскай картцы, паўторна дасланыя рахункі і пагроза апісаньня маёмасьці.

Ад дарагіх машын больш так ня пахла.

Ён павярнуў галаву і паглядзеў на Кікі. Яна расьцірала съветла-ружовы крем па твары і шыі. Не адводзячы вачэй ад люстэрка, патлумачыла:

– Ад паветра ў самалёце сохне скора. Мне здаецца... мне здаецца, скора старэе на адзін месяц за кожную гадзіну палёту. Я мяркую...

– Праўда?

– ...я так адчуваю.

Яна паправіла хустачку, якую ўсё яшчэ насіла, хоць валасы ўжо адрасьлі і вытыркаліся з-пад яе. Кікі выглядала здаровай. Загар маладзіў яе.

Яму закарцела выказацца. Машына, узятая напракат у Арляндзе¹, была для яго невядомай, да таго ж, ён ужо даўно не сядаваў за руль. За размовай ён хацеў схавацца ад таго непрыемнага пачуцьця, якое ўзынікае, калі абставіны адольваюць чалавека, калі адчуваеш сябе ахвярай паляванья лёсу, таварам, што прадаецца на ўзбочыне вясковай дарогі.

– А цяпер, мая даражэнская сяброўка, ты пачуеш гісторыю, якую я раней табе ніколі не распавядаў. Гэта прызнаныне.

– Але ж і весела ты пачынаеш.

– Памятаеш, калі мы былі маладымі і настолькі беднымі, што не заўсёды маглі заплаціць за кватэру, часам здараляся так, што... я браў напракат машыну на выхадныя.

¹ Аэропорт пад Стакгольмам (тут і далей пазнакі перакладчыка)

- Ты жартуеш?
- Не жартую. Я праста прыдумляў сустрэчы ці спартыўныя паходы. А сам катаўся на машыне. Я хлусіў. Я хлусіў табе.
- Усё адно большасць рахункаў аплочвала я. Паглядзі, у мяне ёсьць болька пад носам?
- Нічога ня бачна.
- Герпес.
- Што?
- Чортавае паветра ў самалёце.
- Ня факт.
- А мне *так* падаецца.
- ...Ведаеш, я праста катаўся на машыне. Разумееш? Слухаў музычнае ці спартыўнае радыё ці як там яго...
- “Пазвані ды выйграй”?
- Паліў цыгарэты і сьпіваў улюбёныя песні.
- Сумленыне мучыць?
- ...Хопіць ужо.
- Цябе гэта ўпрыгожвае.

Ён паглядзеў на яе зноў, але не сустрэўся зь яе вачыма. Яна ўсмактала верхнюю губу і, нахіліўшыся наперад, углядалася ў люстэрка на брыльку супраць сонца. Яе рука дрыжэла, калі яна дакранала-ся да скуры пад носам. Зь яе боку за акном уздоўж съянны цягнуўся плот з калючага дроту, а за ім адкрывалася прастора з пяску, жвіру ды дробленага каменьня. Здавалася, яшчэ ня вырашана, што тут будзе – кар’ер ці съметнік для будаўнічага друзу. Агароджаная пустэльня. А можа, гэта фантазія ляндшафтных архітэктараў, якія паспрабавалі вярнуць мясцовасці аўтэнтычны выгляд. Засталося дадаць яшчэ колькі ледавіковых узгоркаў дзеля

тапаграфічнай разнастайнасьці. Щі, можа, гэта была інсталяцыя, у якой мастак хацеў паказаць ... няхай сабе... парадаксальную прыгажосьць... уварваньня чалавека ў прыроду! Так-так!

– Табе, напэўна, здаецца, што справа ад цябе – звычайны кар'ер.

– А ты на съянну паглядзі!

Колы зълева ехалі амаль што па разьдзяляльнай паласе, але ён хутка выправіў хаду машины.

– А як бы ты гэта назвала?

– Ня ведаю.

– Ну, прыдумай!

– Паглядзі! Самотнае дрэва пасярод поля, бачыш? Цалкам чорнае. І самотнае. Чаму? Як думаеш, чаму гэты чортаў селянін ня съсек яго? Ён, напэўна, праклінае гэтае дрэва кожны раз, калі арэ ці абмалочвае.

– Абмалочвае?

– Ну... зъбірае ўраджай.

Ён адкінуўся на съпінку крэсла, паварушыў плячыма і наноў перахапіў руль: замест дзесяці на адзінаццатую рукі цяпер паказвалі без дваццаці чатыры.

– Уключыш радыё?

– Як хочаш.

– Як хочаш або калі ты хочаш?

– Няхай яно памаўчыць.

Яны пад'ехалі да паварота на Е4. Тут ён калісьці памыліўся, таму мусіў прамінуць паўшляху да Упсалі, перш чым змог вярнуцца на патрэбную дарогу.

– Табе таксама варта было б памазацца.

- Што?
- Ты пачуў.
- Я за рулём.
- Калі табе не даспадобы звычайныя крэмы для твару, паспрабуй “Ксыляпрокт”.
- Што?
- “Ксыляпрокт” файны.

Ён ведаў, што зараз яго сустрэне хуткі бакавы позірк задзірыстай дзяўчыны, прыпраўлены ладнай порцыяй іроніі. Але съмяяліся толькі вочы, астатняя частка твару захоўвала сур'ёзнасць і поўны спакой. Апошняе съведчыла, што хоць съмех яшчэ ня вычарпаў сваёй іроніі, але ўжо застаўся ў прамінульным.

З гэтага ён засъмяяўся яшчэ больш гучна. За дваццаць пяць гадоў супольнага жыцця так і не зразумеў, кім жа насамрэч была ягоная жонка. Нібы дзіця, якое падкінулі на руках, ён захліпаўся ад страху і шчасця.

Вялікі, белага колеру, зь лесу паказаўся комплекс “Эўрастоп”.

- Такім звыродлівым, як ты паказваеш, я ніколі ня быў.
- Ты заўжды быў прыгажунчыкам. Якая гадзіна?

А вось і Мак-Дональдс. Мак-драйу.

- Што ты кажаш?
- Якая...
- Чвэрць на сёмую.

Наўзбоч ад дарогі прасыціралася поле для гольфа. У кожным фантанчыку ўключанага спрынkle-

ра ранішняе съятло пераломлівалася на маленькія вясёлкі. Паўсюль былі разьвешаны сцяжкі, што нагадвалі вартаўнікоў зацішку.

Руху амаль не было. Насустрach ім праехала, зда-еща, толькі тры машины, і адна абагнала іх.

– У нас няма чым пасънедаць дома.

Ён адчуў, што паціху прызычайцца да машины. Пераключыў з чацьвёртай на пятую хуткасць, каб паглядзець, наколькі вялікай будзе розыніца на спідомэтры.

Цяпер зь яго боку узбоч дарогі былі сарамліва-зялёныя палі, за імі возера і ярка-сіняя бухта, што ўтварала вялікі прагал у суцэльнym зеляніве лесу. Верагодна, тут гуляў ветрык – ён гойдаў траву, і з гэтага яна зіхотка пералівалася. Рэшткі ранішняга туману зьбліліся, нібы статак кучараўых авечак. Трохі далей бялёсае мройліва нэрвова трымцела над прыбярэжнымі кустамі чароту.

Яна расшпіліла пас бясьпекі і прымасцілася бліжэй да яго – села бокам, кранаючи нагой ручны тормаза.

– Сядзі і не варушыся!

– Што ты робіш?

Нічога не адказаўшы, яна выціснула яму на нос і шчокі халодную масу крэму.

– Ты едзь сабе!

Яна абхапіла яго адной рукой за патыліцу, а другой упэўнена расьцерла крэм.

– Ммм, дзякую!

– Ён смачна пахне.

– Агідна.

– Няпраўда.

На кароткі момант іх позіркі сустрэліся, і ён заўважыў, як у яе вачах скачуць чарцяніты. Адкуль у яе гэта? Жаданьне і талент казаць нечаканыя і часта непрыемныя рэчы. У такія моманты ён кожны раз перажываў шок.

Гэтак было і тады, калі яны не маглі займець дзяцей, хаця ўсе аналізы былі ў норме. Здавалася, што іх гармоны выказвалі антыпатую адны да адных. Абследаванье за абследаваннем, і ўрэшце ёй прапісалі штосьці, што трэба было пырскаць у нос, з-за чаго ў дваццаць сем гадоў у яе наступіў клімакс з рэзкай зменай настрояў і ўсім астатнім. Затым ізноў мусілі пачацца месячныя, што было сыгналам яе перараджэння ў новую біялагічную істоту. Цяпер сексам трэба было займацца ў пэўныя гадзіны, і цяжка было дасягнуць таго, каб у яго атрымлівалася менавіта тады, калі трэба. Ды і ўвогуле, яны раз-пораз апыналіся ў такіх нязручных ситуацыях, калі кахацца было надзвычай сорамна. Аднойчы ён накінуўся на яе ў ложку, пракраўся з прыбіральні і з рыкам наваліўся на яе. Яна ляжала, скруціўшыся пад коўдрай. Як у гульні “Ажыві мерцвяка”. Ён хацеў ператварыць прымус у гульню... Але тут яна закрычала: “Ай! Што ты робіш? Градусынік! Ты зламаў градусынік! Шкло! Ртуць! Ратуйце!” А ён зароў: “Не!” і “Прабач. Я не хацеў – што будзем рабіць – выклікаць...” Раптам ён пабачыў яе вочы, якія канстатаўвалі чысты падман. Ён з супакаенiem і злосцю выдыхнуў поўныя лёгкія паветра, а яна

папрасіла прабачэньня, і яны доўга ляжалі моўчкі, пакуль пачуцьцё няёмкасці не растала. Тады ён сказаў: “Ты здурэла, Кікі”, і яна доўга не адказвала, а затым прамовіла: “Сур’ёзна, падумай: што калі б так здарылася насамрэч? Якія, па-твойму, былі б наступствы? Аналъны гальванізм?”

Ну і сьцерва... Праўда, пасля гэтага стала лягчэй займацца сексам па графіку, нават у нейкім сэнсе весела, быццам яны выконвалі галоўныя ролі ў гратэскавым аднаактавым спектаклі.

Але дзяцей не было. Засталіся адно ўспаміны пратыя спробы. Сэнтымэнтальныя, вядома, хаця зусім і ня горкія. А паколькі ён меў судзімасць, дык альтэрнатывы ўсынавіць дзіця не было.

Толькі цяпер ён адчуў, што добра недаспаў – у жываце скруціла. Ён падумаў, як бы яму развеяць смутак. Зіркнуў на Кікі, якая бяздумна працягвала націраць яго скuru сваімі лёгкімі пальцамі, хоць крэм ужо паспеў усмактацца. Яна паглядзела ў вакно зь яго боку, поўная сур’ёзных і цяжкіх думак. За сьценамі ўздоўж дарогі, што ахоўвалі ад шуму, нічога не было бачна. Ня варта было нават глядзець. Рэдкія маладзенькія дрэўцы з падпоркамі толькі ўзмацнялі ўражаныне таго, што ты знаходзішся ў памежнай зоне, месцы павышанай небясьпекі, дзе фатографаваць забаронена і абмежаваны доступ замежных грамадзянаў...

Яна неяк заўважна ўздыхнула, і ён павярнуўся да яе. Яна сядзела гэтак жа прытуліўшыся, але не абапіраючыся на яго. Прыемна было адчуваць дотык, яе дотык, тое, як яна дакраналаася да яго

ўласцівым толькі ёй чынам – менавіта яе рук яму найбольш не ставала, калі яе не было побач. І так было заўсёды: ён увесь час хацеў адчуваць яе дотык... Ён бы, напэўна, памёр безь яе рук.

За акном зноў расхінуўся краявід. Адразу ж за шырокімі палямі цягнуліся прысады з магутных дубоў, высажаныя з такой геаметрычнай сувымернасцю, што здаваліся штучна ўмаляванымі ў далягляд, каб падкрэсліць пэрспэктыву. Такія прысады звычайна скроўвалі да маёнтка ці нават замка, але нічога такога ён не заўважыў.

Тут усё яшчэ ляжаў туман, нізка, як белае палатно, якое толькі што расклалі на полі, ён съціраў контуры і толькі сям-там неахвотна прыадкрываў заслону.

Яна раптам тузанулася і ўткнула пазногаць яму ў карак.

– Глядзі! Глядзі... бачыш? На ўзылеску! Каля хаты! Бож...

Статак казуляў – сем, восем асобін. Усе яны скублі траву, апроч той, што прынюхвалася да паветра, выцягнуўшы шыю і падняўшы адну нагу. Гэта быў самец.

– Збаў хуткасьць!

Было бачна, як жывёлы, што стаялі да іх задам, махалі хвастамі, бадзёра і энэргічна. Вушки самца адначасова варушыліся незалежна адно ад аднаго. Калі ён зрабіў некалькі хуткіх кроکаў наперад, туман заклубіўся ў яго пад ногамі. Чорныя вочы блішчэлі.

– Якая прыгажосьць!

Яе пальцы па-ранейшаму краналі ягоную шчаку. Яна выглядала такой шчасльвай. Уражаная і, магчыма, крыху разгубленая, яна мела выгляд дзіцяці, якое сталася съведкам чагосьці забароненага.

– Неверагодна!

– Можаш прыадчыніць акно. Паглядзім, ці пахне вясной.

– А табе ня холадна будзе ў адной сукенцы?

Яна пахітала галавой і сама націснула на кнопкку, каб адчыніць акно зь яго боку. Яе левая рука засталася ў яго на шыі.

– Ты дакладна не замерзнеш?

Ён адхінуў падол сукенкі і паклаў сваю руку крыху вышэй яе калена.

– У самалёце было халадней.

Цяпер яны сядзелі ў звыклай паставе іх доўгіх вандровак. Усе кантынэнтальныя мілі яны праехалі менавіта так. Па невядомай прычыне ў падобныя моманты імі штораз авалодваў асаблівы настрой. Паветра згушчалася, дыхаць рабілася цяжэй, і яго рука штораз пасоўвалася вышэй па яе съязгне, а рука на шыі адчувалася мацней, і ўздыхі заглушалі гукі радыё ў той момент, калі яны, ізаляваныя адно ад аднаго ў сваіх жаданнях і пры гэтым абсолютна статычныя, шалёна несьліся па шашы.

– Ты едзеш на шасцідзесяці.

– Што?

– На пятай хуткасці.

– Што?

– На шасцідзесяці.

Ён пераключыўся на чацьвёртую, паддаў газу, зноў перайшоў на пятую і вярнуў руку на тое ж месца.

Хутчэй збочыць на стаянку для адпачынку пад візгат колаў, яны так съяшаліся, што часам тармазілі, не выціскаючи счапленьня, і не забудзецца ніколі той раз, калі ўсё скончылася пад аплядысменты італьянской жаночай каманды па волейболе, чый аўтобус прыпарковаўся ззаду, першым яны пасьпелі яго заўважыць.

Ён пасунуў руку крыху вышэй па съязгне.

- Тут так хораша.
- Упляндс-Вэсбю.
- Ага.

У абодвух канцах вялікага, выцягнутага поля, подобнага да крикетнай пляцоўкі для асілкаў, стаялі футбольныя брамы, чамусьці наўскос адна да адной. Далей ішлі дзялянкі зь лецішчамі, альтанкамі, а на даляглядзе, на ўзгорку за ляском, зноў выступалі, нібы з засады, бэтонна-шэрыя шматпавярховікі. І яму чамусьці згадалася маці, як яна кажа: можаш пабыць крыху з дзядулем, пагуляць у мячык, пакуль ён поркаецца ў гародзе, бо ў мамы сёньня вялікая сыцірка, а яшчэ і ўсю кватэру трэба прыбраць да прыезду таты, які ўзяў машыну і паехаў у кампус, у яго часам надараюцца дзіўныя сустрэчы – столькі супадзеніяў! Але гэта добра, так павінна быць, бо толькі так наш тата зможа зарэкамендаваць сябе патребным работнікам, заробак будзе расьці і ў рэшце рэшт гэта карысна для яго, а менавіта для яго...

- Мм, вясна! Вёсенка! Чуеш як...

- Усё гэта съмярдзіць...
- Што тут такога? Проста гной.

Росквіт. Прага жыцьця. Паасткі і пупышкі.
Шлюбныя гульні.

Ён засьмяяўся і пасунуў руку яшчэ вышэй па съягне, пакуль не намацаў поўную прыгаршчу вялікіх цвёрдых вузлоў. Ён зьнерухомеў і адчуў, як кроў адлілася ад твару. Ён ведаў, што зьбялеў, і ведаў, што яна заўважыла гэта і занепакоена чакала яго рэакцыі.

- Яны вырасьлі.
- Так.
- Яны вырасьлі.

Вялікая жамярыца ўрэзалася ў лабавое шкло і сталася жоўтай плямай. Ён скалануўся, але не наважыўся прыбраць руку.

- Ты казала...
- Я ведаю.
- Ты казала, што хвароба...
- Так і ёсьць.
- Што яна не прагрэсуе.
- Яны так сказалі.

Ён і цяпер не прыбіраў руку. Гратэскава ўспухлыя лімфапратокі стваралі сетку шчыльных, цвёрдых вузлоў, што перакотваліся ў яго між пальцаў ўверх да самай похвы. Як вялізная пячатка на дэклірацыі вайны супраць яе цела.

Яны маўчалі. Ён быў удзячны, што яна не заплакала. І саромеўся таго, што быў удзячны, што яна не заплакала. Яны ехалі далей моўчкі. Праз некаторы час шкло зноў пакрылася туманам. Ён адняў руку, уключыў вентыляцыю і націснуў кнопкі.

ку размарозкі. Нешта ў машине загрукатала, і яго ўсьцешыў гэты грукат. Ён адкашляўся – нясьпешна і грунтоўна.

Белы і вялізныя прастакутныя будынкі тоўпіліся ўздоўж дарогі. На адным зь іх быў надпіс “ON-OFF”². Літары займалі увесь фасад і сюды немагчыма было чаго яшчэ дадаць. УСЁ магло быць зьведзена да гэтай простай формулы. On-off. Укл-выкл. Жыцьцё як паўза паміж нараджэннем і съмерцю. Жыцьцё як сынкопа. Жыцьцё як згублены злучнік.

На яшчэ адным белым будынку быў надпіс “*Mітутоё*”³ – гэта адначасна гучала і як заклік да рытуальнага самазабойства. Зьняможаны, ён ня бачыў іншага выйсьця, як накласыці – як гэта ка-жуць? – накласыці на сябе рукі ... Не, іншага выйсьця не было, толькі ўчыніць *mітутоё*.

– Выключи вентыляцыю, калі ласка.

Ён зрэагаваў так хутка, што штурхануў рычажок дворнікаў, і яны з візгатам зашкрэблі па сухім шкле. Ён выляяўся і вярнуў рычаг на месца, перш чым выключыць вентыляцыю. Настала ціша. Толькі гул матора і свіст праз шчыліну ў бакавым акне.

– Зачыніць?

– Дзеля мяне ня трэба.

Яны праміналі электралінію. Цяпер машина паболела. Ён абагнаў аўтобус, а потым некалькі легкавікоў. Гуд матора быў не такім і ціхім, як яму падалося напачатку. Звычайна ён хутка прывыкаў да гэтага гуку.

² Крама аўдыё- і відэатэхнікі

³ Фірма – вытворца вымяральных інструментов

Цяпер яны ехалі паўз Інфрасіц⁴ з хмарачосам з люстронога шкла. Ён у каторы раз падумаў, што гэты гмах прыляцеў з іншай галіктыкі. Касьмічны карабель! Сярод іншых будынкаў, што тоўпіліся побач, і навакольнага лесу, ён быў чужым. Як турма ў раі, псыхіячна лякарня на нябёсах з гарантыйай стопрацэнтавай рэабілітацыі.

– Чаму ты так хутка едзеш?

– Што?

На спідомэтры было шэсцьдзесят. А ён і не заўважыў, што набраў хуткасць. Адпусьціў пэдалі газу, паглядзеў у люстэрка задняга бачання, erst blicken dann blicken, але нават не зрабіў намагання паказаць, што перастройваецца на сярэднюю паласу. Мноства белых і чырвоных кубікаў ды прастакутнікаў з назвамі фірмаў і лягатыпамі на фасадах. Будынкі з канструктара, складныя домікі – яны стаялі так блізка ад дарогі, што, калі б узынікла патрэба яе пашырыць, давялося б іх цалкам зруйнаваць. Усё гэта рынковая эканоміка. Вось чаму будынкі выглядалі менавіта так – іх аднолька-ва лёгка можна было і разбурыць і сабраць; нічога адметнага, нічога вечнага. Замкі з пяску. Усё пастаяннае... зъмянляецца.

Але вось шэранькі двухпавярховы дамок з вежачкамі, вокнамі, верандай і кветкамі ў гародчыку. Заціснуты паміж высокатэхналягічнымі кубамі. Хтосьці адмовіўся яго прадаць. Заўсёды знайдзецца нехта, хто будзе супрацьстаяць непазбежнасьці.

⁴ Мяццовасць, дзе сканцэнтраваны вытворчыя і офісныя памяшканыні

Ён паглядзеў на жонку.

– Ты выщерпіш усё гэта яшчэ раз?

– Я не ўпэўненая, што давядзеца.

– Мо і не.

Раптам з-за гары паказаўся шпіль бажніцы. Яна патанала ў зеляніне размаітых адценняў. Празь лістоту прабівалася съятло, а цені стваралі незылічоныя ўзоры на вапняна-белай съяніне. Прынамсі, яму так уяўлялася.

– Калі б мяне не ванітавала, усё было б ня так і страшна.

– Ага.

– І калі б я так не съмярдзела.

– ...Мне падаецца, цяпер лістота нашмат прыгажэйшая, чым улетку, бо яе мала, і яна мацней цешыць вока.

Ён ведаў, што яна глядзела на яго.

– Нарэшце мы дома.

– Добрая выдалася вандроўка.

– У цябе зараз будзе шмат справаў?

– Паробяцца.

Ён адчуў, што яна больш ня сочыць за ім. Зявіўся дарожны ўказальнік з надпісам “Труна”⁵ – як заўсёды, вялікімі літарамі. У ніжнім правым кутку шыльды быў інтэрнэт-адрас. Кікі зауважыла яго.

– Думаеш, можна пабудаваць сабе ўласную Труну... то бок кватэру тут?

– Вядома!

Ён зьняў руку з руля і пацёр вочы.

⁵ Прыгарад Стакгольма (у арыгінале – Kista, шв. Kista – труна)

– Стаміўся?

– Не, вочы баляць. Крыху.

Прырода. Частка самай звычайнай прыроды...

Магчыма, яна спэцыяльна сказала з падвойным сэнсам, але ён прапусыціў яе погляд з намёкам. Таму як яно было насамрэч, цяпер ужо не даведаецца... Прырода. Самая звычайная прырода. Дрэвы, трава, неба, горы, жывёлы. Прырода жыве сваім жыцьцём. І не адкрывае сваіх тайніцаў. А можа, яна не тлумачыць свае загадкі таму, што ў яе праста няма на гэта часу. Ёй трэба съпяшацца існаваць і з гэтага ні на што іншае яе не стае. Яна не задумваецца і не аналізуе. Яна праста ёсьць. Як Бог.

– Ужо Эрва⁶? Так хутка...

– Скандык гатэль... мы там ніколі не спыняліся.

– Неўзабаве будзем дома.

Ён мацней абхапіў руль, паглядзеў у люстэрка, збавіў хуткасць і паказаў сыгнальнымі лямпачкамі, што збочвае.

– Ты што? Спыняешся? Я не хачу...

– Я па цыгарэты.

Ён збочыў з шашы на запраўку.

– Ты вырашыў запаліць? Празь дзесяць год?

– Хочацца, разумееш?

– Жартуюш?

Ён паціснуў плячыма.

Па вяртаныні звярнуў увагу на яе чырвоныя вочы: яна плакала, пакуль яго не было. Ён паставяў ля машины, перш чым адчыніць дзвёры і сесьці. Паклаў цыгарэты перад сабою і рушыў.

– Паліць у машине забаронена.

⁶ Частка Сульны – прыгарада Стокгольма

– Запалі мне цыгарэтку, калі ласка.

Неўзабаве яны зноў ужо былі на шашы. Ён прыстасаваўся да руху і ўзяў запаленую цыгарэту, пакуль зъмяняў хуткасць. Глыбока зачягнуўся, а пасля трymаў цыгарэту ля шчыліны ў вакне, каб вецер здзымуваў попел. Выглядала так, быццам ён і не кідаў паліць. Дарэчы, асалоды было больш, чым ён уяўляў сабе. Зрабіў яшчэ адну зачяжку і зірнуў на Кікі. Яна заплюшчыла вочы і падкурчыла ногі.

– Прышпіліся.

Яна ўсміхнулася, не расплюшчваючы вачэй, і доўга ўзважвала яго слова, перш чым паварушица.

Вада Брунсвікена мела мэталічны бляск – цвёрдая люстральная паверхня, што съляпіла ўсё навакольле. Чым больш адкрывалася возера, tym больш рэзкім становілася яго съятло.

– Смакуеш?

Ён моўчкі пагадзіўся, састроіўшы задаволеную міну.

Перад імі вырас курган Хага. Прыступкі, што вялі ўверх, нагадвалі шнар на пяшчотным твары зеляніны.

– Ты так молада выглядаеш з цыгарэтай у зубах.

– Праўда?

Што гэта? Гара смецыя, пакрытая плесьняй? Як яно гніе там унутры? Там горача?

УВАГА! Экспэрт, Інтэрспорт, Форд, Бекерс⁷, МакДональдс.

Ён ня вытрымаў:

⁷ Завод вытворчасці фарбаў

– Я не змагу безь цябе.

– Перастань!

Ля выезду на шашу Фросэндаля машинаў паболела, і ён быў змушаны некалькі разоў мяняць паласу. Ён імчаў, не збаўляючы хуткасці, і не зважаў на злосныя сыгналы спалоханых кіроўцаў. Дзівіўся са спрыту машины.

Рэзкае съятло і дым цыгарэт выядалі вочы. Ён прыспусьціў шкло і выкінуў недапалак. Як на бяду, сонечныя акуляры ляжалі сярод рэчаў у багажніку.

– Машину сёньня вернеш?

– Не.

– І колькі яна ў нас будзе?

– Пакінем на выходныя. Зьездзім на прыроду, паслушаем птушак. Вясна ўсё ж такі.

Вось і галоўны корпус Каралінскага шпіталя. Сотні акон адбіваюць сонечнае съятло на могілкі.

– Трэба прыбраць у кватэры.

– Пасьпеем.

На Нортулі спыніліся на чырвонае. Філіпс. Плюс 19. 06.43.

– Халадзільнік размарозім.

– Ага.

Пераклад Насты Лабады

Агнэта Плэель

www.kamunikat.org

Бабуля, гарадзкі лад ды прыліў

Бабуля сядзела на канапе ў кутку і вязала. Яна жыла за горадам. Бабуля была маленъкая і чарнявая. Валасы сабраныя над ілбом і съязгнутыя вузлом на патыліцы. Яна прыехала з такой далечыні – з горада Сурабая на высьпе Ява, – што ў гэта нельга было паверыць.

Я ведала пра радзіму бабулі. І ў той жа час нічога ня ведала.

Дзе, уласна кажучы, знаходзіўся горад з такой дзіўнай назвай? Ён мусіць трохі пачакаць, пакуль я навучуся карыстацца мапай. Па чорных валасах бабулі прабягалі амаль нябачныя срэбныя нітачкі. На століку перад канапай ляжаў новы выпуск “Гаспадыні” з расповедамі пра вязаньне. Што б гэта магло быць? Кофта.

– Для каго?

– Для цябе, – адказала яна.

Акуляры трымаліся на самым кончыку бабулінага носу. Яна была не асабліва гаваркая. Час ад часу торгала нітку, каб тая рухалася вальней. Здараляся, што ўключала радыё, каб паслухаць навіны. Вайна. А потым Карэя.

Яна спыняла вязаньне і слухала. Потым пырхала. Альбо трэсла галавой.

Дзядуля знайшоў яе ў Сурабаі вельмі даўно. Ён быў швэдам і паходзіў са Стакгольму. У 90-я гады дзевятнаццатага стагодзьдзя дзядуля пакінуў сям'ю і Бацькаўшчыну, бо спадзяваўся разбагацесь у галяндзкіх калёніях.

Але ж не разбагацеў. Хоць і пражыў далёка ад сваёй радзімы амаль трыццаць гадоў. А калі вярнуўся ў Швэцыю, дык прывёз з сабою бабулю і трох дзяцей.

- Табе не самотна ў Швэцыі?
- Не. У мяне ж ёсьць вы.
- Табе ніколі не хацелася дадому?
- Мой дом тут.
- І ты па маці не сумавала?
- Мая маці памерла. Не пытайся так шмат.

Вусны бязгучна лічаць вочкі вязанкі споду і вонкі. Яе домам быў фруктовы сад у Мэлардалене, за якім яны даглядалі разам з дзядулем. Тут былі яблыкі, сьлівы, агрэст, гародніна ды трускаўкі, якія ў скрынках дастаўляліся парам ходам у Стакгольм і прадаваліся там на Хётор'е. Бабуля заўсёды адкладвала вязаньне ўбок, калі я падыходзіла да яе з часопісам, і прасіла пачытаць мне ўголас.

Яна была такая маленькая, што калі схілялася чытаць, яе ногі ледзьве краналі падлогу. Гэта быў часопіс, які друкаваў і коміксы. Налле ды Ліза. Таксама Чалле Твэрвіг. Бабуля чытала неяк адрывіста

і разам з тым манатонна. І прамаўляла зь ледзь чутным акцэнтам, які мне падабаўся, бо атуляў мяне бясьпекай.

Яшчэ ў часопісе друкаваліся коміксы “Ціна” – гэта значыць “цінэйджэр”, падлетак. Тады, у саракавыя гады, нямногія разважалі пра падлеткаў. Мне б і да галавы не прыйшло, што бабуля магла ведаць нешта пра падлеткаў. Але неўзабаве я сама стала падлеткам. І вывучыла на памяць адзін вершык Гарыет Лёвенхельм. Бабулю ён моцна раздражняў – менавіта таму я і ўпадабала дэклімаваць той верш.

Жэ вуз асюр
пачуцьці мае кінуліся ў алюр
таму я ня бачу нічога дурнога
у новых любоўных прыгодах.

Яе позірк рабіўся змрочным, пакуль я дэклімавала, і пры гэтым яна моршчыла лоб. Адкуль я ўзяла такое дурноцьце? Я ж адказвала, што ў адной вядомай пісьменніцы. На бабулю гэта не рабіла анікага ўражаньня. Паводле маленъкага малюнка Лёвенхельм, слова ўкладаюцца чалавеку ў рот. У інтанацыі паэтэсы была іронія, і, як мне здавалася, я яе пачула. А вось бабуля – не. Яна не любіла непрыстойнасцяў.

Ёй, напэўна, здавалася, што гэта ў мяне будуць любоўныя прыгоды. А я дазваляла ёй так думашы. Зрэшты, я і сапраўды спадзявалася на гэта – некалі мець любоўныя прыгоды, але, вядома, ня хутка. Шчыра кажучы, мне падабалася правака-

ваць яе. Бо хаця бабуля абуралася неяк съмешнавата, але гэта было вельмі гожа. Яна была старамодная і строгая.

З бабулінага радыё, што было ў маленькой сталоўцы, мы разам пачулі навіну пра тое, што недзе праз усю краіну будзе пабудаваны мур. І ён адслоніць людзей з ГДР ад людзей з Фэдератыўнай Рэспублікі Германія. Як было сказана, рабілася гэта дзеля таго, каб прадухіліць прасочванье заходніх немцаў ва ўсходнюю частку краіны.

Бабуля затрэсла галавой.

– *God allemächtig*,¹ – прамармытала яна, – камуністы не выпускаюць людзей.

– Ты маеш на ўвазе “не ўпускаюць”, бабуля?

– Гáды яны, – сказала яна.

Але мы ж толькі што чулі, што людзі спрабавалі ня вырвацца адтуль, а наадварот, прарвацца туды? Яна не любіла камуністаў. Мне ў гэты момант яна здавалася нейкай старамоднай. Але я так і ня ўцяміла, дзеля чаго будавалі Бэрлінскі мур – каб трymаць людзей па той ці гэты бок. У кожным разе, тое, што мы пачулі, мне ўяўлялася неверагодным.

Бабуля была сухенькая, негаваркая, з падціснутымі вуснамі. Дарэчы, тады яна мела рацыю, але я так і не пасьпела распавесці ёй аб tym, што ўжо даўным-даўно ўсьвядоміла ейную праўду.

¹ *God allemächtig* (галяндзк.) – Божа ўсемагутны (заўвага перакл.)

Яна тулілася адна ў маленькой двухпакаёўцы ў Ёрдэ, і амаль ніхто не завітваў да яе. Яшчэ менш запрашалі бабулю да сябе. Дзядуля памёр. Яна жыла адна амаль з таго самага часу, як прыехала ў Швэцыю, на адасобленым мыску на возеры Мэларэн, у самай што ні ёсьць глухмені. Цяпер яна ста-рэла ў адзіноце.

Неяк пазней я падумала, што тут, у Швэцыі, у яе не было, як ва ўсіх астатніх, сяброў дзяцінства, школьніх сяброў, сябровак па канфірмацыі ці па рабоце. Анікай радні, апроч дзяцей і ўнукаў, у яе таксама не было, ды й тыя жылі далёка ў іншых га-радах. Матуля ж яе, як было сказана, даўно памерла. Бабуля была вельмі самотная.

І вось недзе на пачатку шасцідзесятых я зноў прыехала да яе. Мы сядзелі ў маленькой сталоўцы, і я глядзела на яе смуглавы і гожы твар. Я прыкмеціла сетачку танюсенькіх зморшчынак ва-кол вачэй. У складках роту была журба. А ў вала-сах зьявілася яшчэ колькі срэбраных белых нітачак, хаця ўвогуле яны па-ранейшаму былі чорнымі ды бліскучымі. Жавала яна марудна. Яе непакоілі зубы. Мабыць, з гэтай прычыны яна часта ўздыхала.

Ці, можа, зъ якой іншай прычыны.

– Еш болей, – загадвала яна.

Аб чым мы размаўлялі? Ні аб чым такім. Мы пагутарылі пра маю маці. Я крыху даведалася пра маіх дзядзькоў і стрыечных. Наконт майго валацуж-нага бацькі мы не перакінуліся аніводным словам – гэта было табу. Мне падабалася ў бабулі. Бо ёй па-дабалася я. А гэта і ёсьць любоў.

Бабулі нельга было пярэчыць. Усё, што паходзіла ад яе, было бяспрэчным. Пра што я неяк ёй і сказала. Як жа гэта бабулі не спадабалася. Яна памерла многа гадоў таму. Час ад часу яна мне сыніцца. Заўсёды добра. Як быццам хоча нешта сказаць, але заўсёды не пасыпвае. Вядома, гэта толькі ілюзія, спароджаная розыніцаю ва ўзросце і шмат чым яшчэ. Тое, што мы кажам у снах, і ёсьць тым, чаго не пасыпелі сказаць у жыцці.

Што яна рабіла апроч таго, што чытала часопіс і калькавала “Гаспадыню”? Здаралася, ездзіла аўтобусам у Блокхюсудэн. Там яна самотна сядзела на лавачцы, глядзела паверх вады ды ўспамінала дзядулю – свайго высокага хлопца. Мажліва, думала і пра нешта іншае, але болей яна мне ні пра што не распавядала.

А потым аўтобусам вярталася ў Ёрдэ.

Нават праз шмат гадоў пасъля бабулінай съмерці я ніколі не ўспрымала яе як чужаземку. А пакуль яна жыла, дык была для мяне проста бабуляй. Некалькі гадоў таму я сустрэла адну з сябровак маёй памерлай маці, якая скарысталася выпадкам, каб задаволіць сваю цікаўнасць. “Дай успомніць, твая бабуля прыехала, – згадвала сяброўка маці, – зьнейкай дзіўнай і экзатычнай краіны? Тайланду? Ці, можа, Таіці?”

Толькі падчас той гаворкі я нарэшце і ўсьвядоміла, кім была мая бабуля. Эмігрантам. А ў той час няшмат было такіх, як яна. “Мы, дзеці, глядзелі на яе крадком, – казала сяброўка маёй маці. – Мы ніколі ня бачылі нікога падобнага да яе. І яшчэ яна неяк дзіўна пасыміхалася”.

Бабуля паходзіла з Галяндзкай Остіндыі, цяпешняй Інданезіі. Яна была дзіцём двух народаў – галяндзкага ды яванскаага. Звычайнае паходжанье для каляніяльной дзяўчынкі. І яна не казала, зь якім народам болей сябе таясаміць. Белым ці каляровым? Пра такія рэчы мы ніколі з бабуляй не размаўлялі.

Я даволі хутка перарасла яе. Мне даводзілася схіляцца, каб яна магла прасунуць сваю руку пад маю падчас нашага шпацыру па Ёрдэ.

Аднойчы яна схацела паказаць мне нешта вартае ўвагі.

Было гэта напрыканцы зімы. Мы караскаліся на Кампэментахёйдэн. На бабулі было чорнае паліто і чорны капялюш. Яна была маленькая, але моцная. Белы сьнег і тонкія сосны. Паламанае сухое бадыльё. Мы амаль беглі.

Зьверху, з гары, яна паказала мне на горад, што раскінуўся ўнізе. Мы распазналі рыштаваныні і напалову пабудаваныя съцены на Хётор’е – гэта былі пяць шматпавярховікаў бізнэс-цэнтру, пра якія ў горадзе часта ўзгадвалі і пляткарылі.

– Глядзі! – сказала бабуля. І я глядзела. Будынкі здаваліся ёй надзвычай прыгожымі. Грандыёзнымі. Непараўнальнымі. Яны дарылі надзею.

– Ты толькі ўяви сабе, што можа чалавек, – сказала бабуля.

Яна і адна хадзіла на Кампэментахёйдэн ды назірала, як гмахі вялічацца з кожным тыднем. Шматпавярховікі сталіся для яе сымбалем чалавечай велічы. Я памятаю гэта. Тады ўпершыню ў яе голасе я пачула захапленыне.

Бабуля абмінула палову зямной кулі, зъмяніла частку съвету, мову ды ідэнтычнасьць. І цяпер яна – самотная ўдава, насамрэч вельмі самотная, – цягалася на нейкую там гару, дзе адкрывала для сябе нешта ня менш вартае ўвагі, чым Стрынбергаў замак. Тое, як расылі шматпавярховікі на Хётор’е, сталася для яе съведчаньнем чалавечай адвагі і творчай моцы. Гэта поўніла яе захапленьнем.

А яшчэ гонарам. Калі я бачу хмарачосы на Хётор’е, дык заўсёды ўспамінаю пра яе.

– Хадзем, бабуля, – кажа мой дзевяцігадовы ўнук з ільнянымі валасамі.

Ён апалонены Інтэрнэтам, хаця яшчэ ледзь можа чытаць. Ён вывучае ўсе амэрыканскія інструкцыі. Ягоны танк – шэры, мой – чырвоны. Ён вучыць мяне, якімі клявішамі кіраваць гарматай. І сам выбірае зброю: ад маленъкіх робатаў, ня вартых асаблівай увагі, да бамбавікоў. Ну і, зразумела, розныя атамныя бомбы.

Ён зынішчае мой танк недзе ў малайзійскіх джунглях. Пальмы. Зялёныя ўзгоркі. Я захопліваю ягоны танк, скажам, у акрузе Ставангера. Тут ужо арктыка з зас্তяжанымі гарамі пад самыя нябёсы. Пасьля гэтага мы стралялем адно ў аднаго ў Эгіпце, якраз ля падножжа пірамідаў.

Мяне непакоіць, што мы можам пашкодзіць сфінкса. “Ня бойся, бабуля, – кажа ён, – у гэту штуковіну ты ніколі не патрапіш”. Мы бурым усё: гмахі, высокія да аблокаў, горныя хрыбты і векавечныя пушчы. Паведамленыне “значныя чалавечыя страты” канстатуе нашую съмерць.

Але за ўзнагароду, якую атрымліваеш ад зьнішчанага суперніка, можна вярнуць у гульню і сябе самога, і зброю. Здараецца, нас так, як кажа ўнук, “зашкамутаюць”, што адмысловая іконка з нашымі выявамі робіцца цалкам чорнай.

Наколькі я разумею, зараз мы выправімся змагацца ў Другой сусветнай вайне.

– Табе не падабаецца, бабуля? – кажа ён. – Мы можам скончыць, калі хочаш.

Унук добра адчувае мой настрой.

– Маёй бабулі не падабаецца, – кажу нечакана для самой сябе.

– Тваёй бабулі? – ён глядзіць на мяне падазронна. Гэта і зразумела. Бабуля ягонай бабулі такая ж яму далёкая, як месяц на небе. Хоць ад месяца шмат чаго залежыць. Ён, напрыклад, кіруе прылівамі.

Час ляціць. Яго ня ўхопіш. Калі што і застаецица ад яго, дык гэта шпілька для валасоў, згублены матузок, пальчатка...

Пераклад Любы Варащухі

Эрык Лёвэндаль

www.камунікат.org

Аб чым ён шкадуе

Гэрман заўсёды першым прачынаецца раніцай. Ён апранае порткі і рушыць у ванну, дзе зълёгку палошчыцца ў рукамыйніку. Часам ён крадзецца ў ванну цалкам голы, каб прыняць душ. Так здараецца перадусім тады, калі пачуваецца стомленым “да чорцікаў”, як ён сам любіць казаць. Тады ён прымае халодны душ – гэта звычка засталася яшчэ з венных часоў. Гэрман робіць так не таму, што гэта выглядае надзвычай “мужна”. Падобныя забабоны ён лічыць глупствам, на якое дарослы мужчына не павінен марнаваць час. Проста халодны душ умацоўвае цела, а цела нельга песьціць.

Рэгулярна, у пэўныя моманты свайго жыцця, чалавек мусіць даводзіць сабе, што ён насамрэч існуе. Бяз гэтага можна лічыцца памерлым. Колькі разоў Гэрман лавіў сябе на думцы, што ён – рэха свайго бацькі. А той, у сваю чаргу, быў рэхам свайго бацькі. “Усё вяртаецца на кругі свае”, – усміхаецца Гэрман.

Памыўшыся, Гэрман гатуе съяданак. Ён заўсёды гатуе таксама і для Гэрміны – сёння ў яе аўсянка. Гэрман успамінае, як раней, пакуль Гэрміна спаквала прачыналася, ён варыў для яе манку, пах якой далятаў аж да ложка. Гэрміна любіла манку з кава-лачкам масла і некалькімі кроплямі малака.

Раней ён гутарыў зь ёй за съяданкам, распавядаў пра справы гэтага дня. Праўда, ранкам Гэрміна была звычайна маўклівай. Не, не панылай ці злоснай, але неяк безуважліва соннай. Дзіўна, аднак Гэрману яна падабалася такой – пакуль ён не зразумеў, з чаго ў яе гэткі настрой.

Ён прамаўляў, яна слухала. Так было да таго моманту, пакуль не рассейвалася яе дрымотнасьць. Тады яна пачынала прасіць прабачэння, што прымусіла яго размаўляць з самім сабой, гаворачы ў пустату.

Але нічога страшнага, што яна не зважала на ягоны расповед пра турботы гэтага дня. Бо яму ж падабаўся яе сонны, нібыта яна яшчэ была ў краіне летуценняў, позірк.

Праўда, пасля высьвятлялася, што насамрэч Гэрміна яго слухала. Яна чула кожнае слова.

Гэрман першым сыходзіў на працу. Служба Гэрміны пачыналася пазней – яна працавала ў доме састарэлых, як ён тады называўся.

Гэрман да самой пэнсіі працаваў на мэханічным заводзе. Ён хацеў застацца там і паслья, будучы ўжо на адпачынку, але кіраўніцтва не пагадзілася з гэтым. Яму толькі дазволілі працаваць на палову стаўкі, скараціўшы памер пэнсіі. Ён згадзіўся і на гэта.

Па пашпарту Гэрману было амаль шэсцьдзесят пяць год, але ён ні ў якім разе не адчуваў сябе старым. Гэрміна была маладзейшай за яго. На жаль, яна не дажыла да пэнсіі.

Калі б ён толькі ведаў, што яна захварэе адна-часова зь яго выхадам на спакой. Ён бы кінуў тады працаўца.

Ён больш не распавядае Гэрміне, што будзе рабіць удзень. Няма Гэрміны. Ён нават ня ведае, як праміне дзень. Гэрман ведае адно: хутка ён сядзе за пісьмовы стол і пачне запісваць усе тыя думкі, што рояцца ўнутры яго.

Гэрман прыбірае са стала рэшту съняданку, яе пустую талерку і лыжку, да якіх яна не дакранулася, гатуе кубак кавы і сядзе за пісьмовы стол. Ён уяўляе сабе, што Гэрміна цяпер сядзіць за абедзенным сталом, як яна звычайна рабіла, калі была ўжо хворая. Яна сядзела там і чакала, пакуль “акрыяе”, як любіла казаць. Потым зноў ішла ў ложак. З кожным днём сілы ўсё больш пакідалі яе. Хвароба нібыта вычэрпвала энэргію.

І нідзе не было такой крыніцы, скуль яна магла начэрпаць сабе гэтай энэргіі!

*

Здараецца, Гэрман сядзіць нейкі час нерухома. Нібыта ўсе дзверы яго ўнутранага съвету зачыненыя, вокны наглуха забітыя, а фіранкі шчыльна захінутыя. Ён ня можа ўвайсці ні ў які пакой, ня можа зазірнуць ні ў адно акно.

У гэты час ён размаўляе з Гэрмінай пра тое, аб чым шкадуе. Ён сядзіць спіной да яе, уяўляючы, што яна яшчэ там, за абедзенным сталом, спрабуе акрыяць або, стаміўшыся, ідзе ў ложак і кладзецца.

Ён распавядае Гэрміне, як шкадуе аб тым, што не заставаўся зь ёю дома, калі яна хварэла. Трэба ж было яму цягнуцца з хаты на гэты завод. Быццам яго эксплэнтрыковы прэс, аб якім ён клапаціўся, як пра ўласнае дзіцяці, клікаў яго да сябе кожны дзень. Хаця і насамрэч штодня паступалі новыя чарцяжы, паводле якіх трэба было пераналаджваць абсталіваныне прэса.

Ад працы з вострымі дэталямі яго руکі былі грубымі і ў шнарах. Дарма ён не дазволіў ім памякчэць. Тады яны б больш далікатна клапаціліся аб Гэрміне.

Але яе хвароба моцна яго нэрвавала. А праца хоць трохі вызваляла ад гэтай знэрваванасці. Пасля працы ён спакойна мог ісці дамоў да Гэрміны і быць зь ёй.

Цяпер Гэрман распавядае пра свае пакуты. Ён успамінае апошнія гадзіны жыцця Гэрміны, але ня можа выкласці на паперы думкі, бо яго ўнутраны свет зачынены для яго самога.

Гэрман чуе, як яна кажа, што ён зрабіў усё, што мог – а ніхто ня можа зрабіць больш за свае магчымасці. Чалавек павінен заставацца самім сабой і дзейнічаць у згодзе з тым, які ён ёсьць.

У гэтых фантазіях яна не вымаўляе яму за тое, што ён хацеў працеваць далей.

Аднойчы яна так і сказала: “Ты нічога ня ведаеш акрамя працы, ты дзеля яе існуеш. Я ніколі ня буду патрабаваць, каб ты пакінуў яе”.

Здаецца, Гэрміна заўсёды разумела яго як ні-хто яшчэ. Яна ніколі не ўпікала яго. Ніколі не знаходзіла ў яго дзеяньнях альбо словах падставаў для крыўды.

У сваёй хваробе яна вінаваціла толькі сябе. Яна нават съцвярджаала, што сама яе і ўчыніла. Як? Яна ніколі не распавядала пра сваё жыцьцё, якое было ў яе да сустрэчы з Гэрманам.

Гэрман сядзіць тварам да вакна іх маленъкай кватэры і ўяўляе сабе, што Гэрміна прылегла адпачыць. А ён апісвае той дзень, калі яна нечакана паведала яму тое, што павінна была распавесыці значна раней.

Яна згадвае мужчыну, які зьбіваў яе амаль штодня цягам многіх гадоў. Чаму яна не сыходзіла ад яго? Яна ня ведала. Толькі казала: нешта там, у глыбокай падсьвядомасці, прымушала яе лічыць, што яна не заслухаўвае на лепшага мужа.

Калі яна сустрэла Гэрмана і нарэшце пазбавілася ад свайго кáта, дык ніяк не магла зразумець, чым заслужыла такога чалавека.

Гэта была яшчэ адна з прычынаў, чаму яна не хадзела расказваць Гэрману аб мінульым.

Аднойчы – Гэрман памятае гэта выразна, – Гэрміна сказала, што гвалтаўнік прыходзіць да яе ў снах. Яна сніла яго амаль кожную ноч. Тым самым сны схілялі яе да зрады.

Гэрміне было сорамна, што той гвалтаўнік усё яшчэ займаў яе думкі.

Некалі яна кахала яго. Гэрміна аднойчы на-
ват шукала і знайшла былога мужа. А вось за гэта
вінаваціць не было каго, акрамя самой сябе.

Паразважаўшы, Гэрміна вырашыла, што будзе
яшчэ горш, калі яна адкрыеца Гэрману.

На самай справе было горш, што яна не зрабіла
гэтага.

Але ж яна толькі хацела пазбавіць Гэрмана ад не-
патрэбных засмучэнняў.

Мабыць – толькі мабыць – гэтак было б лепей.
Хаця ніхто насамрэч ня ведае, як бы яно атрымала-
ся, калі б яна пра ўсё распавяла Гэрману.

Магчыма, нішто б і не зъмянілася.

У сямейным жыцьці нічога наперад невядома.

Гэрман сядзіць, піша і ўяўляе, што Гэрміна ля-
жыць у ложку. Ён адчувае вострую крыўду за тое,
што яна не адкрылася яму раней.

Калі б яна толькі даверылася!

Але ці ня ставіўся б ён да Гэрміны інакш, калі б
ведаў, што яна жыла з чалавекам, які зъбіваў яе?

Ці ня ганіў бы за тое, што не ўцякла ад яго ра-
ней?

А можа, і выпытваў бы рознае пра іх сямейнае
жыцьцё?

*

Цяпер, схіліўшыся над столом, Гэрман ведае
адно: ён павінен быў кінуць працу і прысьвяціць
увесь свой час Гэрміне. Клапаціцца аб ёй, як аб
дзіцяці. Яго рукі пакрысе зрабіліся б мяkkімі, а

ён сам – беражлівым ды цярплівым, і не зьвяртаў бы ўвагі ні на што яшчэ, акрамя таго, што яны разам.

Ён шкадуе, што не зрабіў так.

Гэрман закрывае дзёньнік, адыходзіць ад стала і кажа Герміне, што ёй давядзецца пабыць некаторы час адной, бо ён пойдзе на штодзённы шпацыр.

Як звычайна ён ходзіць вакол завода і з сумам слухае грукат розных мэханічных прыстасаваньняў, што даносіцца адтуль. Праўда, наведаць свой прэс жаданьня ў яго няма.

Ён прамінае чыгуначныя рэйкі, якія вядуць да мястэчка, выходзіць праз брамку за агароджу і кіруецца ў лес.

“Цела дадзенае нам ня дзеля таго, каб лайдачыць і бяздзейнічаць”, – мяркуе Герман. Але ж Герміна хварэе, і ёй трэба адпачываць.

Калі ён вернецца, яна ўжо будзе спаць.

Бяз мараў, без успамінаў, без мінуўшчыны і будучыні, яна – як восеніскі ліст на яго съязжыне, як даўно адляцелая птушка, як паляна ў лесе.

Пераклад Марыны Фонінай

Аўтары

Эйнар Аскестад нарадзіўся ў паўночнай Швэцыі ў 1964, дзяцінства правёў у Партугаліі, Іспаніі і Аўстрый, падлеткам вярнуўся ў Швэцию. Нарвэжскі бацька, аўстрыйская маці. Вывучаў філязофію ў Стакгольмскім університетзе. Працаваў крытыкам. У 1997 дэбютаваў са зборнікам апавяданьняў “Ні да чаго не падобнае”, які адразу прыцягнуў да сябе шырокую ўвагу. У 1999 выйшла другая кнішка “На съятой зямлі”, за ёй – “Зазірнуць у вырай”. Потым былі празаічны зборнік “Позірк пад рызё”, філязофскія вершы “1:1”, а ў 2007 раман-мазаіка “Заві мяне Тэадорай”.

Сесілія Давідсан нарадзілася ў 1963 у правінцыі Смолянд. Дэбютавала ў 1994 зборнікам кароткіх апавяданьняў “Адна з тых начэй”. Зборнік быў прызнаны лепшым дэбютам года.

Выдала 16 зборнікаў кароткіх апавяданьняў. Толькі ў 2008 пабачыла съвет яе чатыры кнігі. Неаднаразова атрымлівала літаратурныя ўзнагароды і прэміі. Беларускаму чытачу прапаноўваюцца пераклады апавяданьняў з апошняга зборніка “Даўно не было так клясна” (2008).

Тэадор Каліфатыдэс нарадзіўся ў 1938. Грэцка-швэдзкі пісьменнік і перакладчык. У 1967 атрымаў ступень кандыдата філязофскіх навук. Выкладаў практичную філязофію ў Стакгольмскім університетзе ў 1969-1972, а пазней працаваў галоўным рэдактарам мастацкага часопіса выдавецтва “Bonniers” у 1972-1976. Быў старшынёй Швэдзкага ПЭН-цэнтра ў 1995. Атрымаў званыне прафэсара ў 2000.

Пасля свайго літаратурнага дэбюта з паэтычным зборнікам у 1969, у асноўным піша раманы. Апроч таго актыўна займаецца перакладамі.

Ягоныя творы перакладаюцца на грэцкую, ангельскую, французскую ды іншыя мовы. За сваю літаратурную і грамадzkую дзейнасць неаднойчы атрымліваў узнагароды.

Пэтэр Кільгорд нарадзіўся ў 1954. Пісьменнік і драматург. Вырас у паўночнай Швэцыі, цяпер жыве ў Стакголь-

ме. Дэбютаваў у 1982 раманам “Песьня на абшэўцы”. Потым было яшчэ некалькі раманаў, п'есаў, а таксама лірычных апавяданьняў.

За сваю творчасць неаднаразова атрымліваў літаратурныя ўзнагароды.

Эрык Лёвэндаль – пісьменнік і крытык, нарадзіўся ў 1954. Жыве ёй працуе ў Стакгольме. Піша фельетоны для радыё, літаратурныя агляды ў газэце “Svenska Dagbladet” і рэцэнзіі для газеты “LO”. Публікуе навэлы ў спэцыялізаваных пэрыядычных выданьнях.

Дэбютным творам стаўся раман “Седзячы на бацьковых каленях” (1988). Аўтабіографічны раман “Пра зямлю” (1998) выклікаў шырокі розгалас. Пазней былі напісаныя раманы “Ён родам з Тарту” (2000) і “Хлопчык з тыгровым сэрцам” (2006). У 2008 пабачыў съвет крыміналны раман “Голькі мая віна”.

Клаўдыйя Маркс нарадзілася ў Кёльне ў 1963, выхоўвалася ў Швайцарыі, а жыла ў Італіі, Францыі ды Іспаніі. З 1996 жыве ў Швэцыі. У 1999 атрымала першую прэмію на конкурсе навэлістаў, які штогод ладзіць газэта “Vår Bostads”. У 2002 выйшла яе дэбютная кніжка “Выбар Кузака” – зборнік вытанчаных апавяданьняў пра дзесяць розных чалавечых лёсаў.

Агнэта Плэель нарадзілася ў 1940 у Стакгольме. Вывучала этнографію, філязофію і гісторыю літаратуры ва ўніверсітэце Гётэборга. Пачала сваю кар'еру ў якасці літаратурнага крытыка. Некалькі гадоў працавала рэдактарам аддзела культуры ў буйным швэдзкім выданьні “Aftonbladet”.

Зьяўлялася старшынёй Швэдзкага ПЭН-цэнтру, а таксама прафэсарам Інстытута драмы.

Яе першым літаратурным творам стала драма “Калантай” пра савецкага пасла Аляксандру Калантай. Ёй належала яшчэ некалькі драматычных твораў і сцэнары для фільмаў. Першы зборнік вершаў – “Анёлы, карлікі” (1981). У 1987 выйшаў першы раман.

Ляўрэат шматлікіх літаратурных прэмій.

Яе творы перакладзеныя на многія мовы съвету.

Анна Руус нарадзілася ў 1961. Біёлаг, пісьменнік і фотограф. Працуе біёлагам у Стакгольмскім дзяржаўным музэі прыродазнаўства. Дасыледуе фаўну ў выкладае як у Швэцыі, так і за мяжой. Яе дэбютная кніжка “Жыцьцё цюленяў” выйшла ў 2000, за ёю былі апублікованыя “Хто скраў паштэт”, “Прырода й культура”, “Даніэль і цюлені”, “Так жывуць вавёркі”.

У 2001 перамагла ў штогадовым конкурсе “Pandabok” (у намінацыі “Дзіцячая літаратура”).

Улін Стыг нарадзілася ў 1966 у Гётэборгу. Дэбютавала ў 1999 зборнікам апавяданьняў. У 2003 пабачыла сьвет яе наступная кніга – “Сямейнае жыцьцё” і дзесяць іншых аповедаў”. У 2007 выйшаў зборнік “Іншае неба”.

Акрамя прозы пісала тэатральныя п'есы і працавала ў газетах.

Была ўзнагароджаная літаратурнымі прэміямі газэты “VI” (2007) і прэміяй Людзьвіга Нордстрома за лепшае апавяданне (2008).

Юнас Хасэн Хеміры нарадзіўся ў Стакгольме ў 1978. Маці – швэдка, бацька – тунісец. Вывучаў філялогію й міжнародную эканоміку ў Стакгольме і Парыжы, а стажыроўку праходзіў у Радзе бясьпецы ААН у Нью-Ёрку.

Дэбютны раман “Чырвонае вока” (2003) напісаны на штучна сканструяванай швэдзкай мове, якая дапамагае падкрэсліць проблему суаднясеньня мовы й улады. Кніга была перакладзеная на некалькі моваў, на яе аснове паставілі п'есу ў тэатры Angered у Гётэборгу. А ў 2007 па матывах рамана быў зняты фільм “Чырвонае вока”. У Стакгольмскім гарадзкім тэатры пастаноўленая дэбютная п'еса Хеміры “Invasion!”. А ў Нацыянальным тэатры ў Вэкша адбылася прэм'ера п'есы “Пяць разоў бог”.

У 2006 быў намінаваны на Прэмію Аўгуста Стрындбэрга за свой раман “Мантэкор: унікальны тыгр”. У 2008 атрымаў першую прэмію Швэдзкай радыёкампаніі за навэлу “Нязменная бясконцасць”.

Анна Шульцэ нарадзілася ў 1968. Прафэсійная скрыпачка, живе ў Стакгольме. Літаратурны дэбют – зборнік навэлаў “Недахоп”.

У 2008 выйшла яе другая кнішка “Дай мне чалавека”.

У 2006 атрымала літаратурную прэмію імя Карла Юана Вальгрэна, якая прысуджаецца маладым пісьменнікам.

Пэтэр Энглюнд нарадзіўся ў 1957 у Будэне. Гісторык і пісьменнік. У 2009 абраны кіраёніком Швэдзкай Акадэміі. Напісаў шэраг папулярна-гістарычных твораў, якія выклікалі шырокую ўвагу чытачоў.

Яму таксама належыць некалькі зборнікаў гістарычных эсэ, зь якіх самым вядомым зьяўляецца “Ліст з нулявога кілямэтра” (1996).

Ляўрэат восьмі літаратурных прэмій.

Зъмест

Мастацтва навэлістыкі ў Швэцыі: гісторыя й сучаснасць. Кароткія ўводзіны	3
П. Энглюнд	
У чаканьні катастрофы	9
Т. Каліфатыдэс	
Сызыф з Грамадзянскага пляцу	19
А. Шульцэ	
Нядзельная імша	33
У. Стыг	
Бэтон	47
С. Давідсан	
Жыцьцё і съмерць	63
Чаго ня ведаюць цёткі	73
Ю. Хеміры / А. Руус	
КанТраЛяваць у Сё. съцЕрці	83
Э. Аскестад	
Перашкода	97
К. Маркс	
Мэбліроўка	105
Сябры	112
Выбар Кузака	118
П. Кільгорд	
Дыярама	133
А. Плэель	
Бабуля, гарадзкі лад і прыліў	153
Э. Лёвэндаль	
Аб чым ён шкадуе	165
Звесткі пра аўтараў	172

Літаратурна-мастацкае выданне

СУЧАСНАЕ ШВЕДСКАЕ АПАВЯДАННЕ

Проза

Укладальнік *Вольга Цвірка*
Адказны за выпуск *Уладзімір Гніламёдаў*
Рэдактар *Валянцін Акудовіч*
Дызайн вокладкі *Наста Ганакова*
Вёрстка *Ганна Ком*
Карэктар *Вікторыя Ляйкоўская*

Падпісана да друку 14.05.2009. Фармат 84 x 108 1/32.
Папера афсетная. Гарнітура “Candara”. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 10,2. Ул.-выд. арк 7,3. Наклад 300 асоб.
Замова

Прыватнае выдавецкае унітарнае прадпрыемства “Галіяфы”.
ЛІ № 02330/0150300 ад 08.04.2008.
Вул. Брылеўская, 11-44, 220039, г. Мінск.
E-mail: vish@bk.ru
www.goliafy.com

Сумеснае таварыства з абмежаванай адказнасцю “Медисонт”.
ЛП № 02330/0056748 ад 22.01.2004.
Вул. Ціміразева, 9, 220004, г. Мінск.